

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Τὰ διαφεύγοντα τοὺς πολλοὺς, ὑφ' ἑτέρων δ' εἰρημένα σποράδην ἢ πρὸς ἀναθήμασιν ἢ ψηφίσμασιν εὐρημένα παλαιοῖς πεπείραμαι συναγαγεῖν, οὐ τὴν ἄχρηστον ἀθροίζων ἱστορίαν, ἀλλὰ τὴν πρὸς κατανόησιν ἥθους καὶ τρόπου παραδιδούς.

Πλουτ. Νικίας 1, 5

Ο ΜΕΝΤΩΡ, Χρονογραφικὸ καὶ Ἱστοριοδιφικὸ Δελτίο τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας
ἐκδίδεται τὸν Ἀπρίλιο, Ἰούνιο, Ὀκτώβριο καὶ Δεκέμβριο κάθε ἔτους
μὲ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ, ὁ ὁποῖος συντάσσει τὰ ἀνυπόγραφα κείμενα.

Σ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ:

Πρὸς τοὺς Ἐταίρους 233-234 • Πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν 235-271 • Συγκρίσεις ἀνασκαφῶν 272-289 • Στοιχεῖα βιβλιογραφίας 290 • Συντομογραφίες 290.

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟ ΟΓΔΟΟ • ΤΕΥΧΟΣ 113 • ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2015

Πρὸς τοὺς Ἐταίρους

Ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση τοῦ κράτους στὴν ὁποία τὸ ἔχουν φέρει οἱ ἐκάστοτε κυβερνήσεις, δηλαδὴ πρόσωπα γνωστὰ καὶ μετρημένα κατὰ τὸν ἀριθμὸ τους ἀλλὰ ἀμνηστευμένα μὲ τὸν ἐκ τῶν προτέρων κατασκευασμένο νόμο, ἔχει πλήξει βαρύτητα τὴν πλειονότητα τῶν πολιτῶν καὶ τὴν Ἐταιρεία, τῆς ὁποίας τὸ Συμβούλιο προσπαθεῖ καὶ τὸ ἔργο της νὰ μὴ μειώσει καὶ τὰ οἰκονομικά της, ὅσο τὸ δυνατόν, νὰ βελτιώσει, πράγματα δύσκολα.

Ἐξὶ συνεχῆ χρόνια ἀκούγονται διαβεβαιώσεις ὅτι ἐπίκειται τὸ θαῦμα. Ὁ πρωθυπουργὸς τοῦ 2014 εἶχε προσδιορίσει καὶ τὸν χρόνο τοῦ θαύματος: «Στὴν ἐπέτειο τῶν 200 χρόνων τῆς ἀνεξαρτησίας μας, ἡ πατρίδα μας θὰ εἶναι σταθερὴ, πιὸ εὐήμεροῦσα, πιὸ ἀνταγωνιστικὴ καὶ πιὸ ἰσχυρὴ ἀπὸ ποτέ», ὑπόσχεση ἀδύνατον νὰ τηρηθεῖ γιατί συνδέεται μὲ τὸ ποτέ. Ὁ διάδοχός του πρωθυπουργὸς τοῦ 2015 σὲ δηλώσεις του ἐπίσης γιὰ τὴν ἐπέτειο τοῦ 1821, ὑπῆρξε περισσότερο ἀόριστος. Συνέδεσε τὴν προκοπὴ μας μὲ πολλά, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα πρέπει νὰ διαλέξουμε: «Υπάρχει ἡ Εὐρώπη τῶν κινημάτων καὶ τῶν λαῶν, ὑπάρχει ὅμως καὶ ἡ Εὐρώπη τοῦ νεοφιλελευθερισμοῦ καὶ τοῦ καταναγκασμοῦ τῶν ἀγο-

ρῶν». Οἱ «οἰκοδομοῦντες»¹, δηλαδή ἡ κυβέρνησις, διάλεξαν τὴν δευτέρην ἐκδοχὴν, τὴν ἐπέβαλαν, καὶ ὡς ἄλλη Ἦρα πὸν πήγαινε στὴν Ἀργολίδα, ὅπου «λιμένες εἰσὶν ἐν Ναυπλῖα καὶ πηγὴ Κάναθος καλουμένη ἐνταῦθα τὴν Ἦραν φασὶν Ἀργεῖοι κατὰ ἔτος λουμένην παρθένον γίνεσθαι»², καθαροὶ ἀπὸ ἀντιλαϊκῆς πράξεως, σκόπιμες ἢ μὴ, ἐπιβάλλουν νέον, βελτιωμένον τρόπο σωτηρίας. Ἔνα ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ τῆς καταγωγῆς μας ἀπὸ τοὺς Ἀρχαίους Ἕλληνας εἶναι τοῦτο. Ἔχουμε τὸ δικαίωμα ὡς ἀπόγονοὶ τους, ἀκόμη καὶ τῶν θεῶν τους, νὰ τοὺς μιμηθοῦμε. Γιὰ τοὺς πολιτικούς ἢ πηγὴ Κάναθος, πὸν τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ κάθε εὐθύνη γιὰ σφάλμα, γιὰ σκόπιμη κακὴ ἐνέργεια ἢ ἔγκλημά τους, εἶναι οἱ ἐκλογές. Ὑπάρχει καὶ ἡ κολυμβήθρα τοῦ Σιλῶμ³, πὸν μπορεῖ νὰ θεραπεύσει ὅσους πιστεύουν ἀκόμη στὰ θαύματα.

Ἡ Ἐταιρεία κατὰ τὰ 178 χρόνια τοῦ βίου της πέρασε ἀπὸ πολλές δοκιμασίες, οἰκονομικῆς, πολιτικῆς, καὶ ἔχει ὑποστῆ ἐπιθέσεις καὶ προσβολὰς ἀπὸ ἀνάξια πολιτικὰ πρόσωπα. Πιστὴ στὸν σκοπὸ της, ξεπερνᾷ τὶς δυσχέρειες καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ προσφέρει στὴν ἐπιστήμην νέα γνώση. Ἡ σημερινὴ κατάστασις δὲν εἶναι αἰώνια. Θὰ τερματιστεῖ ἢδη διαρκεῖ περισσότερο ἀπ' ὅσο εἶναι λογικό. Τὸ παράλογο πάντοτε ἀπορρίπτεται. Ὁ νόμος τῆς ἀδράνειας στὴ σκέψη τῶν πολλῶν εἶναι ἐκεῖνο πὸν συντηρεῖ τὴ σημερινὴ ἀνωμαλία.

1. Ματθ. 21, 42.

2. Πaus. 2, 38, 2-3.

3. Ἰωάν. 9, 7 κέ.

ΠΩΣ ΔΕΙ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΝ

ἔς γελοῖον δέ τι πάθος περίστα τὰς γνώμας αὐτῶν· ἅπαντες γὰρ ἔς τραγωδίαν παρεκίνουν καὶ ἱαμβεῖα ἐφθέγγοντο καὶ μέγα ἐβόων⁴.

Ὅλες οἱ ἐπιστῆμες ἔχουν κανόνες οἱ ὁποῖοι ὀρίζουν τὸν τρόπο πού αὐτὲς ἀσκοῦνται, ἀκόμη καὶ ἡ πληροφορική (ἂν εἶναι ἐπιστήμη), τῆς ὁποίας βασικὸς κανὼν εἶναι ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ βλάπτεις τὰ δίκτυα καὶ τοὺς ὑπολογιστὲς μὲ ἠλεκτρονικοὺς ἰοὺς. Γιὰ τὴν ἱατρική, τὴν παλαιότερη ἐπιστήμη, καὶ τὴν ἱστοριογραφία, ἰσχύουν καὶ τηροῦνται αὐστηροὶ κανόνες, νόμοι, ὡς πρὸς τὴν ἄσκησή τους. Ἡ ἀρχαιολογία, ἡ ὁποία πολλὰς φορὲς ὑποκαθιστᾷ τὴν ἱστορία, καὶ αὐτὸ συμβαίνει γιὰ τὶς παλαιότερες ἱστορικὲς περιόδους, ἔχει τοὺς ἴδιους κανόνες μὲ τὴν ἱστορία. Εὕρεση καὶ ἔκθεση τοῦ τί συνέβη πραγματικά. Ἄν λείπει ἡ ἀλήθεια ἀπὸ τὰ ὅσα ἐκθέτεις, εἶσαι ἀσυνείδητος ψεύτης ἢ ἐνσυνείδητος πλαστογράφος.

Μετὰ τὰ παραπάνω κοινὰ καὶ τετριμμένα, παρατηρῶ ὅτι ἡ δημοσιότητα γιὰ οἰοδήποτε θέμα μᾶς ἀπασχολεῖ δημιουργεῖται ἀπὸ δύο κυρίως πηγές. Ἡ μία εἶναι τὰ ΜΜΕ (Τύπος, τηλεόραση, διαδίκτυο), πού προκειμένου νὰ τραφοῦν καὶ νὰ μὴ σβήσουν, δὲν διστάζουν, οἱ ἄνθρωποι πού ἐργάζονται σ' αὐτά, νὰ προκαλέσουν ἀπὸ τὸ μηδὲν σκάνδαλα, νὰ διασύρουν χωρὶς ἀποδείξεις πρόσωπα ἀθῶα, νὰ συκοφαντήσουν καί, πολὺ συχνά, νὰ ἐκβιάσουν, ἀκόμη καὶ νὰ διασπείρουν ψεύτικες εἰδήσεις γιὰ νὰ διαμορφώσουν τὸ φρόνημα τῶν πολιτῶν. Γιὰ τὸ τελευταῖο, ἃς ἔχουμε ὡς παράδειγμα ὅσα εἰπώθηκαν καὶ δημοσιεύτηκαν πρὸ τοῦ δημοψηφίσματος τῆς 5 Ἰουλίου 2015. Δύσκολο εἶναι νὰ μὴ θυμηθεῖ κανεὶς τὸν Ροῦτ-δη, ὁ ὁποῖος στὸ κείμενό του «Ἡ Πάπισσα Ἰωάννα καὶ ἡ Ἡθική» γράφει πὸς «ὁ ὠφελιμώτερος τρόπος νὰ μεταχειρίζονται μερικοὶ ἄνθρωποι τὸ μελάνι τῶν θὰ ἦτο ἂν ἐμαύριζαν μὲ αὐτὸ τὰ ὑποδήματά των». Καθῆκον τῶν δημοσιογράφων εἶναι ἡ κριτικὴ παρουσίαση τῶν ὧσων ἐκθέτουν, πού βασιζε-

ται σὲ ἔρευνα καὶ προσωπικὴ γνώση τῶν πραγμάτων, καὶ ὄχι στὸ σερβίρισμα ἰδιοτελῶν σκοπιμοτήτων τρίτων.

Ἡ δεύτερη πηγὴ δημοσιότητας εἶναι ἡ ἐπιθυμία πολλῶν νὰ γίνουν διάσημοι. Ἐχοντας κάποιες γνωριμίες στὰ ΜΜΕ, ἐμφανίζονται ὡς μεγάλοι συγγραφεῖς, μηχανικοί, φυσικοί, μουσικοί, ζωγράφοι, γλύπτες, ἀρχαιολόγοι. Τὴν ἄλλη μέρα χάνονται, ἀλλὰ κάτι μένει: τὸ ὅτι γράφτηκε γι' αὐτοὺς μιὰ εὐνοϊκὴ κριτικὴ ἢ ὅτι τοὺς εἶδαν οἱ γείτονές τους στὴν τηλεόραση ἀποτελεῖ γεγονός σημαντικόν.

Τῆς πρώτου τρόπου δημιουργίας δημοσιότητας μὲ πρωτοβουλία τῶν ΜΜΕ ἔχουμε κατὰ τὸ παρελθόν ἀρκετὲς περιπτώσεις, ὅπως τῆς Μαριὰμ τῆς Κερατέας καὶ τῆς ἀπαγωγῆς τῆς Τασούλας τὸ 1950, τῆς πικραγγουριᾶς ποὺ θεράπευε τὸν καρκίνο τὸ 1952, τῆς Σπυριδούλας ποὺ τὴν ἔκαιγαν τὸ 1955, τοῦ νεροῦ τοῦ Καματεροῦ ποὺ θεράπευε καὶ αὐτὸ τὸν καρκίνο τὸ 1976 καί, τέλος, τῆς ἀγίας Ἀθανασίας τοῦ Αἰγάλεω μὲ τὴ μακρὰ δράση, ἀπὸ τὸ 1945 ἕως σήμερα, κυρίως γύρω στὸ 1980.

Στὴν ἀρχαιολογία ἰσχύει ἡ δεύτερη περίπτωση, γιατί ὑπάρχει ἄφθονη ἡ πρώτη ὕλη, ποὺ εἶναι τὰ εὐρήματα τῶν ἀνασκαφῶν καὶ δικαιολογοῦν κάποια δημοσιότητα. Παλαιότερα παραδείγματα θεωρῶ γιὰ τὴν Ἑλλάδα, τὴν εὕρεση τοῦ ταφικοῦ κύκλου Α στὶς Μυκῆνες τὸ 1876, τῶν κορῶν τῆς Ἀκροπόλεως τὸ 1885-86, τὸ εὐρημα στὴ θάλασσα τῶν Ἀντικυθέρων τὸ 1900, τὸν ταφικὸ κύκλο Β τῶν Μυκηνῶν τὸ 1952-55, τὴν ἀποκάλυψη τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἀρτέμιδος στὴ Βραυρώνα, κυρίως τὸ 1955-63, τὴν εὕρεση τῶν χαλκῶν ἀγαλμάτων τοῦ Πειραιῶς τὸ 1959, τὴν ἀνασκαφὴ τοῦ Ἀκρωτηρίου Θήρας τὸ 1967-1974, καὶ τὴν εὕρεση καὶ ἀποκάλυψη τοῦ τάφου τοῦ Φιλίππου Β' στὴ Βεργίνα τὸ 1977.

Χωρὶς συνέχεια εἶναι περιπτώσεις εὐρημάτων ποὺ διακηρύσσονται ὡς μοναδικά. Τελευταῖα γράφτηκε σὲ ἔφημερίδα ὅτι σὲ νησακί τῶν Κυκλάδων βρέθηκε ἱερὸ λίγο κατώτερο, ὑποθέτω σὲ ἱστορικὴ σημασία, τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀπόλλωνος στὴ Δῆλο! Θὰ θυμοῦνται οἱ ἀναγνῶστες σχετικὰ μὲ τὴ Δῆλο ποῖα ἦταν ἡ σημασία της γιὰ τοὺς Ἀθηναίους. Στὴν ἀρχὴ τοῦ

Κρίτωνος (43c-d) τοῦ Πλάτωνος διαβάζουμε ἐκείνη τὴ συγκλονιστικὴ συνομιλία τοῦ μαθητῆ μὲ τὸν δάσκαλό του: ΚΡ. Ἀγγελίαν, ὧ Σώκρατες, φέρων χαλεπήν, - - ΣΩ. Τίνα ταύτην; ἢ τὸ πλοῖον ἀφίκται ἐκ Δήλου, οὗ δεῖ ἀφικομένου τεθνάναι με; Ἴσως ὅσοι νόμισαν ὅτι τὸ νέο ἱερὸ συγγενεῦει σὲ ἱστορικὴ σημασία μὲ τὸ νησί τοῦ Ἀπόλλωνος, νὰ παράβλεψαν ὅτι ἡ Δήλος συντροφεύει μὲ τοὺς Δελφούς, τὴν Ὀλυμπία, τὴν Ἐλευσίνα, πὺρ μαζὶ μὲ τὴν Ἀκρόπολη, ἀποτελοῦν πανελλήνια θρησκευτικὰ κέντρα, τοὺς στύλους τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ τέχνης. Τὸ νέο ἱερὸ πόσες ἐπιγραφές ἔχει δώσει, πόσα γλυπτά, πόσοι ἀρχαῖοι τὸ μνημονεύουν; Δηλαδὴ ποῖα ἦταν ἡ σημασία του γιὰ τοὺς Ἕλληνες;

Τὸ ἐκτενὲς τοῦτο σημείωμα ἀφορᾷ τὸν μνημειώδη τάφο στὸν λόφο Καστᾶ τῆς Ἀμφίπολης· τὸν τρόπο τῆς ἀνασκαφῆς του καὶ τὸν τρόπο ἀνακοίνωσης τῆς προόδου τῆς ἀνασκαφῆς. Δὲν ἀφορᾷ τὸ μνημεῖο τὸ ἴδιο, πὺρ πρέπει νὰ εἶναι σημαντικό. Ὅσα ἀκολουθοῦν ἀποτελοῦν ἐράνισμα ἀπὸ τὰ δημοσιεύματα τοῦ Τύπου, παραδοσιακοῦ καὶ ἠλεκτρονικοῦ, καὶ παρατίθενται λίγα ἀπ' ὅσα εἰπώθηκαν (ἐλάχιστες ἦταν οἱ ἐνυπόγραφες ἀτομικὲς δημοσιεύσεις). Ὅλα ὅσα παραθέτω θεωροῦνται ὡς πραγματικῶς εἰπωμένα, ἐκτὸς κι ἂν ὑπάρχει κάποια διάψευση. Ἡ σειρὰ τῆς ἐκθεσης εἶναι χρονολογικὴ, μὲ λίγα πραγματικὰ (realia) σχόλια. Δὲν ἔχω ἐπισκεφθεῖ τὴν ἀνασκαφή, οὕτε γνωρίζω κάτι ἀπὸ προσωπικὴ μαρτυρία τρίτου, ἐννοῶ ἀρχαιολόγου τοῦ ὁποίου νὰ ἐκτιμῶ τὶς γνώσεις καὶ τὸ ἔργο. Τὰ δημοσιεύματα τοῦ Τύπου καὶ τοῦ διαδικτύου πὺρ μεταχειρίζομαι δὲν εἶναι ὅλα· μόνον ὅσα μοῦ ἔδωσαν γνωστοὶ καὶ φίλοι γιὰ νὰ τ' ἀποθησαυρίσω στὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἑταιρείας, ὅπου καὶ βρίσκονται σὲ ξεχωριστὸ φάκελο. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ πολλὰ πὺρ συγκέντρωσα, ἀρκετὰ δὲν τὰ χρησιμοποιοῦ, εἴτε γιὰτὶ ἐπαναλαμβάνουν πράγματα ἤδη δημοσιευμένα, εἴτε γιὰτὶ εἶναι ἀσήμαντα ἢ ἀνόητα. Παραλείπω ἀρκετὲς ἀνακοινώσεις ἀρχαιολόγων· ἐπαναλαμβάνουν ὅσα εἶχαν ἤδη ἐκθέσει στὸ διαδίκτυο, σὲ ἐφημερίδες, μάλιστα σ' αὐτὲς πὺρ διανέμονται δωρεάν. Δὲν μνημονεύω τὰ ὀνόματα τῶν πρωταγωνιστῶν, μόνο τὴν ιδιότητά τους, καὶ αὐτὴν συντομογραφί-

κῶς, γιατί θὰ προσέκρουα στή φυσική τους συστολή καί πιθανῶς νὰ δημιουργοῦσα στους ἀναγνώστες τὸ σύνδρομο τοῦ Ἀριστείδου Λυσιμάχου Ἀλωπεκῆθεν, πὸν εἶχε τὴν ἀτυχία νὰ τοῦ ποῦν «οὐδὲ γινώσκω τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ ἐνοχλοῦμαι πανταχοῦ τὸν Δίκαιον ἀκούων»⁵.

Τὸ χρονικὸ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ παλαιότερο δημοσίευμα τοῦ φακέλου. Ὁ ἀναγνώστης πρέπει νὰ ἔχει πάντα στὸ νοῦ του ὅτι ὅσα ἀποδίδονται σὲ ἀρχαιολόγους καί παρααρχαιολόγους πὸν παραθέτω ἔχουν ἐκτεθεῖ στους δημοσιογράφους προφορικῶς, τηλεφωνικῶς. Γι' αὐτὸ καὶ ἔχουν ζωντάνια! Μία ἐξαίρεση ὑπῆρξε, μὴ προφορική, ἀτυχῆς ὅμως. Δὲν γνωρίζω ἂν ἔγιναν ἐκπομπές στὴν τηλεόραση μὲ συζητητὲς ἀρχαιολόγους. Δὲν τὴν παρακολουθῶ.

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΑΝΑΣΚΑΦΗΣ

Γιὰ τὸ μνημεῖο πὸν θὰ μᾶς ἀπασχολήσει λίγες εἶναι οἱ πληροφορίες. Γιὰ τὸν λόφο ἢ τύμβο Καστᾶ πρέπει νὰ συμβουλευθεῖ κανεὶς τὶς πυκνὲς ἐκθέσεις τοῦ Δημητρίου Λαζαρίδη στὰ ΠΑΕ 1960, 1964, 1965, 1971-1978, 1981-1982, τὴν διατριβὴ τοῦ Λαζ. Πολυμενάκου, *Ἡ συμβολὴ τῆς σεισμικῆς (ἠχλητικῆς) τομογραφίας στὴ διερεύνηση τῶν γεωαρχαιολογικῶν σχηματισμῶν* (Πάτρα 2006) καὶ τὴν ἐκθεση γιὰ γεωφυσικὴ ἔρευνα στὸν λόφο ἀπὸ τὸν ἴδιο καὶ ἄλλους (*Archaeological Prospection* 11, 2004, 145-158). Ὑπάρχουν ἀκόμη τέσσερις ἀνακοινώσεις, πὸν ἔγιναν στή Θεσσαλονίκη τὸ 2013 καὶ 2014, καὶ θὰ δημοσιευθοῦν στους οἰκείους τόμους τοῦ ΑΕΜΘ, οἱ ὁποῖες σχετίζονται μᾶλλον μὲ τὸν λέοντα τῆς Ἀμφίπολης.

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2014

10 Αὐγ. 2014 (*iefimerida*). Δημοσιεύεται «κείμενο 140 ἀρχαιολόγων καὶ ιστορικῶν γιὰ τὴν Ἀμφίπολη. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀποψη δὲν ποινικοποιεῖται». Ἀρχαιολόγοι, καθηγητὲς διαμαρτύρονται γιὰ τὴν ἀντίδραση κατὰ τῆς Ὀλγας Παλαγγιά,

Εικ. 1. Ὁ λόφος Καστᾶ τῆς Ἀμφίπολης, ὅπως εἶναι σήμερα.

ἡ ὁποία ἐξέφρασε ὡς πρὸς τὴ χρονολόγηση τοῦ τάφου τῆς Ἀμφίπολης διάφορη ἄποψη ἀπὸ τὸ ΥΠΠΟ.

11 Αὐγ. 2014 (*in.gr*). Ἡ «περιοχὴ φυλάσσεται - - ἀπὸ μεγάλη ἀστυνομικὴ δύναμη - - ἡ προϊσταμένη - - τηρεῖ σιγὴν ἰχθύος», ἡ πρ.⁶ «ὀλοκληρώνει τὴν ἀνασκαφὴ τοῦ μεγαλοπρεποῦς ταφικοῦ περιβόλου πὸν χρονολογεῖται στὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. - - χρονολογεῖται γύρω στὸ 325-300 π.Χ. καὶ φέρεται νὰ ἔχει τὴν ὑπογραφή τοῦ - - ἀρχιτέκτονα Δεινοκράτη - - τὸ - - μνημεῖο τοῦ λέοντα συνδέεται μὲ τὸ ταφικὸ σῆμα τοῦ τύμβου - - ὁ περήφανος λέοντας τῆς Ἀμφίπολης - - ἦταν στὴν κορυφὴ τοῦ ταφικοῦ μνημείου τοῦ Καστᾶ».

12 Αὐγ. 2014 (*Ἡ Καθημερινή*). Ὁ πρωθυπουργὸς ἐπισκέφθηκε τὴν ἀνασκαφὴ μὲ τὴ σύζυγό του καὶ τὸν ΥΠΠΟ καὶ δήλωσε ὅτι «πρόκειται γιὰ ἓνα μοναδικὸ ταφικὸ μνημεῖο πὸν ὅπως μᾶς εἶπε [ἡ πρ.] χρονολογεῖται μεταξὺ τοῦ 325 καὶ 300 π.Χ. - - Γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ συγχαρητήρια - -». Ὁ δήμαρχος Ἀμφίπολης δήλωσε (*Τὸ Βῆμα*) ὅτι «ἡ περιοχὴ καὶ ὅλη ἡ Ἑλλάδα πρόκειται νὰ γίνεи γνωστὴ σὲ ὅλο τὸν κόσμο».

17 Αὐγ. 2014 (*zougla.gr*). Ἡ βουλευτὴς Ραχήλ Μακρῆ «καλεῖ τοὺς ἀρχαιολόγους - - νὰ προστατεύσουν τὶς ἀρχαιότητες, πὸν ἐνδεχομένως θὰ βρεθοῦν στὴν Ἀμφίπολη, ἀπὸ τοὺς Γερμανούς». «Σὲ περίπτωση πὸν ὑπάρξουν ὑποπιτες κινήσεις νὰ ἐνημερώσουν τοὺς βουλευτὲς τοῦ ἀντιμνημονιακοῦ Τόξου καὶ τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν κομμάτων».

(*in.gr*). Έκτίθενται γνώμες ότι ο τάφος μπορεί να ανήκει στη Ρωξάνη και τον γιό της Άλέξανδρο Δ', στον ναύαρχο Νέαρχο, στην Όλυμπιάδα, αλλά και στον Μέγα Άλέξανδρο, του οποίου «ή σορός - - μεταφέρθηκε κρυφά στη Μακεδονία».

18 Αύγ. 2014 (*Έθνος*). «Όπως δήλωσε και ένώπιον του πρωθυπουργού [ή πρ.] “ή αρχή των έντίμων αρχαιολόγων είναι να μην πούν ποιός είναι [ό έννοικος] αν δέν ανασκαφεί ο τάφος. Πρέπει να είναι κάποιος στρατηγός, σίγουρα είναι τάφος για άτομο ή άτομα τα όποια είναι στρατηγοί, δέν μπορώ άκόμη να πώ ποιός, αλλά είμαστε σέ πολú καλή αρχή” άνεφερε [ή πρ.]».

19 Αύγ. 2014 (*analysts for change.org*). «Είμαστε πολú χαρούμενοι γιατί αυτήν την στιγμή είμαστε έσωτερικά του περιβόλου, μπροστά σ' έναν τάφο καταπληκτικό - - ή αρχαιολογία είναι μαγεία», είπε ή πρ.

21 Αύγ. 2014 (*Ριζοσπάστης*). «Άποκαλύφθηκαν έξ όλοκλήρου οί σφίγγες - - βρέθηκαν τμήματα των πτερών των σφιγγών - - βρέθηκε επίσης, τμήμα άπό τη ράχη του άγάλματος του λέοντος της Άμφίπολης. Τόσο οί σφίγγες, όσο και ό λέων φαίνεται να προέρχονται άπό τó ίδιο έργαστήριο».

21 Αύγ. 2014. (*Η Καθημερινή*). Ό ΥΠΠΟ δήλωσε ότι «άξίζει να σκεφθοΰμε πάλι τó θέμα της άνάδειξης του πολιτισμοΰ μας, τó θέμα της περηφάνειας πού μās προκαλεί ό πολιτισμός μας και τó θέμα της προστασίας του σέ συνδυασμό με την άξιοποίησή του, περισσότερο άπό ό,τι μέχρι σήμερα, ώστε ή Έλλάδα να ξανακερδίσει μέσω και του πολιτισμοΰ της τή θέση πού της άξίζει».

22 Αύγ. 2014 (*in.gr*). «Για έναν μοναδικό τάφο όχι μόνον στον έλλαδικό χΰρο αλλά και στα Βαλκάνια ένα “οικουμενικό μνημείο” μίλησε ή [πρ.] ύποδεχόμενη - - στην αρχαία Άμφίπολη έννεαμελές κλιμάκιο του ΣΥΡΙΖΑ - - Σέ δηλώσεις της [ή πρ.] έπιβεβαίωσε ότι ό περίβολος του ταφικού μνημείου είναι έργο του Δεινοκράτη, όπως και ό τάφος, και χρονολογούνται τó 325-300 π.Χ. - - είναι δύσκολο να έχει συληθεί ένας τέτοιος τάφος» [βλ. και *Τò Βήμα* πολιτισμός. Για τó οικουμενικό βλ. παρακάτω, τó λήμμα της 19 Όκτ. 2015].

Εικ. 2. Ο λόφος Καστᾶ τῆς Ἀμφίπολης, ὅπως εἶναι σήμερα.

25 Αὐγ. 2014 (*newsit.gr*). «Εἶναι πολὺ πιθανὸ στὸν περίλαμπρο τάφο, λέει σὲ συνέντευξή του στὸ *Ἔθνος* ὁ Νίκολας Σόντερς, τελικὰ νὰ ἐνταφιάστηκε ἐκεῖ ὁ ναύαρχος τοῦ Μακεδόνα στρατηλάτη Νέαρχος».

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2014

7 Σεπτ. 2014 (*in.gr*). «Τὴν Πέμπτη 4 Σεπτ. πραγματοποιήθηκε εὐρεία σύσκεψη στὸν ἐργοταξιακὸ χῶρο τοῦ λόφου Καστᾶ, ὑπὸ τὴν γ.γ.⁷ - - Τὸ Σάββατο 6 Σεπτ. - - ἀποκαλύφθηκαν - - δύο ἐξαιρετικῆς τέχνης καρυάτιδες- - Τὶς ἐξελίξεις στὴν Ἀμφίπολη σχολίασε ἀπὸ τὴ ΔΕΘ ὁ Εὐάγγελος Βενιζέλος - [πρώην ΥΠΠΟ] - «ἐμεῖς ἀντιμετωπίζουμε τὰ θέματα αὐτὰ μὲ ἐθνικὴ ὑπερηφάνεια, ὡς θέματα τῆς παγκόσμιας πολιτιστικῆς κληρονομιάς καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ δύναμή μας - - »».

(*BHmagazino*). «Μὲ τὴν Ἀμφίπολη ὁ ὑπουργὸς Πολιτισμοῦ ἔχει ξεσαλώσει. «Ἡ ψηλὴ ἐπίχωση, στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ προθαλάμου, μέχρι τὴν κορυφή, ἔγινε γιὰ τὴν προστασία τοῦ τάφου» δήλωσε μὲ ὕφος εἰδικοῦ».

9 Σεπτ. 2014 (*The Toc.gr*). «Ο Πάνος Βαλαβάνης στο *The Toc.gr*. Ο τάφος είναι συλημένος. Πιθανόν ο “ένοικος” του τάφου να είναι άνδρας από τη μακεδονική αυλή. - - Δεν είναι εύκολη ή χρονολόγηση έξ αποστάσεως. - - Από την άλλη, οι ένδειξεις μας οδηγούν στα τέλη του 4ου π.Χ. αιώνα - - είναι σαφές ότι, πρόκειται για προσωπικότητα από τη μακεδονική αυλή, από το περιβάλλον του Άλέξανδρου».

9 Σεπτ. 2014 (*Έθνος*). Ο καθηγητής Μιχ. Τιβέριος σε συνέντευξη είπε «ότι το μοναδικό μνημείο της Αμφίπολης κρύβει στο έσωτερικό του ένα σημαντικό πρόσωπο - - όλο το ταφικό σύνολο χρονολογείται στο τέλος του 4ου π.Χ. αι. - - είναι άπιθανο “ένοικος” του τάφου να είναι ο Άλέξανδρος, ενώ έκτιμᾷ ότι δεν θὰ μπορούσε να ... φιλοξενεί την Ρωξάνη και τον γιό της - - έκτιμᾷ ότι ο τάφος μάλλον έχει συληθεί - - συνιστᾷ ψυχραιμία στις έκτιμήσεις - - ό,τι λέω πηγάζει - - από τις έπίσημες ανακοινώσεις».

12 Σεπτ. 2014 (*The Toc.gr*). «“Έφ’ όσον δεν έχει ολοκληρωθεί ή ανασκαφή, δεν μπορούμε να πιέζουμε τη συναγωγή συμπερασμάτων”, είπε άρνούμενη να κάνει έκτίμηση χρονολόγησης, αλλά και ύποθέσεις για τον “ένοικο” του τάφου, ή Λίλα Μαραγκοῦ. - - “Άρνούμαι να κάνω ύποθέσεις - - είναι όλέθρια ή καλπάζουσα φαντασία”».

12 Σεπτ. 2014 (*Η Έφημερίδα τῶν Συντακτῶν*). «Χθές ο Σύλλογος Έλλήνων Αρχαιολόγων εξέδωσε καινούργια σκληρή ανακοίνωση, με άποδέκτες τον ύπουργό Πολιτισμοῦ και τη γενική γραμματέα. Κάνει λόγο για “έπικοινωνιακή διαχείριση τῆς εξέλιξης τῆς ανασκαφῆς και τῶν εύρημάτων της, σε καθημερινή βάση, για τὴν έξυπνὴ σκοπιμοτήτων, πολιτικῶν και άλλων” - - Ζητεῖ από τὴν πολιτικὴ ήγεσία “να αναθεωρήσει τὴν έπικοινωνιακὴ τακτικὴ πὸ ἀκολουθεῖ”».

12 Σεπτ. 2014 (*Τὰ Νέα*). Συνοπτικὴ έκθεση του ζητήματος για τὴν ταυτότητα του «ενοίκου», τὶς σφίγγες, τὶς καρυάτιδες, τὴ χρονολόγηση του τάφου παρουσιάζεται με έπιμέλεια. Κατὰ τὴ συντάκτρια του κειμένου «πρόσφατη έρευνα για τὰ μέσα κοινωνικῆς δικτύωσης έδειξε πὸς ξεπέρασε σε ποσότητα και διάρκεια ο τύμβος τῆς Αμφίπολης τὸ ζήτημα του Ένιαίου

Φόρου Ἀκινήτων». [Εἶχαμε ἐπανάληψη τοῦ «νεροῦ τοῦ Καματεροῦ». Ἀπορρίπτονται ὁ Ἀλέξανδρος, ἡ Ρωξάνη, ὁ Νέαρχος, ὁ Δεινοκράτης, παραμένει ὁ σχεδιασμός τοῦ τάφου κατὰ τὸν κανόνα τοῦ Πλάτωνος, ὅπως τὸ ἀνέπτυξε ὁ Ἰορδάνης Δημακόπουλος, ἡ σύλληψη ἢ ὄχι τοῦ τάφου καὶ μένει ἡ χρονολόγησή του. Ἡ Κατερίνα Ρωμιοπούλου τὸν θεωρεῖ μακεδονικὸ καὶ τὸν χρονολογεῖ στὸν 4ο π.Χ. αἰ. Ἡ Ὑλγα Παλαγγιά θεωρεῖ ὅτι «κλειδὶ εἶναι οἱ Καρυάτιδες. Κλειδώνουν [!] τὴ χρονολόγηση τοῦ μνημείου στὴ ρωμαϊκὴ ἐποχὴ καὶ ὄχι ωρύτερα ἀπὸ τὸν 1ο αἰ. π.Χ.» καὶ στὸν τάφο εἶναι θαμμένοι «οἱ πεσόντες ἀπὸ τὴ μάχη τῶν Φιλίππων», τὸ 42 π.Χ.].

12 Σεπτ. 2014 (*zougla.gr*). Δηλώσεις ἔκανε ἡ γ.γ. : «Υπάρχουν ἐνδείξεις γιὰ παραβίαση τοῦ τύμβου τῆς Ἀμφίπολης στὸ παρελθόν. - Ἡ δύναμη τῆς Ἑλλάδας εἶναι τὸ πολιτιστικὸ της ἀπόθεμα». [πρβ. δηλώσεις ΥΠΠΟ καὶ πρῶην ΥΠΠΟ 21 Αὐγ., 7 Σεπτ., 20 Ὀκτ.].

14 Σεπτ. 2014 (*Ἐλεύθερος Τύπος*). Γενικῶς περὶ τάφων, τύμβων, καρνατίδων κλπ. κάνει λόγο σὲ συνέντευξή του ὁ Μανόλης Κορρές. Μνημονεύει τὸν τύμβο τοῦ Ἀλυάττη (ca. 610-560 π.Χ.), πατέρα τοῦ Κροίσου πὸν περιγράφει ὁ Ἡρόδοτος (I 93) «ἔστι αὐτόθι Ἀλυάττεω τοῦ Κροίσου πατρὸς σῆμα, τοῦ ἢ κρηπίς μὲν ἔστι λίθων μεγάλων, τὸ δὲ ἄλλο σῆμα χῶμα γῆς» καὶ ὁ Στράβων (13, 627). Ὁ Μ. Κορρές θεωρεῖ ὅτι ὁ τύμβος τοῦ Ἀλυάττη «εἶναι 250 ἢ 300 χρόνια παλαιότερος» τοῦ τύμβου τῆς Ἀμφίπολης.

14 Σεπτ. 2014 (*Τὸ Βῆμα*). Ὁ Μιχάλης Τιβέριος «ἐκφράζει γιὰ πρώτη φορὰ τὴ γνώμη του [βλ. ὅμως 9 Σεπτ.] λέγοντας ὅτι “παρ’ ὅλο πὸν εἶναι λιγότερο πιθανὸ ὁ τάφος νὰ ἀνήκει στὴ Ρωξάνη καὶ στὸν Ἀλέξανδρο Δ’, θεωρῶ πὸς ἡ ἐκδοχὴ αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκλεισθεῖ ἐπειδὴ γραπτὲς μαρτυρίες μᾶς πληροφοροῦν ὅτι τὰ δύο αὐτὰ πρόσωπα δολοφονήθηκαν στὴν Ἀμφίπολη. - Σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωσι τὸ μνημεῖο δὲν θὰ πρέπει νὰ κατασκευάστηκε ἀπὸ τὸν Κάσσανδρο ἀλλὰ θὰ μποροῦσε νὰ ἔχει ἀνεγερθεῖ ἀπὸ τὸν Δημήτριον τὸν Πολιορκητὴ”».

14 Σεπτ. 2014 (*Ἡ Καθημερινή*). «Ἡ τρέλα μὲ τὴν Ἀμφίπολη» εἶναι ὁ τίτλος ἄρθρου τῆς ἐφημερίδας, στὸ ὁποῖο «δύο

καθηγητές πανεπιστημίου έρμηνεύουν τὸ φαινόμενο τοῦ τελευταίου μήνα» (Δημ. Πλάντζος, ἀρχαιολόγος, Παν. Παναγιωτόπουλος, κοινωνιολόγος). Ἡ ἐφημερίδα διερωτᾶται: «Ἀνάγκη γιὰ ἰσχυρὰ σύμβολα σὲ μιὰ εποχὴ ἀξιακῆς κρίσης ἢ ἓνα παράδειγμα ἐμμονῆς μὲ ὅ,τι μπορεῖ νὰ ἐνισχύσει τὴν ἐθνικὴ ἀφήγηση;». [Γιὰ τὴ σαφήνεια τοῦ πράγματος, ἀφήγηση μπορεῖ νὰ σημαίνει «νέα θεωρία», «νέα ἄποψη», «νέα Μεγάλη Ἰδέα». Ἡ «τρέλα» θὰ μπορούσε νὰ ἐρμηνευθεῖ καὶ ὡς ἔλλειψη πνευματικῆς καλλιέργειας καὶ κρίσης. Αὐτὸ πὺ ἐλεγε περίπου ὁ Τσουντας γιὰ τοὺς φοιτητές του: «Δὲν δύνανται νὰ σκεφθοῦν λογικῶς»].

15 Σεπτ. 2014 (*Ἡ Ἐφημερίδα τῶν Συντακτῶν*). Ἡ πρ. ἀπαντᾷ στὸν ΣΕΑ ὡς πρὸς τὴν ἀνακοίνωσή του τῆς 12 Σεπτ.: «θὰ ἤθελα νὰ ἐπισημάνω ὅτι ἡ ἀνασκαφὴ μου διεξάγεται μὲ τὸν καλύτερο ἐπιστημονικὸ τρόπο ἀπὸ μιὰ ἀξιόλογη ὁμάδα συνεργατῶν διαφόρων εἰδικότητων - - ἔχοντας, ὅπως εἶναι φυσικό, τὴν πλήρη στήριξη τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας τοῦ ὑπουργείου μας - - θεωρῶ χρέος μου νὰ ἐνημερώσω τὸ εὐρὺ κοινὸ γιὰ τὴν πορεία μιᾶς ἀνασκαφῆς πὺ βρίσκεται στὸ ἐπίκεντρο τῆς ἐπικαιρότητας». Φαίνεται ὅτι ἡ πρ. ἔχει δίκιο, γιὰτὶ στὴν ἐφημερίδα *Ἔθνος* τῆς ἴδιας ἡμέρας δημοσίευμα γιὰ τὴν Ἀμφίπολη ἔχει τὸν τίτλο «Μὲ κομμένη τὴν ἀνάσα ἀπὸ τὴν Κίνα ἕως τὶς ΗΠΑ», πράγμα πὺ σχολιάζει ἡ πρ. (*Ἐλεύθερος Τύπος*, 15 Σεπτ.): «μὲ συγκινεῖ τὸ παγκόσμιο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἀνασκαφικὴ μου ἔρευνα σὲ μιὰ δύσκολη γιὰ τὴ χώρα μας ἐποχὴ, πὺ μόνο καλὸ κάνει, χωρὶς τὴν παραμικρὴ σκοπιμότητα». [Οὔτε αὐτὴ τὴ φορὰ ἔκαναν καλὸ τὰ ἀρχαῖα στὴ Χώρα μας, ἐξαιροῦνται τὰ τουριστικὰ ἔσοδα, ὅπως δὲν ἔκαναν καλὸ οἱ ἑκατοντάδες ἐκθέσεις στὸ Ἐξωτερικὸ, μὲ πρώτη ἐκείνην τοῦ «Αἰγαίου», πὺ θὰ σταματοῦσε τὶς διεκδικήσεις τῶν Τούρκων].

15 Σεπτ. 2014. Στὴν *Ἐλευθεροτυπία*, σὲ κείμενο μὲ τίτλο «Νεκρικός θάλαμος στὰ σχέδια τοῦ Πλάτωνα», ἐξετάζεται ὁ τάφος κατὰ τὴ θεωρία τοῦ Ἰορδάνη Δημακόπουλου, ὁ ὁποῖος ἐκθέτει τὶς ἀπόψεις του μὲ συντομία.

16 Σεπτ. 2014 (*Ἡ Ἀυγή*). «Ὅλα Παλαγγιά: Τὸ μνημεῖο

τῆς Ἀμφίπολης χρονολογεῖται στὴ ρωμαϊκὴ ἐποχὴ». Ἐκτενὴς εἶναι ἡ συνέντευξη τῆς Ο. Π. γιὰ τὸν τάφο. «ἐνδέχεται νὰ συνδέεται μὲ τὴ μάχη τῶν Φιλίππων [42 π.Χ.]- - Οἱ Καρυάτιδες νομίζω ὅτι κατὰ κάποιον τρόπο “κλειδώνουν” τὴ χρονολόγηση τοῦ μνημείου στὴ ρωμαϊκὴ ἐποχὴ. [Κλείδωσαν ἐπίσης στὶς 12 Σεπτ.]. Εἶναι ἀρχαϊστικές - - παρατηροῦμε στὶς καρυάτιδες ἓνα στυλιστικὸ συνονθύλευμα - - οἱ σφίγγες - - παραπέμπουν στὸ σύμβολο τοῦ Ὀκταβιανοῦ - - κάνουμε λοιπὸν τὴν ὑπόθεση ἐργασίας ὅτι ὁ Ὀκταβιανὸς ἔβαλε τὸ σύμβολό του στὸ πρόπυλο [τοῦ τάφου, δηλ. τὶς σφίγγες]. [Τὸ μνημεῖο] εἶναι συλημένο - - Οἱ ὁμοιότητες - - μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ διατυπώσουμε τὴν ὑπόθεση ἐργασίας ὅτι πρόκειται γιὰ μνημεῖο τῆς νίκης τοῦ Ὀκταβιανοῦ». [Ἐπίθεση ἐργασίας κάνει κάπου καὶ ἡ πρῶν γ.γ. ΥΠΠΟ. Στὴν ἱστορία, τὴν ἀρχαιολογία, τὴ φιλολογία, ἡ ὑπόθεση ἐργασίας εἶναι μιὰ ἀστήρικτη εἰκασία ποὺ δὲν ὀδηγεῖ σὲ ἀποτελέσμα. Δὲν εἶναι ἐναλλακτικὴ ἱστορία ποὺ γνωρίζουμε τὴν ἀλήθεια καὶ βασιζόμενοι σ’ αὐτὴν κάνουμε τὶς δικές μας ἱστορικὲς παραλλαγές. «ὑποθέσεις ἐργασίας», μὲ τὴν εὐρεία ἔννοια, εἶναι τὰ πειράματα τῶν χημικῶν, οἱ ἀποπειρὲς τῶν γιατρῶν σὲ δύσκολες περιπτώσεις νὰ βροῦν τὶς αἰτίες κάποιας πρωτοφανοῦς πάθησης, οἱ δῖαιτες ποὺ ἐπιβάλλουν οἱ ἀλλεργιολόγοι γιὰ νὰ βροῦν τί προκαλεῖ μιὰν ἀλλεργία].

16 Σεπτ. 2014 (*Ἔθνος*). «Ἀκούω μόνο τὴν ἀνασκαφὴ τῆς Ἀμφίπολης καὶ τὰ εὐρήματά της - - Νὰ ἀκοῦμε μόνο τὴ σκαπάνη καὶ τοὺς ἀνασκαφεῖς», δήλωσε ὁ πρωθυπουργός.

18 Σεπτ. 2014 (*Ἔθνος*). Δηλώσεις ἔκανε καὶ ἡ γ.γ.: «Ἄν ὁ τάφος ἔχει συληθεῖ, δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ πεῖ αὐτὴ τὴ στιγμή - - Δὲν θὰ συμμερισθῶ ποτὲ μιὰ ἀπογοήτευση αὐτοῦ τοῦ εἵδους [ἂν ἀποδειχθεῖ ὅτι ὁ νεκρὸς δὲν ἀνῆκε στὸ περιβάλλον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου]». Μὲ Υ.Α. ἰδρύεται «ἐπιτροπὴ συνδρομῆς στὸ ἔργο τοῦ ὑπουργείου ἐπὶ θεμάτων προβολῆς καὶ ἐπικοινωνιακῆς διαχείρισης τῆς ἀσκουμένης πολιτιστικῆς πολιτικῆς». Προϊσταμένη τῆς ἐπιτροπῆς θὰ εἶναι δημοσιογράφος ποὺ ὀνομάστηκε ἀπὸ χαριτολόγο δημοσιογράφο *ἐκπρόσωπος τάφου* [εἰς τὸ ἐξῆς ἐκ. Τ. = ἐκπρόσωπος Τύπου].

Είκ. 3. Τοῦ Ἀνδρέα Πετρούλακη (Ἡ Καθημερινή 30 Σεπτ. 2014).

19 Σεπτ. 2014 (Ἡ Καθημερινή). «Πιστεύω ἀκράδαντα ὅτι αὐτὸ τὸ μνημεῖο εἶναι τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ 4ου αἰῶνα π.Χ. καὶ ἔχουμε ὅλες τὶς ἀποδείξεις γι' αὐτὸ» λέγει ἡ πρ. Κακίζει τοὺς ἀρχαιολόγους πού «μιλᾶνε στὶς τηλεοράσεις, προσπαθώντας νὰ ἔχουν πέντε λεπτὰ τηλεθέας».

Σὲ ἄλλη ἐφημερίδα (Ριζοσπάστης, 19 Σεπτ.) ἡ πρ. δηλώνει ὅτι ὁ τάφος «θὰ μπορούσε νὰ ἀνήκει στὸν Δεινοκράτη - - ἡ ἀνασκαφὴ γίνεται ὄχι μόνο γιὰ τὸ καλὸ τῆς ἀρχαιολογίας ἀλλὰ γιὰ τὸ καλὸ αὐτοῦ τοῦ τόπου». Ὁ ΣΕΑ, αὐτόθι, διαμαρτύρεται γιὰ τὴν τριμελῆ ἐπιτροπὴ ἐπὶ θεμάτων προβολῆς κλπ. καὶ τὴ συντονίστρια, τὴν ἐκ. Τ.

19 Σεπτ. 2014 (Ἔθνος). Σὲ δηλώσεις της ἡ πρ. εἶπε ὅτι «στιγμὴ μοναδικῆς μαγείας ἦταν ἡ ἀποκάλυψη τῶν καρνατίδων - - οἱ μισοὶ ἤμασταν βουρκωμένοι», φαίνεται ὅμως ὅτι καὶ οἱ ἄλλοι μισοὶ ἐπίσης, γιὰτὶ συνεχίζοντας συμπλήρωσε, «ὅταν βλέπαμε σιγὰ σιγὰ νὰ βγαίνουν τὰ κεφαλάκια [δὲν ἐννοῶ γιὰτὶ μεταχειρίζεται τὸ ὑποκοριστικὸ γιὰ τὰ κεφάλια τῶν καρνατίδων, φυσικοῦ τουλάχιστον μεγέθους], νὰ βγαίνουν οἱ βόστρυχοι καὶ ὅλα αὐτά, τί νὰ πῶ, μᾶς πιάσαν τὰ κλάματα

όλους - - [θυμήθηκε τὸν πρόσφατα ἐκλιπόντα δάσκαλό της Γ. Δεσπίνη] - - στὸ μάθημά του, τὴ γλυπτική, εἶχα βαθμὸ 10» [εὐχομαι τὶς κρίσεις της γιὰ τὰ γλυπτὰ τοῦ τάφου νὰ τὶς ἐπιδοκίμαζε ὁ δάσκαλός της· ἀλλὰ ἡ εὐχή μου εἶναι θεωρητική, ἀφοῦ ὁ Δεσπίνης δὲν εἶναι πιά μαζί μας. Ἐδῶ ὑπενθυμίζω ὅτι ὁ Δεσπίνης πολὺ συχνὰ ἔλεγε, ἀπογοητευμένος, γιὰ κάποιους φοιτητές του καὶ ἀρχαιολόγους: «Δὲν διαβάζουν»]. Ἀκόμη (*Ἐλευθεροτυπία*, 19 Σεπτ.) ἡ πρ. ἀντικρούει τὴν Ὑλγα Παλαγγιά, ἡ ὁποία «μιλάει γιὰ ρωμαϊκὰ χρόνια, χωρὶς ποτὲ νὰ ἔχει δεῖ οὔτε τὴν ἀνασκαφή, οὔτε τὴν Ἀμφίπολη - - προσπαθοῦμε νὰ ἐνημερώσουμε ὄχι μόνο τοὺς ἀρχαιολόγους, ἀλλὰ ὅλο τὸν κόσμο, καὶ τὸν πιὸ ἀπλὸ ἄνθρωπο, καὶ τὸν πιὸ ἀπλὸ ἀγρότη, καὶ τὸν μαθητὴ καὶ ὅλους, μὲ τὰ δελτία Τύπου, τὰ ὁποία ἐκδίδουμε σὲ συνεργασία μὲ τὸ ὑπουργεῖο πολιτισμοῦ, μὲ τὴ γ.γ. - - ποὺ εἶναι στὸ πλευρό μας, μὲ τὴν - - [ἐκ. Τ.] καὶ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα τὸν ὑπουργό».

20 Σεπτ. 2014 (*Δημοκρατία*). Ἡ Ὑλγα Παλαγγιά δηλώνει ὅτι ἡ πρ. «βιάστηκε νὰ μὲ διαφεύσει».

20 Σεπτ. 2014 (*Ἔθνος*). Δημοσιεύονται περιλήψεις παλαιότερων δηλώσεων ἀρχαιολόγων κι ἐνὸς δημοσιογράφου: τοῦ Μιχάλη Τιβέριου, τῆς Ὑλγας Παλαγγιά, τοῦ Ἀγγελου Δεληβορριά: ὁ τάφος «δὲν ξεπερνάει τὸν 4ο π.Χ. αἰώνα - - εἶναι βέβαιο ὅτι στὸ ταφικὸ μνημεῖο εἶναι θαμμένος ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ στενὸ περιβάλλον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου», τοῦ Μανόλη Κορρέ, τοῦ Μάικλ Γούντ, τῆς Χρυσούλας Παλιαδέλλη: «Εἶναι ἀπίθανο τὸ σενάριο τῆς χρονολόγησης τοῦ μνημείου στὰ ρωμαϊκὰ χρόνια - - εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ἐντοπίζονται θάλαμοι μακεδονικῶν τάφων μὲ ἄμμο μέχρι τὴν ὀροφή - - Νομίζω ὅτι ἔχει συληθεῖ ὁ τάφος». Ὁ Πέτρος Θέμελης δηλώνει: «Πιστεύω πὼς εἶναι ὁ τάφος ἐνὸς μεγάλου στρατηγοῦ ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὸν Μέγα Ἀλέξανδρο, ἓνας μακεδονικὸς τάφος ἐνὸς ἐταίρου τοῦ μεγάλου στρατηγοῦ».

Στὸ ἴδιο φύλλο τῆς ἐφημερίδας ἡ πρ. δηλώνει ὅτι «ὅλοι οἱ θάλαμοι εἶναι γεμισμένοι μὲ χῶμα καὶ ὑπάρχουν σφραγίσματα ποὺ δείχνουν ὅτι ἔγινε ἀγώνας ὥστε νὰ μὴν μπορεῖ νὰ εἰσχωρήσουν ἄνθρωποι» [πρβ. 13 Νοεμβρ.].

22 Σεπτ. 2014 (*Ἔθνος*). «Στὴν ἐκτίμηση ὅτι ὁ “ἔνοικος” τοῦ τύμβου Καστᾶ πιθανότατα δὲν εἶναι ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος προέβη ὁ ὑπουργὸς Πολιτισμοῦ - - ἐπεσήμανε ὅτι δὲν ὑπάρχει “τηλεαρχαιολογία” τονίζοντας ὅτι αὐτὸς ποὺ ἔχει ἔγκυρη γνώμη γιὰ μιὰ ἀνασκαφὴ εἶναι ὁ ἀνασκαφέας».

23 Σεπτ. 2014 (*in.gr*). Ἡ γ.γ. εἶπε πὼς ἡ ἀνάγκη ὑποστήλωσης τοῦ τάφου «οἰεῖται ὅχι στὸ ὅτι δὲν εἶναι σὲ καλὴ κατάσταση, ἀλλὰ στὸ ὅτι ἀπὸ τὴν κατασκευαστικὴ του δομὴ ἦταν ἐπιχλωσμένος μὲ ποταμίσιον ἄμμο» σὲ μιὰ προσπάθεια ἀποτρεπτικὴ γιὰ σύληση! [πρβ. ὅσα λέγει ἡ πρ. 20 Σεπτ. καὶ ἡ γ.γ. 13 Νοεμβρ.].

25 Σεπτ. 2014 (*Ἡ Καθημερινή*). Μικρὸ ἄρθρο γιὰ τὴν ἀνασκαφὴ μὲ τίτλο «Ἐπικοινωνιακὴ διαχείριση» καταλήγει: «Ἀρχίζει καὶ γίνεται σαφές: ὅσο λιγότερο μιλάμε γιὰ τὴν Ἀμφίπολη τόσο καλύτερα γιὰ ὅλους μας».

26 Σεπτ. 2014 (*The Toc.gr*). «Στὶς 650.000 εὐρὼ ἀνέρχεται ἀπὸ τὸ 2010 μέχρι σήμερον ἡ χρηματοδότηση τῆς ἀνασκαφῆς στὴν Ἀμφίπολη».

27 Σεπτ. 2014 (*Παραπολιτικά*). Σὲ ὀλοσέλιδο σχεδὸν δημοσίευμα μὲ τίτλο «Πρόσωπο-ἐκπληξὴ γιὰ 180» ὁ συντάκτης τοῦ ἀνακοινώνει ὅτι «ὑψηλόβαθμος κυβερνητικὸς παράγοντας» εἶπε πὼς τὸ ὄνομα τῆς πρ. «ἔπεσε στὸ τραπέζι τῶν συζητήσεων καὶ μᾶς ἀπασχολεῖ», νὰ εἶναι δηλαδὴ ὑποψήφια γιὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας! Θὰ ἦταν ἡ δευτέρη φορὰ στὴν Ἑλλάδα, ποὺ σὲ ἀνώτατο ἀξίωμα τοῦ κράτους θὰ ἔφθανε ἀρχαιολόγος. Ὁ μόνος ἕως τώρα εἶναι ὁ Θεμιστοκλῆς Σοφούλης (1862-1949), ὑψηλὸς ἀρχαιολόγος, πρῶτος ἀνασκαφέας τῆς Μεσσηνίας καὶ πρωθυπουργός (1924, 1945-1946, 1947-1949). Πρέπει νὰ ἐπισημάνω ὅτι ὁ Σοφούλης δὲν ἔκανε τίποτε γιὰ τὶς ἀρχαιότητες, ἐκτὸς ἀπὸ ἀνασκαφὰς καὶ καλὰς μελέτες· ἴσως ὅταν ἀναμείχθηκε στὴν πολιτικὴ, τῆς Σάμου πρῶτα, εἶχε πάψει νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν ἀρχαιολογία. Δὲν ἔχω δεῖ κάτι ποὺ νὰ δείχνει τὴ συνέχιση τῆς εὐνοϊκῆς διάθεσής του πρὸς τὰ μνημεῖα καὶ τὴν Ὑπηρεσία. Ἡ Σέμνη Καρούζου τοῦ ἔχει ἀφιερῶσει ἐνδιαφέρον, ἐπαινετικὸ, ἄρθρο.

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2014

1 Ὀκτ. 2014 (*Tà Néa*). «Μήπως ὁ τάφος δὲν εἶναι τάφος; Τέσσερα ἐρωτήματα γιὰ τὴν ταυτότητα τοῦ μνημείου τῆς Ἀμφίπολης πὸν προβληματίζουν τοὺς εἰδικούς». Σύνοψη ἀποριῶν πὸν προκύπτουν ἐξ αἰτίας τοῦ τρόπου τῆς ἀνασκαφῆς καὶ τῆς πολιτικῆς σύγχυσης τῶν κρατούντων.

1 Ὀκτ. 2014 (*Ἡ Αὐγή*). Σχετικὰ μὲ τὴ χρονολόγηση τοῦ μνημείου ἢ γ.γ. «υἰοθέτησε τὴν ἄποψη τῆς ἀνασκαφῆς [πρ.], πὸν τὸ ἀποδίδει στὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ 4ου π.Χ. αἰ.».

1 Ὀκτ. 2014 (*iefimerida*). «Ὁ ἀρχαιολόγος Πέτρος Θέμελης - - μίλησε στὸ fractal γιὰ τοὺς μακεδονικοὺς τάφους καὶ τὴν Ἀμφίπολη. - - Ἡ Ἀμφίπολη εἶναι ἓνα γεγονός πὸν τάρραξε τὰ νερὰ τῆς Μακεδονίας. - - Ἡ Ἀμφίπολη μὲ συγκίνησε πολὺ. - - Οἱ σφίγγες, οἱ καρυάτιδες. - - Περιμένουμε καὶ κάτι ἄλλο: ἀγγεῖα, σκεύη χρυσᾶ, τοῦ νεκροῦ πὸν τάφηκε ἐκεῖ» [βλ. καὶ *Δημοκρατία*, 3 Ὀκτ.].

2 Ὀκτ. 2014 (*in.gr*). «Κώστας Τσόκλης: Στὴν Ἀμφίπολη διαπράττεται τυμβωρυχία. - - ἄλλο ἀρχαιολογία καὶ ἄλλο τυμβωρυχία».

2 Ὀκτ. 2014 (*The Toc.gr*). Ὁ Μιχάλης Τιβέριος σὲ συνέντευξή του λέγει γιὰ τὸ μνημεῖο: «Εἶναι ἓνα πρωτόγνωρης μορφῆς ταφικὸ-ἥρωικὸ κτίσμα, τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ ἐνταχθεῖ στοὺς μακεδονικοὺς τάφους. - - Ὅ,τι ἔχω πεῖ καὶ συνεχίζω νὰ λέω εἶναι ὑποθέσεις, σενάρια. Ἔχω πεῖ Νέαρχος, ἔχω πεῖ Ρωξάνη καὶ Ἀλέξανδρος Δ'. Σὲ κάθε περίπτωση εἶναι κάποιο (ἓνα) ἢ κάποια (περισσότερα τοῦ ἐνός) πολὺ σημαντικὰ πρόσωπα» [βλ. καὶ *Ὁ Λόγος*, 3 Ὀκτ.].

3 Ὀκτ. 2014 (*Ἐλευθεροτυπία*). Σὲ δηλώσεις της ἢ πρ. εἶπε: «Κάνω ἀνασκαφές πάνω ἀπὸ 30 χρόνια. Νιώθω λατρεία γιὰ τὴ δουλειά μου. Ὅλα αὐτὰ εἶναι κακίες [λόγοι ἀρχαιολόγων]. Ἐκτὸς ἂν ἐννοοῦν τὴ στήριξη πὸν μοῦ παρέχει ἢ πολιτικὴ ἡγεσία τοῦ ΥΠΠΟΑ στὸ ὁποῖο ὑπηρετῶ καὶ εὐχαριστῶ γι' αὐτό». Στὴν ἴδια ἐρώτηση ἢ γ.γ. ἀνέφερε μεταξὺ ἄλλων: «Ἀπὸ πότε εἶναι πολιτικὴ ἐκμετάλλευση τὸ γεγονός ὅτι ὁ πρωθυπουργὸς ἀπὸ ἐνδιαφέρον ἐπισκέπτεται ἓνα σημαντικό μνημεῖο;» [βλ. καὶ *Ἔθνος*, 3 Ὀκτ., *Star press*, 4-5 Ὀκτ.].

4-5 Ὀκτ. 2014 (*Ἡ Ἐφημερίδα τῶν Συντακτῶν*). Ἐκτεταμένη ἀναδρομὴ σὲ θέματα ἀνασκαφῶν στὴ Μακεδονία κατὰ τὸ παρελθὸν μὲ ἀρχὴ τὴν ἀνασκαφὴ τῆς Πέλλας καὶ τὴ διαμάχη Μακαρόνα-Πέτσα, μὲ τίτλο «Τὸ φτυάρι τῆς Ἐξουσίας». Μνημονεύεται «τὸ εὖστοχο καλαμπούρι ποὺ κυκλοφορεῖ στὸ διαδίκτυο: Καρυάτιδα ἀποκαλεῖται πλέον ἓνα “γλυπτὸ μὲ γυναικεία μορφή ποὺ χρησιμεύει στὴ στήριξη κτιρίων καὶ κυβερνήσεων”». Γίνεται ἀκόμη λόγος γιὰ «διασυρμὸ τῶν ἀντιφροβούντων».

12 Ὀκτ. 2014 (*in.gr*). «Περίτεχο ψηφιδωτὸ ἀποκαλύφθηκε στὸν τάφο τῆς Ἀμφίπολης».

13 Ὀκτ. 2014 (*Ἐλευθεροτυπία*). «Οἱ ἀνασκαφεῖς δηλώνουν πὸς τὸ ἔργο αὐτὸ [τὸ ψηφιδωτὸ] “εἶναι σύγχρονο τοῦ ταφικοῦ συγκροτήματος καὶ συνεπῶς χρονολογεῖται στὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ 4ου αἰῶνα π.Χ.”». Ὁ καθηγητὴς Π. Βαλαβάνης [*Ἡ Ἐφημερίδα τῶν Συντακτῶν*, 13 Ὀκτ.] τὸ χαρακτηρίζει ὡς «ἔργο ὑψηλῆς αἰσθητικῆς». Γνώμη ἐκφράζει (*The Toc.gr*, 13 Ὀκτ.) καὶ ἡ γ.γ.: «Ἕνα ἐξαιρετικὸ ἔργο τέχνης, εἶναι ἓνας ἐξαιρετικὸς μοναδικὸς πίνακας, αὐτὸ ποὺ ἔχουμε μπροστὰ μας. - - Ὑπάρχουν κοινὰ χαρακτηριστικὰ καὶ στὴν περίπτωση τῆς ἀπεικόνισης τῆς ἀρπαγῆς τῆς Περσεφόνης στὸν τάφο τοῦ Φιλίππου καὶ στὴν τοιχογραφία ἀπὸ τὸν λεγόμενον τάφο τῆς Περσεφόνης. - - Ἡ συγκεκριμένη παράσταση συνδέεται μὲ τὴ δυναστεία τῶν Τημενιδῶν» [βλ. *Ἡ Καθημερινή*, 14 Ὀκτ. καὶ *in.gr*, 17 Ὀκτ., ὅπου διευκρινίζει ἡ γ.γ. ὅτι «τὰ ἕως τώρα εὐρήματα ἐπιβεβαιώνουν τὶς ἀρχικὲς ἐκτιμήσεις τῶν ἐρευνητῶν πὸς ὃ τάφος χρονολογεῖται στὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ 4ου αἰῶνα π.Χ.»].

19 Ὀκτ. 2014 (*Realnews*). «Ὁ μεγαλοπρεπὴς τύμβος εἶναι ὁ τάφος τοῦ Ἡφαιστίωνα».

20 Ὀκτ. 2014 (*Κόντρα*). Ὁμιλία τοῦ ΥΠΠΟ στὴ Βουλὴ: Οἱ ἀνασκαφές, τὰ εὐρήματα κτλ. «δίνει καὶ τὸ στίγμα μίας αὐτοπεποίθησης καὶ μίας ὑπερηφάνειας ποὺ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀντλεῖ ἀπὸ τὸ παρελθὸν του ὄχι ὡς προγονοπληξία, ἀλλὰ ὡς αἴσθησις μίας βίας πάνω στὴν ὁποία στηρίζεται καὶ ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ ἐκκινήσει γιὰ νὰ ξεπεράσει τὰ σημερινὰ προ-

βλήματα». [Ἀποδείχθηκε ὅτι γιὰ νὰ ξεπεραστοῦν τὰ προβλήματα χρειάζοταν ἄκυρο δημοψήφισμα καὶ τρίτο μνημόνιο καὶ βλέπουμε· πρβ. 21 Αὐγ., 7 καὶ 12 Σεπτ., 20 Ὀκτ.].

23 Ὀκτ. 2014 (*Ἐλεύθερη Ὦρα*). «Π. Θέμελης: Δυστυχῶς ὁ τάφος στὴν Ἀμφίπολη ἔχει παραβιαστεῖ. - - Τόνισε ὅτι εἶχε ὑποφιαστεῖ πὼς εἶχε συληθεῖ ὁ τάφος - - ἔκανε λόγο γιὰ τὸν κίνδυνο “νὰ μὴν ὑπάρχει τίποτε μέσα”». Γιὰ τὴν μαρμάρινη πόρτα διερωτᾶται: «ποιὸς τὴν ἀνοιξε; ποιὸς τὴν ἔσπασε;», εὐλογη ἀπορία, ἀλλὰ εἶναι βέβαιο ὅτι κανεὶς δὲν θὰ ἀναλάβει τὴν εὐθύνη τῆς πράξης. Ἴσως ἡ κυβέρνησις θὰ ἔπρεπε νὰ καλέσει τὸν Poirot ἢ τὸν Maigret, ἔστω καὶ τὸν Μπέκα. Ἄλλωστε γιὰ τὰ γλυπτὰ τῆς Ἀκρόπολης κάλεσε τὴν redoutable avocate internationale madame Amal Alamuddin, ὠραισιότητα, στοιχεῖο πού ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Φρόνης ἔχει σημασία γιὰ τοὺς κατηγορούμενους, γιὰτὶ ὄχι καὶ γιὰ τοὺς δικηγόρους;

24 Ὀκτ. 2014 (*Τὸ Βῆμα*). Βιβλίον 12×17, σσ. 54 τῆς Ἑλένης Ἀρβελέρ, *Εἰκασίες. Βεργίνα-Ἀμφίπολη* (Ἑρμῆς, Ἀθήνα 2014), ὅπου ἐκτίθενται ἀπόψεις καινοφανεῖς: «Τί ἐμποδίζει νὰ δεχτοῦμε ὅτι στὸν τάφο τοῦ πατέρα του, Φιλίππου, μεταφέρθηκαν, μετὰ τὴν, πρόσκαιρη ἴσως, ταφή του στὴν Αἴγυπτο, τὰ ὄστα τοῦ Ἀλέξανδρου;». «Πιστεύω ὅτι μὲ τὸ μνημεῖο τῆς Ἀμφίπολης πρέπει νὰ σχετίζονται ἐπιφανεῖς, πού εἶχαν δεσμούς, λόγῳ καταγωγῆς ἢ λόγῳ δράσης μὲ αὐτὴ τὴν πόλη. Πιθανότατα (νὰ πῶ ἀσφαλῶς;) ὁ ἴδιος ὁ Κάσσανδρος καὶ ἡ γυναίκα του Θεσσαλονίκη».

26 Ὀκτ. 2014 (*star.gr*). Μιχάλης Τιβέριος: «Στὴν Ἀμφίπολη πιθανὸν νὰ βρεθεῖ ἢ θρόνος ἢ νεκρικὸ κρεβάτι ἢ χρυσῆ λάρνακα».

28 Ὀκτ. 2014 (*Ἐξημέρες*). Ἡ γ.γ. διευκρίνησε «ὅτι δὲν εἶναι γνωστὸς ἀκόμη ὁ ἔνοικός του» [τοῦ τάφου].

29 Ὀκτ. 2014 (*Ἡ Καθημερινή*). Ἡ πρ. τιμήθηκε ἀπὸ τὸ *Ἰδρυμα Μακεδονικοῦ Βραβείου*. Μία αἰτιολογία, «Ἡ πρόσφατη σκαπάνη στὴν Ἀμφίπολη [ἀποτελεῖ] στοιχεῖο ἐνδυνάμωσης καὶ ἐμπλουτισμοῦ τῆς μακεδονικῆς ιστορικῆς ἀλήθειας». Ἔως τώρα γνωρίζαμε ὅτι «ἐν γὰρ ἔργον ἱστορίας καὶ τέλος, τὸ χρήσιμον, ὅπερ ἐκ τοῦ ἀληθοῦς μόνον συνάγεται» (Λουκ. *Πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν* 39). Ὑπάρχει καὶ δεύτερη ἀλήθεια;

Εικ. 4. Του Άνδρέα Πετρουλάκη (Η Καθημερινή 1 Νοεμ. 2014).

30 Ὀκτ. 2014 (Η Καθημερινή). «Η γ.γ. - - δὲν ἀπέκλεισε τὸ ἐνδεχόμενο νὰ εἶναι ὀριζόντιος σφραγιστικὸς τοῖχος τὸ δάπεδο τοῦ τρίτου θαλάμου» (;). «Ὁ τρίτος θάλαμος - - εἶναι μᾶλλον ὁ τελευταῖος, καθὼς δὲν ὑπάρχει τέταρτο θύρωμα ὅπως ὑπολόγιζε ἀρχικὰ ἡ ὁμάδα. Ἄλλὰ καὶ αὐτὴ [ἡ ὁμάδα] δὲν ἀποκλείει ἕναν ὑπόγειο χῶρο ὅπως ἄλλωστε καὶ ἡ γ.γ.».

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2014

5 Νοεμβρ. 2014 (Η Καθημερινή). «Τὸ ΥΠΠΟΑ θὰ ἀνακοινώσῃ σύντομα τὰ πανεπιστήμια πού θὰ συνεργαστεῖ γιὰ τὴ διερεύνηση τοῦ λόφου Καστᾶ».

8 Νοεμβρ. 2014 (news.gr). «Ἀντζελα Γκερέκου: Ἡ Ἀμφίπολη ἀφυπνίζει συνειδήσεις - - τὸ ἐκπαιδευτικὸ μας σύστημα δὲν μαθαίνει στὰ παιδιά μας, ποιὲς εἶναι οἱ ρίζες [τους] - - θεωρεῖ [ἡ Α. Γ.] ὅτι ἡ ἀνάδειξη τοῦ πολιτισμοῦ ἀποτελεῖ πρώτης τάξεως εὐκαιρία γιὰ νὰ βγοῦμε ἀπὸ τὴν κρίση» [Ἀπὸ τὰ χρόνια τῶν Ρωμαίων ἀναδεικνύεται ὁ πολιτισμὸς μας, ὁ ὁποῖος εἶτε δραχμικὸς εἶτε εὐρικός, ἀπὸ τὸ εὐρώ, δηλ. παραπάνω ἀπὸ εὐρωπαϊκός, δὲν μᾶς βοηθεῖ νὰ βγοῦμε ἀπὸ τὴν κρίση].

12 Νοεμβρ. 2014 (*ypbo.gr*). Δελτίο Τύπου από την έκ. Τ. καὶ τῆ γ.γ.

12 Νοεμβρ. 2014 (*Ἔθνος*). Ἡ πρ.: «Δὲν ἔκανα καμία ἀπολύτως δήλωση πὺ νὰ προαναγγέλλει εὐρήματα ἀπὸ τὴν ἀνασκαφή». «Χτὲς ἀνέβηκαν στὴν Ἀμφίπολη τόσο ἡ γ.γ. ὅσο καὶ ἡ [ἐκ. Τ.]».

13 Νοεμβρ. 2014 (*Ἡ Καθημερινή*). «Πιὸ κοντὰ στὴ λύση τοῦ μυστηρίου τῆς Ἀμφίπολης. Ἀνακαλύφθηκε κιβωτιόσχημος τάφος μὲ σκελετό, ὥστόσο οἱ ἀρχαιολόγοι ἀναρωτιοῦνται ἂν εἶναι ὁ βασικός “ἔνοικος” τοῦ ταφικοῦ μνημείου». Ἄν ὑπῆρχαν ἄλλοι θὰ ἦταν ὑπενοικιαστές;

13 Νοεμβρ. 2014 (*Δημοκρατία*). «Ἡ δική μας σκέψη καὶ τοῦ λαοῦ, ἡ εὐχὴ ὅλων εἶναι ὁ τάφος νὰ ἀνήκει στὸν Μ. Ἀλέξανδρο. Ἄν συμβεῖ κάτι τέτοιο, θὰ γίνεῖ παγκόσμιο πανηγύρι μὲ πρωτεργάτες τοὺς Ἕλληνες», δήλωσε ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Ἄνθιμος.

13 Νοεμβρ. 2014 (*Ἐλεύθερος Τύπος*). «Ἡ ἀνασκαφὴς τοῦ τάφου - - ἀπέδωσε τὸν τάφο “σὲ ἐπιφανῆ Μακεδόνα στρατιωτικό”».

13 Νοεμβρ. 2014 (*radiogamma.gr*). «Ἀμφίπολη: Διάσταση ἀπόψεων» πρ. μὲ γ.γ.- ἐκ. Τ. Ἡ πρ. «ὅταν κλήθηκε νὰ σχολιάσει παλαιότερες δηλώσεις της - - ἀπάντησε ἐκπλήσσοντας: “Δὲν εἶπα ὅτι εἶναι ἀσύλητος! Εἶχα πεῖ ὅτι μὲ τέτοια σφράγιση εἶναι δύσκολο νὰ ἔχει συληθεῖ ὁ τάφος. Δὲν ὑπάρχει λάθος ἐκτίμηση σὲ αὐτό, στὴν ἔρευνα ὅλα τὰ ἐνδεχόμενα εἶναι ἀνοιχτά. Μπορεῖ ἡ σφράγιση νὰ ἔγινε μετὰ ἀπὸ τοὺς τυμβωρύχους - - μερικὲς ὑπερβολὲς εἰπώθηκαν καὶ ὡς χαριτολόγημα”». Ἡ γ.γ. εἶπε: «δὲν εἰπώθηκε ποτὲ ὅτι εἶναι ἀσύλητος ὁ τάφος» [πρβ. δηλώσεις 20 καὶ 23 Σεπτ.].

16 Νοεμβρ. 2014 (*Πρῶτο Θέμα*). Ἡ Ὕλγα Παλαγγιᾶ σὲ συνέντευξή της δηλώνει: «Ὁ τάφος δὲν ἔχει τίποτε τὸ ἰδιαίτερο καὶ ἐπομένως αὐτὸς πὺ εἶναι θαμμένος ἐκεῖ ἦταν μᾶλλον ἓνας κοινὸς θνητός, ἓνας ἀπλὸς Ἀμφιπολίτης - - ξέρω ὅμως ὅτι δὲν εἶναι οὔτε βασιλιάς, οὔτε στρατηγὸς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, οὔτε ἐπιφανῆς προσωπικότητα». [Δηλαδὴ ὁ τάφος ἀνήκει, τὸ πολὺ, σὲ κάποιον μεγαλοαστὸ τῆς Ἀμφίπολης].

29 Νοεμβρ. 2014. Παρουσίαση τῆς ἀνασκαφῆς Ἀμφιπόλεως στὸ κτίριο τοῦ ΥΠΠΟ μὲ συντονιστὲς δύο καθηγητὲς πανεπιστημίου. Κατὰ τὴν *Καθημερινή*, 2 Δεκ. «περίσσεψαν οἱ ἀντιφάσεις καὶ ἡ ἀμηχανία στὴν ἐνημέρωση ἀπὸ τὴν ὑπεύθυνη τῆς ἀνασκαφῆς». «Ἀμήχανο τὸ κοινὸ παρακολουθοῦσε τὴν ἀκόμη πρὸ ἀμήχανη ὑπεύθυνη τῆς ἀνασκαφῆς - - Συχνά, ὅμως, ὑπέπιπτε σὲ ἀντιφάσεις προκαλώντας περισσότερες ἀπορίες - - ἀφίνοντας ὅλα τὰ ἐνδεχόμενα ἀνοιχτά, ἀκόμη καὶ γιὰ τὸν Μέγα Ἀλέξανδρο» [βλ. καὶ *Ἐστία*, 3 Δεκ.].

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2014

1 Δεκ. 2014 (*iefimerida*). «Σύλλογος Ἑλλήνων Ἀρχαιολόγων γιὰ τὴν Ἀμφίπολη: Εὐτελίσατε τὸ μνημεῖο - -». Ὁ ΣΕΑ δημοσιοποιεῖ ἐπιστολὴ του τῆς 3 Ὀκτ. 2014 πρὸς τὸν ΥΠΠΟ, τὴ γ.γ. καὶ τὴ γεν. διευθ. Ἀρχαιοτήτων, μὲ τὴν ὁποία ἐκφράζει τὴν ἀντίθεσή του γιὰ τὸν τρόπο πού παρουσιάστηκε ἡ ἀνασκαφὴ ἀπὸ τὸ ΥΠΠΟ καὶ τὰ ΜΜΕ.

[Καλὸ θὰ ἦταν ὁ ΣΕΑ, μέσα στὴν ἐποχὴ τῆς χλιδῆς, νὰ εἶχε ἓνα ἐπιστημονικὸ περιοδικὸ μὲ τὸ ὁποῖο νὰ δημοσιοποιοῦσε τὶς γενικῶς ὀρθὲς ἀπόψεις του. Ἄλλὰ τοῦτο ἀπαιτεῖ κόπο καὶ κυρίως ἐμμονὴ στὸν ἐπιδιωκόμενο σκοπὸ].

6 Δεκ. 2014. Στὸ Παρίσι μίλησε ἡ πρ. γιὰ τὴν ἀνασκαφὴ τῆς Ἀμφίπολης, προσκεκλημένη τῆς Société française d'archéologie classique (SFAC). Δὲν ὑπάρχουν δημοσιεύματα στὸν ἑλληνικὸ Τύπο, δὲν εἶδα. Κατὰ πληροφορίες προσώπων πού παρακολούθησαν τὴν ἀνακοίνωση τῆς πρ., ὅταν κάποιος ἀκροατὴς τὴ ρώτησε ἂν βρέθηκε στὸ μνημεῖο κεραμική, ἀπάντησε ὅτι εἶχε δοθεῖ γιὰ πλύσιμο [Θὰ πρέπει ἤδη νὰ ἔχει πλυθεῖ καὶ νὰ ἔχει στεγνώσει μὲ τέτοιο καλοκαίρι]. Ἀκόμη κάποιος Γάλλος ἀκροατὴς, προφανῶς ἑλληνιστὴς ἢ ἀρχαιολόγος, φεύγοντας ἀπὸ τὴν αἴθουσα εἶπε μὲ ἐρασματικὴ προφορά: «σιγὴ γυναιξί κόσμον φέρει».

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2014 - ΙΟΥΛΙΟΣ 2015

Ὁ χειμὼνας μαζί μὲ τὴν ἡρεμία πού ἔφερε στὸ θέμα τῆς Ἀμφίπολης, μᾶς πρόσφερε καὶ συνεχεῖς πολιτικὲς ἐξελίξεις.

Στις 17, 23 καὶ 29 Δεκεμβρίου 2014 ἔγιναν οἱ τρεῖς ἄγονες ψηφοφορίες στὴ Βουλὴ γιὰ τὴν ἐκλογὴ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας (ὕποψήφιος Σταῦρος Δήμας). Στις 25 Ἰανουαρίου 2015 ἔγιναν βουλευτικὲς ἐκλογές, ἀναδείχτηκε πρῶτο κόμμα ὁ ΣΥΡΙΖΑ καὶ στὶς 17 Φεβρουαρίου ἐξελέγη Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ὁ Προκόπης Παυλόπουλος. Ἦδη ἀπὸ τὴ στιγμὴ σχηματισμοῦ τῆς νέας κυβέρνησης εἶχαν ἀρχίσει «διαπραγματεύσεις» μὲ τοὺς «δανειστὲς» χωρὶς νὰ τελεσφορήσουν· στὶς 5 Ἰουλίου 2015 ἔγινε δημοψήφισμα μὲ ἐρώτημα: «πρέπει νὰ γίνεῖ ἀποδεκτὸ τὸ σχέδιο συμφωνίας, τὸ ὁποῖο κατέθεσαν ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐπιτροπὴ, ἡ Εὐρωπαϊκὴ Κεντρικὴ Τράπεζα καὶ τὸ Διεθνὲς Νομισματικὸ Ταμεῖο στὸ Eurogroup τῆς 25.06.2015 καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μέρη, τὰ ὁποῖα συγκροτοῦν τὴν ἐνιαία πρότασή τους;». Τὸ πρῶτο ἔγγραφο τιτλοφορεῖται “μεταρρυθμίσεις γιὰ τὴν ὀλοκλήρωση τοῦ τρέχοντος προγράμματος καὶ πέραν αὐτοῦ” καὶ τὸ δεύτερο “προκαταρκτικὴ ἀνάλυση βιωσιμότητας χρέους”. Οἱ Ἕλληνες κατὰ ποσοστὸ 61,31% ἀπέρριψαν τὸ σχέδιο συμφωνίας καὶ κατὰ ποσοστὸ 38,69% τὸ ἐνέκριναν. Πρέπει νὰ ὑπολογιστεῖ ὅτι ὑπῆρξε καὶ ποσοστὸ 5,8% ψήφων ἄκυρων ἢ λευκῶν. Ἡ κυβέρνηση, ἀγνοώντας πραξικοπηματικῶς τὴ θέληση τοῦ λαοῦ, προχώρησε σὲ ὑπογραφή, στὶς 13 Ἰουλίου, προκαταρκτικῆς συμφωνίας ἐπαχθέστερης ἐκείνης πὺ εἶχε ἀπορριφθεῖ μὲ τὸ δημοψήφισμα, καὶ στὶς 14 Αὐγούστου, Παρασκευὴ παραμονὴ τῆς Παναγίας, ἡ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων ἐνέκρινε μὲ μεγάλη πλειοψηφία τὸ 3ο Μνημόνιο. Κατάπληξη καὶ ἀγανάκτηση τοῦ λαοῦ, πὺ εἶχε ἀπορρίψει ἐλαφρότεροὺς ὅρους στὶς 5 Ἰουλίου.

Καὶ ἐνῶ συνέβησαν ὅλα αὐτὰ πὺ ἐπηρεάζουν πρὸς τὸ χειρότερο τὴ ζωὴ τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν γενεῶν πὺ θὰ ἀκολουθήσουν, ἡ ἱστορία τῆς Ἀμφίπολης ἀναβίωσε.

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2015

9 Αὐγ. 2015 (*Αὐγή*). «Φιάσκο Σαμαρᾶ ἢ Ἀμφίπολη - - Σύμφωνα μὲ αὐτοψία κλιμακίου τοῦ ΥΠΠΟ, τὰ εὐρήματα χρονολογοῦν τὸ μνημεῖο στὰ ὕστερα ἑλληνιστικὰ χρόνια. Ἔκ-

θετη ή προηγούμενη κυβέρνηση για την πολιτική και έπικωνωνιακή έκμετάλλευση — ή χρονολόγησή του διολισθαίνει από τον 4ο π.Χ. αιώνα στους ύστερους έλληνιστικούς χρόνους - - σύμφωνα με ασφαλείς πληροφορίες της *Αύγης*, δείχνει ή έκθεση αυτοψίας που πραγματοποίησαν έγκριτοι αρχαιολόγοι με πολυετή ανασκαφική έμπειρία στη Μακεδονία - - Η έκθεση - - προέκυψε μετά την αυτοψία στον αρχαιολογικό χώρο και τὸ Μουσείο τῆς Ἀμφίπολης - - που πραγματοποίησε στις 30 Μαΐου κλιμάκιο τοῦ ὑπουργείου Πολιτισμοῦ». Ἡ δημοσιογράφος στὸ τέλος τοῦ κειμένου της ἐπιτιμᾷ τὴν ἑλληνικὴ κοινωνία, πολιτικὸ προσωπικὸ, δημοσιογράφους, ἐπιστημονικὴ κοινότητα, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, γιὰ τὴ στάση τους στὸ θέμα!

11 Αὐγ. 2015 (*γρρο.gr*). «Ἡ ανασκαφὴ τύμβων λόγφ τῶν τεχνικῶν ζητημάτων που ἀνακύπτουν ἀπὸ τὴ φύση τῆς κατασκευῆς τους ἀκολουθεῖ συγκεκριμένη μεθοδολογία γνωστὴ στὴ διεθνῆ ἐπιστημονικὴ κοινότητα. Στὴν περίπτωση τοῦ ταφικοῦ μνημείου στὸν λόφο Καστᾶ τῆς Ἀμφίπολης ἐπιβλήθηκαν πρακτικὲς ταχεῖς ἀποκάλυψης χάριν τῆς εἰδησεογραφικῆς κάλυψης τῆς ανασκαφικῆς διαδικασίας σὲ συμπεσμένο τηλεοπτικὸ χρόνο. Ἡ ἀποχωμάτωση τοῦ λόφου-τύμβου καὶ ἡ ἐκτεταμένη χρῆση ἐκκατασκευῶν μηχανημάτων ἔχει ἀποδυναμώσει τὴν ἀντιστήριξη τοῦ ταφικοῦ μνημείου καὶ ἔχει διαταράξει τὰ πρανή» [Τὸν συμπεσμένο τηλεοπτικὸ χρόνο ἐπαναλαμβάνει ἡ πρ. 30 Σεπτ. 2015].

11 Αὐγ. 2015 (*Αύγη*). Ἡ πρ. ἀπαντᾷ «μὲ ὀργὴ καὶ ἐκπληξη» καὶ διακηρύσσει ὅτι «τὸ ἐρχόμενο φθινόπωρο [τοῦ 2015] θὰ παρουσιάσω τεκμηριωμένα ἐπιστημονικὰ συμπεράσματα καὶ πορίσματα, ὅποτε θὰ προσκληθοῦν ἐπίσημως [οἱ ἐπικριτὲς που μπερδεύονται] γιὰ νὰ τοὺς λυθοῦν οἱ ἀπορίες». [Τὰ γραπτὰ συμπεράσματα ἀναμένονται].

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2015

1 Σεπτ. 2015 (*Ἐλεύθερος Τύπος*). «Συζητοῦνται σήμερα στὸ Κεντρικὸ Ἀρχαιολογικὸ Συμβούλιο οἱ τρεῖς πρῶτες μελέτες

πὸ ἀφοροῦν στὴ στερέωση καὶ τὴ συντήρηση [τοῦ τάφου τῆς Ἀμφίπολης] - - Στὴ συνεδρίαση δὲν θὰ παρευρεθεῖ ἡ ἀνασκαφέας τοῦ μνημείου - - λόγω ἀσθενείας. - - ἔνωσε ἀδιαθεσία καὶ μεταφέρθηκε στὸ νοσοκομεῖο Σερρών - - ἔλαβε τριήμερη ἀναρρωτική ἀδεια - - ἀναμένεται, μέσα στὸν Σεπτέμβριο τὸ ἐπίσημο ἐπιστημονικὸ πόρισμα» [ὄχι γιὰ τὴν ὑγεία της, γιὰ τὸ ταφικὸ μνημεῖο].

3 Σεπτ. 2015 (*Πρῶτο Θέμα.gr*). «Ὁ ἱστορικὸς καὶ συγγραφέας Σαράντος Καργάκος - - εἶπε πὸς θεωρεῖ ὅτι τὸ ταφικὸ μνημεῖο ἀνήκει στὸν Μέγα Ἀλέξανδρο - - “Ἡ Ὀλυμπιάδα δὲν θὰ ἄφηνε τὸ λείψανο τοῦ γιοῦ της. Ἐδραιώνεται ἡ πεποίθησή μου, ὅτι τὸ προαίσθημά μου εἶναι ἀληθινὸ - - Τὸ γεγονός ὅτι δὲν πῆγε στὴ Βαβυλώνα ὅπου τὸ λείψανο τοῦ Ἀλέξανδρου ἔμεινε δύο χρόνια ἐκεῖ οὔτε παρακολούθησε τὴ μεταφορά του ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια στὴ Βαβυλώνα μὲ κάνει νὰ πιστεύω ὅτι μὲ τρόπο μυστικὸ ἢ γυναίκα αὐτὴ πὸν κυριάρχησε στὴ Μακεδονία μέχρι τὸ 316 [π.Χ.] μπορεῖ νὰ μετέφερε τὸ λείψανο τοῦ γιοῦ της στὴ Μακεδονία”».

3 Σεπτ. 2015 (*Ἡ Καθημερινή*). «Ἡ ἄμεση προστασία τοῦ ταφικοῦ μνημείου τῆς Ἀμφίπολης καί, πὸ μακροπρόθεσμα, ἡ ἀποκατάσταση τοῦ λόφου κατὰ τὸ δυνατόν στὴν ἀρχικὴ του μορφή ἀποτελοῦν τοὺς βασικοὺς στόχους τῶν μελετῶν συντήρησης καὶ ἀναστήλωσης, πὸ ἐνέκρινε τὸ Κεντρικὸ Ἀρχαιολογικὸ Συμβούλιο τὸ βράδυ τῆς Τρίτης [1 Σεπτ.] - - Τὸ συνολικὸ ἔργο ἀποκατάστασης τοῦ λόφου Καστᾶ ἔχει προϋπολογισμὸ 800.000 εὐρώ» [ποιὸς ἀποφάσισε τὴν καταστροφή τοῦ λόφου καὶ ποιὸς τὴν πλήρωσε; Ποιὸ ἦταν τὸ ἐπιστημονικὸ κέρδος ἀπὸ τὴν καταστροφή;].

(*Ἐλεύθερος Τύπος*). «Προτάθηκε καὶ ἔγινε ἀποδεκτὴ ἡ προσωρινὴ κατάχωση μεγάλου τμήματος τοῦ περιβόλου - - Μὲ τὴ λύση αὐτὴ διαφωνεῖ ἡ [πρ.] - - διατύπωσε τὶς ἐνστάσεις της μὲ ὑπηρεσιακὸ σημείωμά της πρὸς τὸ ὑπουργεῖο».

9 Σεπτ. 2015. Παρουσίαση στὴν Ἀθήνα τοῦ ἱστοικοῦ μυθιστορήματος *Ἐγκλημα στὴν ἀρχαία Ἀμφίπολη*. Ὁ συγγραφεὺς⁸ ἀποφάσισε τὴ συγγραφὴ τοῦ ἔργου μετὰ τὰ ὅσα ἔγιναν

καὶ εἰπώθησαν σχετικὰ μὲ τὸν τάφο τῆς Ἀμφίπολης. Τὸ ἔργο του ὅμως διαδραματίζεται στὴν Ἀμφίπολη τοῦ 432 π.Χ., ἕναν αἰῶνα καὶ πλέον πρὶν ἀπὸ τὴν ἀτυχή Ἀμφίπολη τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, τῆς Ρωξάνης, τοῦ γιοῦ τους, τοῦ Νέαρχου καὶ τῶν λοιπῶν ἐνοίκων τοῦ τάφου καὶ τοῦ κατασκευαστοῦ τοῦ συρμοῦ Δεινοκράτη.

Ἡ συγγραφή ἀστυνομικῶν μυθιστορημάτων πού ἐξελίσσονται σὲ πολὺ παλαιότερη ἐποχὴ ἀπὸ ἐκείνην στὴν ὁποία ζεῖ ὁ συγγραφεύς, εἶναι δύσκολη ὑπόθεση. Ἔχουμε βέβαια τὰ μυθιστορήματα τοῦ Robert van Gulik, ὅπου ἡ ὑπόθεση ἐκτυλίσσεται στὴν Κίνα τοῦ 660-670 μ.Χ. μὲ τὸν δικαστὴ Τί, τοῦ Peter Tremayne μὲ τὴν Φιντέλμα, καλόγρια-ἀνακρίτρια στὴν Ἰρλανδία τοῦ 7ου ἐπίσης αἰῶνα μ.Χ., τὸ γνωστότατο ἔργο τῆς Agatha Christie, *Death comes as the end*, πού ἀφορᾷ τὴ φαραωνικὴ Αἴγυπτο, τῆς Claude Mossé στὸν ἀρχαῖο Πειραιᾶ καὶ Ἀθήνα.

Τὸ κύριο καὶ ἀδύνατο σημεῖο τοῦ ἱστορικοῦ μυθιστορήματος εἶναι, ἄς τὴν ὀνομάσω ἔτσι, ἡ σκηνογραφία, ἡ ὁποία δημιουργεῖται μὲ λόγια. Εἶναι ἓνα θέμα πού εἶχα συζητήσει μὲ τὸν ἀείμνηστο Ἄγγελο Βλάχο, ὁ ὁποῖος στὰ δικά του ἱστορικὰ μυθιστορήματα εἶχε ἀποτυχίες καὶ ἐπιτυχίες. Οἱ ἐπιτυχίες περνοῦν ἀπαρατήρητες, γιατί δὲν ξενίζουσι τὸν ἀναγνώστη πού γνωρίζει τὰ πράγματα. Οἱ ἀποτυχίες χτυποῦν δυσάρεστα, καὶ ἡ πρώτη τοῦ ἐδῶ μυθιστορήματος εἰκονίζεται στὸ ἐξώφυλλο, ὅπου μὲ φόντο τὶς ἀκέφαλες σφίγγες τοῦ τάφου τῆς Ἀμφίπολης προβάλλεται καρφωμένο, ἄρα θὰ μπορούσε νὰ εἶναι τὸ ὄπλο τοῦ ἐγκλήματος, ἓνα μυκηναϊκὸ ἐγχειρίδιο μὲ ἐνθετη διακόσμηση ἀπὸ τὸν τάφο IV τοῦ Ταφικοῦ Κύκλου Α τῶν Μυκηνῶν, τοῦ 1550-1500 π.Χ.⁹ Ἡ σύνθεση δὲν εἶναι πρωτότυπη. Ὁμοία ὑπάρχει στὸ ἐξώφυλλο τοῦ ἔργου τῆς Agatha Christie, *Ordeal by innocence*, στὴ γαλλικὴ μετάφραση μὲ τίτλο *Témoign indésirable* (Librairie des Champs-Élysées, 1959), ἀλλὰ τὸ ἐγχειρίδιο, ματωμένο καὶ αὐτό, εἶναι σύγχρονο.

Στὸ κείμενο ὑπάρχουν ἀναχρονισμοί. Βρισκόμαστε στὸ 432 π.Χ. Ὁ ἥρωας εἶναι ὁ Ἀθηναῖος Ἀλέξανδρος, μὲ τὴν εἰδικὴ ἀποστολὴ νὰ ἐπιθεωρήσει τὰ δικαστικὰ καὶ δικαστηριακὰ

τῆς Ἀμφίπολης, πρόσφατης ἀποικίας τῆς Ἀθήνας (437-436 π.Χ.). Ὁ Ἀλέξανδρος προσφωνεῖται «Ἀρεοπαγίτης» καί «κύριος Ἀρεοπαγίτης».

Τὰ πρόσωπα τοῦ μυθιστορήματος φέρουν, φυσικά, ἀρχαῖα ὀνόματα. Ἡ ἤδη πεθαμένη σύζυγος τοῦ Ἀλέξανδρου λεγόταν Βερενίκη, ὄνομα ποῦ ἐμφανίζεται στὸν 4ο π.Χ. αἰ. στὴ Μακεδονία¹⁰ καὶ στὴν Κυρήνη τὸν 3ο-2ο αἰ. π.Χ., κυρίως ὅμως χρησιμοποιεῖται στὴν ἑλληνιστικὴ καὶ ρωμαϊκὴ ἐποχὴ. Τὸ ὄνομα Εὐμορφία, ποῦ φέρει κύριο πρόσωπο τοῦ μυθιστορήματος, ἐμφανίζεται ἕως τώρα μία φορὰ τὸ 183/2 π.Χ., καὶ μία φορὰ στὰ βυζαντινὰ χρόνια. Εὐμορφος ἀπαντᾶται στὸν 2ο-3ο αἰ. μ.Χ. Τέλος, τὸ ὄνομα Χρῦσανθος ἐμφανίζεται στὴν Ταυρικὴ κατὰ τὸν 3ο-2ο αἰ. π.Χ. καὶ στὰ μεταχριστιανικὰ χρόνια. Τὰ ὀνόματα λοιπὸν, ὀρισμένα καίρια, δὲν ταιριάζουν μὲ τὴ χρονικὴ περίοδο τοῦ μυθιστορήματος.

Κάπου ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ Ἀρεοπαγίτης, ἀναθέτει στὸν δοῦλο του νὰ ἀγοράσει μερικὰ ἀγγεῖα γιὰ δῶρα, ὅπως μιὰ πυξίδα, «ξέρεις τὸ μικρὸ ἀγγεῖο γιὰ τὰ κοσμήματα», «μιὰ ὄμορφη μελανόμορφη κύλικα. Ξέρεις - - τὸ χαμηλὸ ἀγγεῖο ποῦ τὸ χρησιμοποιοῦμε γιὰ νὰ πίνουμε κρασί, αὐτὸ μὲ τὶς δυὸ μικρὲς λαβές». Πρῶτα-πρῶτα ὁ δοῦλος μεταχειριζόταν καθημερινῶς τέτοια ἀγγεῖα. Τοῦ χρειαζόταν ἡ περιγραφή τους; Ὅχι βέβαια· προορίζεται γιὰ τὸν ἀναγνώστη τοῦ βιβλίου, ἀλλὰ αὐτὸ χαλαεῖ τὴ σκηνοθεσία. Ἀκόμη, ὅσο γνωρίζω, ἡ μελανόμορφη κεραμικὴ ἔπαψε νὰ παράγεται περίπου 100 χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ μυθιστορήματος. Ὑπῆρχε παλαιοπωλεῖο στὴν Ἀμφίπολη; Πῶς γνώριζε ὁ Ἀλέξανδρος τὸν ἀρχαιολογικὸ νεολογισμό «μελανόμορφος»; Ὁ Στέφανος Α. Κουμανοῦδης¹¹ ἀναγράφει: «μελανόμορφος, Ἄρ. Προβελ. [ὀποιητής].- Ἀθ. Σ. Κουμ. [ὁ γιὸς τοῦ Κουμ]. - Θ. Σοφούλης [ὑψηγητὴς ἀρχαιολογίας, κατόπιν πολιτικός]». Ὁ Μιχάλης Τιβέριος μοῦ ὑπέδειξε ὅτι ὁ ὄρος χρησιμοποιήθηκε ἀπὸ τὸν Βαλέριο Στάη (*AE* 1886, 88) καὶ τὸν Παῦλο Βόλτερς (*AE* 1888, 187). Εἶναι λοιπὸν τοῦ τέλους τοῦ 19ου αἰ.

Παραγγέλλει ὁ Ἀλέξανδρος «ἕναν ὄμορφο ψηλὸ κάρθαρο. Στὸς τριάντα πόντους νὰ εἶναι, μὲ δυὸ κάθετες μεγάλες λα-

βές». Καλή ἡ περιγραφή, ἂν καὶ περιτίττει, ὅπως καὶ στὰ προηγούμενα· εἶχε ὁ δοῦλος μαζί του γαλλικὸ μέτρο γιὰ νὰ μετρήσει τοὺς τριάντα πόντους; Καλύτερα νὰ τοῦ ἔλεγε «λίγο μικρότερο ἀπὸ ἓνα πόδι, βραχύτερον ποδός». Κάπου ὁ συγγραφεὺς μνημονεύει «δικαστικὸ μέγαρο»· καλὰ-καλὰ στὴν Ἀθήνα δὲν ὑπῆρχε. Συχνὰ μνημονεύει τὴν Ἀκρόπολη, καὶ ἐννοεῖ βέβαια τὴν ἀκρόπολη τῆς Ἀμφίπολης.

24 Σεπτ. 2015 (*Ἐλεύθερη Ὦρα*). «Τετάρτη, 30 Σεπτ., στὴ Θεσσαλονίκη» θὰ γίνεῖ «ἐκδήλωση-παρουσίαση, μὲ τίτλο “Ἐρευνώντας τὸν τύμβο Καστᾶ Ἀμφίπολης: 2012-2014”» πού «διοργανώνει τὸ ΑΠΘ καὶ ὁ Σύλλογος Ἀποφοίτων ΑΠΘ - - σύμφωνα μὲ τὸ ΑΠΕ-ΜΠΕ - - θὰ ἀκολουθήσει ὁμιλία - - μὲ θέμα “Ταφικὸ συγκρότημα Τύμβου Καστᾶ Ἀμφίπολης: Ἀνασκαφικὴ ἔρευνα 2012-2014”».

30 Σεπτ. 2015 (*Star press*). Ἀπόψεις, γνώμες, εἰκασίες ἢ ὑποθέσεις ἐργασίας τοῦ ἀρχιτέκτονος τῆς ἀνασκαφῆς; «Τὸ λιοντάρι ἀτενίζει τὴν Ἀλεξάνδρεια - - Ἐπιβεβαιώνονται ἀπόψεις πὸς μὲχρι πρότινος ἦταν μόνον ὑποθέσεις, τόσο γιὰ τὸν λέοντα τῆς Ἀμφίπολης πὸς ἀτενίζει τὴν Ἀλεξάνδρεια - - ὡς μονάδα μεγέθους γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ ταφικοῦ συμπλέγματος χρησιμοποιοῦντο τὸ ὕψος τοῦ λέοντα πὸς μαζί μὲ τὸ βᾶθος εἶναι συνολικὰ τὰ 15,84 μέτρα. Πολλαπλασιάζοντας αὐτὰ τὰ μέτρα ἐπὶ 100 ἐντοπίζεται ἀκριβῶς ἡ διάμετρος τοῦ τύμβου, ἡ ὁποία εἶναι 158,4 μέτρα, ἐνῶ πολλαπλασιαζόμενος αὐτὸς ὁ ἀριθμὸς μὲ τὸ χίλια, βρίσκεται τὸ μῆκος τῶν τειχῶν τῆς Ἀλεξάνδρειας, πὸς εἶναι 15.840 μέτρα. - - Τὸ συμπέρασμα τὸ ὁποῖο βγαίνει ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς εἶναι ὅτι ὁ σχεδιαστὴς τοῦ τύμβου [δὲν ἦταν λόφος;] Καστᾶ εἶχε ἀπόλυτη γνώση τῶν κατασκευαστικῶν μεγεθῶν τῆς Ἀλεξάνδρειας».

30 Σεπτ. 2015 (*iefimerida*). Ἡ πρ. εἶπε ὅτι τὸ μνημεῖο «δημιούργησε ὁ κορυφαῖος ἀρχιτέκτονας τῆς ἐποχῆς Δεινοκράτης - - δὲν ὑπάρχει πλέον κανένα περιθώριο ἀμφισβήτησης ὅτι τὸ μνημεῖο εἶναι τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς - - ἀποκάλυψε ὅτι οἱ ἀρχαιολόγοι ἐντόπισαν εὐρήματα μὲ τὴ σφραγίδα τοῦ προσωποῦ ἀρχιτέκτονα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τοῦ

Δεινοκράτη. - - βρέθηκε ἡ σφραγίδα τοῦ Δεινοκράτη, τὸ μονόγραμμα τοῦ Ἀντίγονου τοῦ Μονόφθαλμου καὶ τοῦ Ἡφαιστίωνα - - [Συνολικῶς μία σφραγίδα καὶ δύο μονογράμματα, δύο ζωντανῶν καὶ ἑνὸς πεθαμένου, ἀρχαίων πάντοτε]. Ὑπάρχουν τρεῖς ἐπιγραφές ποὺ ἀποτελοῦν συμβόλαια ἔργου τοῦ ταφικοῦ μνημείου. Οἱ ἐπιγραφές γράφουν: “παρέλαβον” [καὶ οἱ τρεῖς;] καὶ ἔχουν τὸ μονόγραμμα τοῦ Ἡφαιστίωνα» [μετὰ θάνατον;] εἶπε ἡ [πρ.] παρουσιάζοντας μία ἀπὸ τὶς ἐπιγραφές. «Αὐτὸ δηλώνει ὅτι πρόκειται γιὰ συμβόλαιο κατασκευῆς ἔργου καὶ πλούσια ἐργολαβία» [πόθεν προκύπτει ὅτι εἶναι πλούσια, ἀφοῦ δὲν δηλώνεται τὸ ποσὸν τῆς ἐργολαβίας; Δὲν ὑπῆρχε διαφάνεια τότε, οὔτε διαύγεια; Ἀκολουθοῦν καὶ ἄλλα ἀπόκρυφης ἱστορίας. Ὅπωςδήποτε ἡ ὅλη βαθυστόχαστη ταύτιση πεθαμένων, χορηγῶν, ἀρχιτεκτόνων, ἡ γνώση τῆς θέλησης τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ ἡ ἐρμηνεία ἀνύπαρκτων ἐπιγραφικῶν κειμένων θυμίζει ἐκεῖνο ποὺ μᾶς διέσωσε ὁ Ἐμμ. Δ. Ροῖδης *Ὀλίγα λέξεις εἰς ἀπάντησιν* [πρὸς τὴν Ἱερὰ Σύνοδο] ὅτι «κάποιος Κ. Ρηγόπουλος, ἐμπνευσθεὶς ὑπὸ Πνεύματος Ἁγίου, κατόρθωσε ν’ ἀνασκευάσῃ τὸν Ρενὰν χωρὶς νὰ τὸν ἀναγνώσῃ»].

30 Σεπτ. 2015 (*Πρῶτο Θέμα*). Δηλώσεις τῆς πρ.: «Μακάρι καὶ ὁ Τσίπρας [ἐνν. ὁ κ. Ἀλέξης Τσίπρας, ὁ πρωθυπουργὸς] νὰ ἔδειχνε τὸ ἴδιο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν Ἀμφίπολη - - [σχετικῶς μὲ ποιόν;]. Στὴν Ἀμφίπολη ἔγινε ἀνασκαφὴ σὲ συμπιεσμένο τηλεοπτικὸ χρόνο» [Ἄρα ἡ πρ. χρειαζόταν ἀσυμπίεστο τηλεοπτικὸ χρόνο. Μία ἡ λύση. Τὸ ΥΠΠΟ νὰ ἰδρύσῃ σταθμὸν τηλεοράσεως στὴν Ἀμφίπολη ἢ τὶς Σέρρες. Τηλεπαρουσιάστρια ὑπάρχει. Ὅσο γιὰ τὴν ἔκφραση «συμπιεσμένος τηλεοπτικὸς χρόνος», ὑπάρχει στὴν ἀνακοίνωση τοῦ ΥΠΠΟ τῆς 11 Αὐγ. 2015. Εἶναι ὑπηρεσιακὸς - γραφειοκρατικὸς λεκτικὸς τύπος;].

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2015

1 Ὀκτ. 2015 (Βλ. καὶ *naftemporiki.gr*, *Τὸ Βῆμα*) «βρῆκαν τρεῖς “ἐπιγραφές”, ἡ μία ἐκ τῶν ὁποίων ἀναγράφει: “παρέλα-

βον Ἡφαιστίωνος Ἡρῶν” - - Τὸ μονόγραμμα “ANT” θεωρήθηκε ἀπὸ τοὺς ἀνασκαφεῖς ὅτι ἀφορᾷ τὸν Ἀντίγονο τὸν Μονόφθαλμο» [Στὸν τόμο IV τοῦ *LGPN = A Lexicon of Greek Personal Names*, πὸν περιέχει τὰ ὀνόματα προσώπων τῆς ἀρχαίας Μακεδονίας σ. 27-32 ἀναγράφονται 177 ὀνόματα πὸν ἀρχίζουν μὲ τὰ γράμματα ANT. Ἄπ’ ὅ,τι προκύπτει ἀπὸ τὰ πολλὰ δημοσιεύματα τῶν ἐφημερίδων καὶ τὶς ἐπαναλήψεις τοὺς ὡς «ἐπιγραφές» ἐννοοῦνται εἴτε χαράγματα πὸν δὲν ἔχουν ἐπίσημη σημασία, εἴτε τεκτονικὰ σήματα, δηλαδὴ ἐπαγγελματικὰ σημάδια τῶν τεκτόνων, κοινῶς μαρμαράδων. Ἡ ἐπιγραφή πὸν ἀναγράφεται ἐδῶ δὲν ὑπάρχει, εἶναι φανταστικὴ καὶ πρωτοφανής. Ἄν δίδονταν σωστὲς φωτογραφίες καὶ σχεδιάσματα τῶν «ἐπιγραφῶν» καὶ τῶν «μονογραμμάτων» θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ συναχθεῖ κάποιον λογικὸ συμπέρασμα.

Παραλείπονται τὰ λοιπὰ δημοσιεύματα τῆς αὐτῆς ἡμέρας].

2 Ὀκτ. 2015 (*Ἡ Καθημερινή*). Ἐπαναλαμβάνονται οἱ εἰδήσεις τῶν προηγουμένων ἡμερῶν καὶ ἐπιπλέον δημοσιεύονται στὴν ἐφημερίδα ἄρθρα σχετικὰ μὲ τὸν τάφο τῆς Ἀμφίπολης τοῦ Θ. Μαυρογιάννη, καθηγητῆ ἱστορίας στὴν Κύπρο, καὶ τῆς Ἀγγελικῆς Κοτταρίδη, Προϊσταμένης τῆς Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων Ἡμαθίας.

2 Ὀκτ. 2015 (*Ἡμερησία*). «Μὲ τὰ στοιχεῖα πὸν ἔχουμε ὡς τώρα αὐτὸ πὸν μπορῶ νὰ πῶ εἶναι ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ συνδεθεῖ σὲ καμία περίπτωση μὲ τὸν Ἡφαιστίωνα” δήλωσε ὁ κ. Φάκλαρης σὲ ραδιοφωνικὴ συνέντευξη στὸν Real FM, καταρρίπτοντας τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῆς [πρ.]. “ - - Πρόκειται γιὰ ἓνα ταφικὸ μνημεῖον μὲ ταφὲς μέσα, ἐνῶ ὁ Ἡφαιστίωνας δὲν εἶχε ταφεῖ στὴ Μακεδονία”, ὑποστήριξε, ἐνῶ σχολιάζοντας τὴν ἐπιγραφή πὸν βρέθηκε εἶπε πὸς “δὲν ὑπάρχει κανένα στοιχεῖον ὅτι ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἔδωσε ἐντολὴ νὰ χτιστεῖ αὐτὸ τὸ μνημεῖον”. Πέραν ὅλων αὐτῶν ἀμφισβήτησε καὶ τὰ λεγόμενα τοῦ ὑπεύθυνου ἀρχιτέκτονα τῆς ἀνασκαφῆς, σχετικὰ μὲ τὸ λιοντάρι τῆς Ἀμφίπολης, τονίζοντας ὅτι δὲν πρέπει σὲ καμία περίπτωση νὰ τὸ συνδέουμε μὲ τὸ λόφο Καστᾶ. Ὅπως εἶπε “τὸ λιοντάρι πρέπει νὰ ἀποσυσχετιστεῖ ἀπὸ τὸν τύμβον Καστᾶ γιὰτὶ βρέθηκε σὲ ἀπόσταση 2 χλμ. Δὲν ἔχει καμία σχέση μὲ τὸν τύμβον καὶ τὸ ταφικὸ μνημεῖον”».

«Πυρὰ κατὰ τῆς κυβέρνησης ἐξαπέλυσε ἡ [πρώην] ὑπεύθυνη ἐπικοινωνίας τοῦ μνημείου τῆς Ἀμφίπολης [ἐκ. Τ.]. Μιλώντας σὲ πολὺ ἔντονο τόνο στὴν ἐκπομπὴ τῆς Τατιάνας Στεφανίδου - - εἶπε χαρακτηριστικά: “Ντροπή! Ὁ τάφος τῆς Ἀμφίπολης δὲν ἀνήκει σὲ κανένα κόμμα. Ἀφήνουν τὸν σπουδαῖο ἀρχαιολογικὸ ‘θησαυρὸ’ νὰ σαπίσει. Τὸ ὑπουργεῖο δὲν στέλνει συντηρητὲς ὥστε νὰ γίνουν αὐτὰ πού πρέπει καὶ νὰ προχωρήσουν οἱ διαδικασίες πού χρειάζονται” καὶ πρόσθεσε: “Δηλαδή τί θὰ θέλατε μιὰ τόσο σημαντικὴ ἀνακάλυψη νὰ τὴν ἀφήσουμε κάτω ἀπὸ τὴ γῆ γιὰ νὰ μὴ παρεξηγηθεῖ ὁ ΣΥΡΙΖΑ. Δὲν εἴμαστε σοβαροί. - - Μὰ τὸ μνημεῖο ἀνήκει σὲ ὅλους τοὺς Ἕλληνες. Αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν γίνονται πουθενά. Οὔτε στὴ Ζιμπάμπουε! Ἄν ὑπάρχει βούληση, χρήματα βρίσκονται». [Λίγο βαριά ἡ οἰαδήποτε σύγκριση μὲ τὴν Ζιμπάμπουε. Γνωρίζει ἡ πρώην ἐκ. Τ. τὸ καθεστὼς τῆς χώρας αὐτῆς, τὴν οἰκονομία της καὶ τὸν πολιτισμὸ της; Ἡ ἑλληνικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία συγκρίνεται μὲ τῆς Ζιμπάμπουε; Ἄν βέβαια ὑπάρχει τέτοια Ὑπηρεσία, στὴ Ζιμπάμπουε ἐννοῶ. Ἀλλὰ ἀφοῦ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς ἐκ. Τ. «χρήματα βρίσκονταν», γιατί τὸ Ἐθνικὸ Μουσεῖο εἶχε κλειστὲς τὶς μισὲς αἴθουσές του καὶ ἡ Τοσίτσα, 30 μέτρα ἀπὸ τὸ ΥΠΠΟ, ἦταν σαλόνι τῶν ἐμπόρων ναρκωτικῶν μὲ προσκεκλημένους τοὺς ναρκομανεῖς;].

4 Ὀκτ. 2015 (*in.gr*). «Ἐξω ἀπὸ τὴν Ὀλομέλεια τῆς Βουλῆς, στὸ περιστύλιο δημιουργήθηκε ἓνα ἄλλο “πηγαδάκι” μὲ τὸν Ν. Ξυδάκη μὲ θέμα τὴν ... Ἀμφίπολη. Ὁ πρώην ὑπουργὸς Πολιτισμοῦ καὶ νῦν ἀναπληρωτὴς ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν χαρακτήρισε τὶς ἀνακοινώσεις γιὰ τὸν Ἡφαιστῖωνα ὡς π.... (χρησιμοποίησε τὴν γνωστὴ ἑλληνικὴ ἔκφραση ἀπαξίωσης), λέγοντας μάλιστα ὅτι ἡ [πρ.] κλήθηκε νὰ διαχειριστεῖ μιὰ ἀνακάλυψη πολὺ μεγαλύτερη τοῦ βάρους της ὡς ἀρχαιολόγου: “Δὲν εἶδα ποτὲ καμιὰ δημοσίευσή της σὲ ἐπιστημονικὸ περιοδικό” ἔλεγε». [Ὁ ὑπουργὸς εἶναι ἀνυπόμονος. Ὑπάρχει καὶ ἡ Δευτέρα Παρουσία. Μποροῦσε ὅμως νὰ δεῖ στὸν σχετικὸ φάκελο τοῦ Διοικητικοῦ τοῦ ΥΠΠΟ ὅτι ἡ πρ. ἔλαβε μέρος στὸν δεῦτερο διαγωνισμὸ τοῦ 1979, πρώτη ἡ κυρία

Μαρία Τοιμπίδου με βαθμολογία 95,25 στα 100. Όπως προκύπτει από τα δημοσιεύματα της πρ., που χρονολογούνται από το 1985 έως το 2012, όλα είναι εκθέσεις, όχι μελέτες, στο ΑΕΜΘ, ΑΜΘ, ΒCΗ, ΑΑΑ και κάποιες σκόρπιες σε άλλα έντυπα, γραμμένες από την ίδια ή με τη συνεργασία ενός ή και δύο προσώπων].

4 Ὀκτ. 2015 (*Ἡ Καθημερινή*). Νέες απόψεις και νέα ιστορικά εύρηματα αναγγέλλονται: «Πρόσφατες έρμηνείες της ανασκαφικής ομάδας βάσει νέων εύρημάτων - - δείχνουν μνημείο λατρείας έφηρωισμένου [sic] νεκροῦ σχεδιασμένο από τὸν Δεινοκράτη πρὸς τιμὴν τοῦ Ἡφαιστίου κατόπιν παραγγελίας και χρηματοδότησης τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Οἱ ἐκπλήξεις δὲν τελειώνουν ἐδῶ. Ὑπάρχουν και ἄλλα εύρηματα, μελετώνται και θὰ ανακοινωθοῦν σύντομα. - - Τὸ μονόγραμμα, ὅπως και ἡ ἐπιγραφή “παρέλαβον Ἡφαιστίου” - - εἶναι χαραγμένα από τὴν κατασκευή τους [εἶναι δυνατόν νὰ μὴν εἶχαν χαραχθεῖ από τὴν κατασκευή τους;] και χρονολογημένα από τρεῖς κορυφαίους πανεπιστημιακοὺς ἐπιγραφολόγους, Ἕλληνες και ξένους, ἀναφέρει στὴν Κ [ὁ ἀρχιτέκτων]. [Ἐὰν οἱ κορυφαῖοι ἐπιγραφολόγοι εἶναι τρεῖς, τότε οἱ Ἕλληνες θὰ εἶναι δύο, ἢ ἀντιστρόφως, οἱ ξένοι θὰ εἶναι δύο] - - Τὰ ἀρχιτεκτονικά του μέλη [τοῦ λίθινου κυκλικοῦ τοίχου πὸ ὀρίζει τὴν περίμετρο τοῦ λόφου Καστᾶ] χρονολογημένα στα τέλη τοῦ 4ου αἰ. από κορυφαίους ἐπιστήμονες (Στέφανος Ὀρλάνδος, Ὁσκαρ Μπρονίρ, Στέφανος Μίλερ) δὲν ἀφήνουν ἀμφιβολία και γιὰ τὴν ταύτιση τῶν διασκορπισμένων μαρμαρίνων μελῶν μετὰ τὴν καταστροφή τοῦ τύμβου από τοὺς Ρωμαίους - - Πάνω από 600 κομμάτια ἔχουν βρεθεῖ στὴν Ἀμφίπολη [ποῦ ἀκριβῶς, πόσο μακριὰ από τὸν λόφο Καστᾶ;]. Ἀπὸ αὐτὰ τὸ 99% [δηλαδὴ ± 594 κομμάτια] προέρχεται από τὸν τύμβο. - - Ἐμπειροὶ ἀρχαιολόγοι με ἐπιστημονικὸ ἀνασκαφικὸ ἔργο στὴ Μακεδονία ἔδειχναν νὰ πείθονται από τὴ χρονολόγηση τοῦ μνημείου, μετὰ τὴν πρόσφατη ἀνακοίνωση τῆς ἀνασκαφικῆς ομάδας». [Στοὺς κορυφαίους ἐπιγραφολόγους, Ἕλληνες και ξένους, προστέθηκαν και ἔμπειροὶ ἀρχαιολόγοι, Μακεδόνες προφανῶς, ἀφοῦ ἐργάζονται στὴ Μακεδονία. Λίγοι εἶναι οἱ μὴ

Μακεδόνες, ἀλλὰ ἐδῶ ὅλοι ἀνώνυμοι. Οἱ ἐπιγραφολόγοι εἶναι κορυφαῖοι, οἱ ἀρχαιολόγοι μόνον ἔμπειροι.

Δὲν γνωρίζω κορυφαῖο ἐπιστήμονα Στέφανο Ὀρλάνδο. Γνωστὸς μοῦ εἶναι ὁ καθηγητὴς μου καὶ προκάτοχός μου στὴ Γραμματεία τῆς Ἀκαδημίας καὶ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας Ἀναστάσιος Κίμωνος Ὀρλάνδος (1887-1979), μὲ πλῆθος βιβλίων καὶ ἑκατοντάδες μελετῶν. Ὡς στρατιώτης τὸ 1913 περιόδευσε στὴν περιοχή τῆς Ἀμφίπολης καὶ κατέγραψε ἐπιγραφές. Σῶζεται στὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ἡμερολόγιό του μὲ τὸν τίτλο *Ἀμφίπολις*, ὅπου τίποτε δὲν ἀφορᾷ ἀρχιτεκτονικὸ μέλος ἢ κάτι πού νὰ ἔχει σχέση μὲ τὰ κτίσματα τοῦ λόφου Καστᾶ. Ἄλλη του μελέτη (ΑΔ 2, 1916, 144-163) περιέχει ἐπιγραφές τῆς Βέροιας.

Ὁ Oscar Broneer δημοσίευσε τὸ βιβλίον *The Lion monument at Amphipolis* (Cambridge/Mass. 1941). Στὴ σ. 3 μνημονεύει ὅτι κατὰ τὸν πόλεμο τοῦ 1912-1913 ὁ Γεώργιος Οἰκονόμος καὶ ὁ Ἀναστάσιος Ὀρλάνδος «proceeded to clear the foundation» τοῦ λέοντος τῆς Ἀμφίπολης «but renewed hostilities in the region put an end to their investigations». Ὁ Στέφανος Miller μὲ τὴν Stella Grobel Miller δημοσίευσαν (ΑΔ 27, 1972, Α, 140-169, πίν. 49-56) τὴ μελέτη «Architectural blocks from the Strymon», στὴν ὁποία περιλαμβάνονται καὶ μέλη τοῦ κυκλικοῦ λιθίνου περιβόλου τοῦ λόφου Καστᾶ].

4 Ὀκτ. 2015 (*Τὸ Βῆμα*). «Μία ἀπὸ τὶς ἐπιγραφές - βρέθηκε μεταξὺ τῶν λίθων πού βρίσκονται στὴν περιοχή τοῦ λέοντος τῆς Ἀμφίπολης - ἀναγράφει “ΑΡΕΛΑΒΟΝ” ἔχοντας δίπλα συμπλήμμα μὲ γράμματα πού οἱ ἀνασκαφεῖς μετέφρασαν ὡς “Ἡφαιστίωνος” - - τὸ ἴδιο συμπλήμμα - - βρέθηκε καὶ μέσα στὸν τάφο τοῦ τύμβου Καστᾶ, σὲ ρόδακα ἐντὸς τοῦ μνημείου - - ἔξι φορές “συνάντησαν” τὸ ΑΝΤ σὲ καλὰ σωζόμενα σημεῖα τῆς (sic) περιβόλου - - Ὁ συνδυασμὸς τῶν στοιχείων ὀδήγησε τοὺς ἀνασκαφεῖς νὰ μιλοῦν γιὰ ἐπιγραφές - οἰκοδομικὸ “συμβόλαιο” παραλαβῆς τοῦ μνημείου-ἡρώου τοῦ Ἡφαιστίωνα ἀπὸ τὸν Ἀντίγονο τὸν Μονόφθαλμο - - ὁ ἐπιγραφικὸς κ. Ἄγγελος Π. Ματθαίου - - περιορίστηκε σὲ μιὰ ἐπισήμανση σχετικὰ μὲ τὴν ἀναγραφή τοῦ ρήματος “παρέλαβον” - - καὶ δι-

πλα τὸ συμπίλημα μὲ γράμματα πού οἱ ἀνασκαφεῖς τὸ ἐξέλαβαν ὡς μονόγραμμα τοῦ Ἑφαιστῖωνα - - Ὁ κ. Ματθαίου δήλωσε - - “ἡ ἀναγραφή ἐνὸς ρήματος (παρέλαβον) σὲ ἓναν λίθο μπορεῖ νὰ μὴ σημαίνει παραλαβὴ ἐν συνόλῳ ἐνὸς οἰκοδομήματος, ἐνὸς ἔργου ἢ μιᾶς κατασκευῆς ἀλλὰ τὴν παραλαβὴ ἐνὸς ἀντικειμένου, λίθου ἢ ἐνὸς ἀριθμοῦ λίθων».

[Ἀπὸ τὸ δημοσιευμένο σχέδιο τῆς ἐπιγραφῆς, τὴ θέση πού αὐτὴ χαραχτήκε, τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων καὶ τὴν τεχνικὴ τῆς χάραξης, φαίνεται ὅτι χρειάζεται κάποια προσοχὴ στὴν ἔρμηνεία τῆς, ἀκόμη καὶ ἀπὸ κορυφαίους πανεπιστημιακοὺς ἐπιγραφολόγους].

5 Ὀκτ. 2015 (*Δημοκρατία*). Σὲ δηλώσεις τῆς ἡ πρώην γ.γ. λέγει μεταξὺ ἄλλων: «Τὴ συγκεκριμένη πρόταση τὴ θεωρῶ ὑπόθεση ἐργασίας. Ἡ πρ. ἔχει δώσει τὰ δεδομένα ἔτσι ὅπως ἐκείνη καὶ ἡ ομάδα τῆς τὰ ἀναγιγνώσκουν. [Πρέπει καὶ οἱ ἄλλοι ἐπιγραφολόγοι, ἔστω καὶ μὴ κορυφαῖοι, νὰ τὰ ἀναγνώσουν. Ὑπάρχει πλήθος ἐπιγραφῶν πού τῖς διάβασαν «κορυφαῖοι» καὶ βγῆκαν πλαστές]. Τὰ συμπεράσματα αὐτὰ πρέπει νὰ τεθοῦν στὴν κρίση τῆς ἐπιστημονικῆς κοινότητας”. Ἡ ἴδια ἐμφανίστηκε ἐπιφυλακτικὴ γιὰ τὸ κατὰ πόσο τὸ μνημεῖο, μαζὶ μὲ τὴν περίβολο καὶ τὸ λιοντάρι συγκροτοῦν ἓνα ἐνιαῖο σύνολο καὶ ἀποτελεῖ δημιούργημα τοῦ φημισμένου ἀρχιτέκτονα τῆς ἐποχῆς Δεινοκράτη. “Εἶναι μιὰ ὑπόθεση τὴν ὁποία στηρίζουν σὲ πολὺ συγκεκριμένα δεδομένα τῶν γραπτῶν πηγῶν καὶ ἀποδίδουν τὸ μνημεῖο στὸν Δεινοκράτη” εἶπε χαρακτηριστικά. “Ὅμως”, συνέχισε, “ὑπογραφή δὲν ὑπάρχει, ὅπως, γιὰ παράδειγμα, ὑπάρχει στὰ ἀγγεῖα. Ἐκεῖ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ ἀμφισβητήσῃ. Ἐδῶ εἶναι ἓνα ἐπιστημονικὸ συμπέρασμα». [Συμπέρασμα, ὅμως, πού βασιζέται ποῦ;]

6 Ὀκτ. 2015 (*Ἡ Ἀυγή*). Ἀνακοίνωση τοῦ ΣΕΑ. «Ὁ Θόρυβος πού ξέσπασε πάλι γύρω ἀπὸ τὴν ἀνασκαφὴ στὸν λόφο Καστᾶ τῆς Ἀμφίπολης, καὶ τὴν εἰκαζόμενη συσχέτιση τοῦ εὐρήματος μὲ τὸν Ἑφαιστῖωνα, δικαιώνει γιὰ ἀκόμη μιὰ φορὰ τὴν ἔγκαιρη ἀντίδραση τοῦ Συλλόγου Ἑλλήνων Ἀρχαιολόγων στὴν ἰδιοτελὴ ἐπικοινωνιακὴ ἐκμετάλλευση τῆς ἔρευνας ἐνὸς σπουδαίου μνημείου. - - Ἡ διατύπωση θεωριῶν ἀπὸ τοὺς

ἀνασκαφεῖς χωρὶς τὴν κατάθεση τῶν ἀποδεικτικῶν τεκμηρίων στὴν διεθνή ἐπιστημονικὴ κοινότητα, ἐκθέτει τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία στὸ σύνολό της. Καλοῦμε κάθε θεσμικὰ ὑπεύθυνο νὰ ἐπιβάλλει τὴν τήρηση τῆς ἐπιστημονικῆς δεοντολογίας καὶ τὶς διατάξεις τοῦ ἀρχαιολογικοῦ νόμου».

[Στὴν ἀνακοίνωση τοῦ ΣΕΑ ἀπάντησε ἡ πρ. μὲ μακρότατη, 105 στίχοι, ἀχρονολόγητη ἐπιστολή. Παρατίθενται λίγα ἀποσπάσματα γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ πράγματος:] «Αἰδῶς Ἀργεῖοι ἢ μήπως ἀχρεῖοι; | - - ἐπιχειρεῖ [ὁ ΣΕΑ] γιὰ πολλοστὴ φορὰ - - νὰ ἀπαξιώσει τὸ ἐπιστημονικὸ μου κῦρος - - παρέλειψαν σκοπίμως νὰ ἀναφέρουν ὅτι - - δὲν ἔκανα παρὰ ἐλάχιστες δηλώσεις - - ἀρχαιολόγοι, μέλη τοῦ Συλλόγου - - “διαγκονίζονταν” στὰ τηλεοπτικὰ παράθυρα - - μπουρδολογοῦσαν στὰ ραδιόφωνα - - ἔγραφαν - - ἐπιστημονικὰ φληναφήματα - - ἔχυσαν κουβάδες πολιτικὸ χρῶμα στὸ Μνημεῖο - - Ἄλλοι ἦσαν ὅσοι τροφοδοτοῦσαν τὴν κοινὴ γνώμη καὶ τὰ διαδικτυακὰ προϊόντα μὲ τὰ ἐπιστημονικὰ σκουπίδια - - οὐδέποτε εἶχα ἐπιλέξει ἐκπρόσωπο Τάφου - - καὶ ἐρχόμαστε στὴν τελευταία ἐπαίσχυντη ἀνακοίνωση τοῦ ΣΕΑ μὲ τὴν ὁποία ἀμφισβητεῖ τὰ στοιχεῖα ποὺ συσχετίζουν τὸ μνημεῖο μὲ τὸν Ἡφαιστῖωνα τὰ ὁποῖα παρουσίασα σὲ ἐκδήλωση τοῦ [ΑΠΘ] μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ μου ὁμάδα, κατηγορώντας με γιὰ “ἰδιοτελεῖ ἐπικοινωνιακὴ ἐκμετάλλευση τῆς ἔρευνας” ἐνῶ καλεῖ τὸν “κάθε θεσμικὰ ὑπεύθυνο νὰ ἐπιβάλλει τὴν τήρηση τῆς ἐπιστημονικῆς δεοντολογίας καὶ τὶς διατάξεις τοῦ ἀρχαιολογικοῦ νόμου”! Ξεκινώντας ἀπὸ τὸ τέλος [ἐννοεῖ τοῦ δελτίου Τύπου τοῦ ΣΕΑ], θὰ ἤθελα νὰ σημειώσω ὅτι οὐδέποτε παραβίασα τὶς διατάξεις ὁποιοδήποτε νόμου καὶ δὴ [καὶ] τοῦ “ἀρχαιολογικοῦ” ὅπως ἐπικαλεῖται στὴν ἀνακοίνωσή του ὁ ΣΕΑ. - - Δηλώσω ὅτι λόγῳ ἡθους καὶ χαρακτήρα ἀδυνατῶ νὰ κατανοήσω τὴ μικρότητα, τὴ μιζέρια, τὴν ἐχθρότητα, τὴν ἀντισυναδελφικὴ συμπεριφορὰ καὶ τὴν ἐνορχηστρωμένη καὶ χυδαία ἐπίθεση ποὺ δέχομαι - - δὲν θὰ τοὺς ἀκολουθήσω στὸν κατήφορο ποὺ ὀδεύουν ἐδῶ καὶ περισσότερο ἀπὸ ἓνα χρόνο αὐτοὶ καὶ ὅσοι συνεπικουροῦν τὸ κατὰπτυστο ἔργο τους ὑποβαθμίζοντας τὸ ἴδιο τὸ Μνημεῖο - -».

[Τὸ πρῶτο τμήμα τῆς προσφώνησης εἶναι ἀτυχές. Ἄν ταυτίζει ἢ πρ. τὸν ἑαυτό της μὲ τὴ λευκώλενο ἼΗρα, πού μὲ τὴ μορφή τοῦ χαλκεόφωνου Στέντορος ἐπιτίμησε τοὺς Ἀργεῖους (Ιλ. Ε 784 κέ.), ἀστοχεῖ. Ἡ ἼΗρα τοὺς ἀποκάλεσε «κάκ' ἐλέγχεα, εἶδος ἀγητοί» (χαμένα κορμιά, ὁμορφονιοί), γιὰ νὰ τοὺς ἐμψυχώσει νὰ πολεμήσουν. Στὶς λοιπὲς τρεῖς περιπτώσεις τῆς *Ἰλιάδος* πού ἐπαναλαμβάνεται ἡ φράση (Θ 228, Ν 95 καὶ Ο 502) ὁμιλοῦν ὁ Ἀγαμέμνων, ὁ Ποσειδῶν καὶ Αἴας ὁ Τελαμώνιος, μὲ τὸν σκοπὸ πάλι νὰ ἐμψυχώσουν τοὺς ἀπογοητευμένους Ἀργεῖους.

Ὁ ΣΕΑ δὲν χρειάζοταν τέτοια παρότρυνση, ἔκανε τὸ καθήκον του. Ὅσο γιὰ τὸ δεύτερο μέρος τῆς προσφώνησης, εἶναι ἀτυχέστερο τοῦ πρώτου. Στὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ ἀχρεῖος σημαίνει ἀχρηστος, οὐτιδανός, ἀσήμαντος. Στὰ νέα ἑλληνικὰ ἀνήθικος, ἀνέντιμος, αἰσχρὸς, ἀδιάντροπος, φαῦλος, ἐλεινός. Δὲν νομίζω ὅτι ὑπάρχει μέλος τοῦ Κλάδου σήμερα μὲ τὶς ιδιότητες αὐτές, οὔτε ὑπῆρξε ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν Ἑπταετία. Παλιότερα διατέλεσε Ἐπιμελητὴς ἕνας πού τοῦ ἄρμοζε τὸ ἐπίθετο, ἀλλὰ ἀπολύθηκε ἐγκαίρως ἀπὸ τὴν Ὑπηρεσία καὶ ἡ λήθη τὸν εἶχε καλύψει ἐνῶ ἦταν ἀκόμη ζωντανός. Ἡ ἀνάμνησή του δὲν διασώθηκε.

Ὡς πρὸς τὴν παραβίαση τοῦ ἀρχαιολογικοῦ νόμου, ὁ ΣΕΑ σαφῶς ἐννοεῖ τὴ μὴ δημοσίευση ἢ τὴ μὴ ὑποβολὴ γιὰ δημοσίευση τῆς πλήρους ἔκθεσης μὲ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνασκαφῆς. Τὴν ὑποχρέωση αὐτὴ τοῦ ὑπαλλήλου ὀρίζει ὁ νόμος 3028 ἄρθρ. 39 §2: «Οἱ παραπάνω [ὅσοι ἐνεργοῦν ἀνασκαφῆς] ὀφείλουν νὰ καταθέσουν στὴν Ὑπηρεσία ἐτήσιες ἐπιστημονικὲς ἐκθέσεις, τὸ ἀργότερο ὡς τὸν Ἀπρίλιο τοῦ ἐπομένου ἔτους, γιὰ τὴ δημοσίευσή τους κτλ.». Στὸ ἄρθρο 36 §6 γράφεται ὅτι «Τὴ διεύθυνση ἀνασκαφῆς δὲν μπορεῖ νὰ ἀναλάβει πρόσωπο πού: α) ἔχει παραβεῖ τὶς προθεσμίες κατάρθεσης μιᾶς ἀπὸ τὶς μελέτες τοῦ ἄρθρου 39 κτλ.». Τέλος, ἰσχύει πλήρως τὸ ΠΔ (ΦΕΚ Α ἀρ. 6, 21 Ἰαν. 1928) «Περὶ τρόπου ἐκτελέσεως ἀρχαιολογικῶν ἀνασκαφῶν», τὸ ὁποῖο ὀρίζει αὐστηρότερους καὶ περισσότερους ὅρους ὡς πρὸς τὴν ὑποβολὴ ἐκθέσεων γιὰ τὴν πορεία ἀνασκαφῶν καὶ τὴ δημοσίευσή τους.

Οἱ παλαιοὶ Ἔφοροι, ἀπὸ τοὺς Σταματάκη, Καββαδία, Τσουντα, Σωτηριάδη, Ρωμαῖο, Παπαδάκη, Μαρινάτο, Καροῦζο καὶ ὅσους τοὺς ἀκολούθησαν, υπέβαλλαν τακτικὰ ἐκθέσεις, τουλάχιστον μηνιαῖες, στὴν Ὑπηρεσία καὶ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία. Ὁ πλέον ἐπιμελὴς ὄλων, ὁ Παναγιώτης Σταματάκης, ἔστελνε ἐκθέσεις γιὰ τὶς ἔρευνές του περισσότερες τῆς μιᾶς κάθε ἐβδομάδα. Καλὸ εἶναι νὰ θυμῶνται ὅλοι, ὅτι οἱ ἀρχαιότητες ἀνήκουν στὸν ἑλληνικὸ λαὸ καὶ ἡ γνώση ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὴν ἔρευνά τους, ἰδίως τὴν ἀνασκαφικὴ, ἀνήκει σ' ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Γῆς καὶ ἀπαγορεύεται νὰ μένει μυστικὴ. Ἡ ὑποβολὴ καὶ δημοσίευση ἐκθέσεων καὶ μελετῶν γιὰ τὶς ἀνασκαφές ποὺ γίνονται εἶναι πρωτοκαθῆκον καὶ ὑποχρέωση τῶν ἀνασκαφῶν, καὶ ὄχι πνευματικὸ (!) δικαίωμά τους. Τὶς δαπάνες γιὰ τὶς ἀνασκαφές, καὶ ἐν προκειμένῳ τῆς Ἀμφίπολης, τὶς καταβάλλει ὁ ἑλληνικὸς λαὸς καὶ ὄχι ὁ easy archaeologist.

Ὁ ΣΕΑ εἶχε ὑποχρέωση νὰ ἐπισημάνει τὸ ἀτόπημα, κοινὴ ἄλλωστε διαπίστωση ὅσον γνωρίζουν τὴν ἐπιστημονικὴ δεοντολογία καὶ τὴ σχετικὴ νομοθεσία. Καλὸ εἶναι οἱ ἀρχαιολόγοι τῆς Ὑπηρεσίας ποὺ ἔχουν κυρίως ὡς ἔργο τὴν προστασία καὶ τὴ μελέτη τῶν μνημείων τοῦ παρελθόντος τῆς Ἑλλάδος, νὰ ἔχουν πάντα στὸ νοῦ τους, ὅσο μεγάλες κι ἂν εἶναι οἱ φιλοδοξίες τους γιὰ ὑπηρεσιακὴ καὶ κοινωνικὴ ἄνοδο καὶ ἀναγνώριση, ὅτι ἰσχύει πάντοτε ἐκεῖνο ποὺ μᾶς ἄφησε ὁ Ἀρχαῖος: τῷ μὲν ἐγκωμιάζοντι μόνον ἐνὸς μέλει, ὅπως οὖν ἐπαινέσαι καὶ εὐφραῖναι τὸν ἐπαινούμενον, καὶ εἰ ψευσαμένῳ ὑπάρχει τυχεῖν τοῦ τέλους, ὀλίγον ἂν φροντίσειεν. ἡ δὲ οὐκ ἂν τι ψεῦδος ἐμπεσὸν ἢ ἱστορία, οὐδὲ ἀκαριαῖον ἀνάσχοιτο, οὐ μᾶλλον ἢ τὴν ἀρτηρίαν ἰατρῶν παῖδες φασὶ τὴν τραχεῖαν παραδέξασθαι ἂν τι ἐξ αὐτῆν καταποθέν. (*Τὸν ἐγκωμιστὴν ἓνα μόνον τὸν ἐνδιαφέρει, πῶς νὰ παινέψῃ καὶ νὰ εὐχαριστήσῃ ἐκεῖνον ποὺ ἐγκωμιάζει· ἂν τὰ καταφέρει λέγοντας ψέματα λίγο τὸν νοιάζει, δὲν ἔχει σημασία. Ἡ ἱστορία ὅμως δὲν ἀνέχεται καὶ τὸ μικρότερο ψέμα οὔτε γιὰ μιὰ στιγμὴ, ὅπως ἡ τραχεῖα ἀρτηρία δὲν δέχεται ὀπδιδήποτε ὅταν καταπίνουμε. Ἔτσι λένε τὰ παιδιὰ τῶν γιαιτρῶν (Λουκ. Πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν 7).*)

10 Ὀκτ. 2015 (*Δελτίο Τύπου τοῦ ΣΕΑ*). «Ὁ ΣΕΑ - - δὲν θὰ ἀπαντήσει στὴν νέα προσβλητικὴ ἐπιστολὴ [τῆς πρ.] οὔτε ὅμως καὶ θὰ πτοηθεῖ στὴν ἄσκηση τῆς καταστατικῆς ἀρχῆς του, συγκεκριμένα τὴν προστασία τῆς ἀρχαιολογικῆς κληρονομιάς ἀπὸ κάθε κατάχρηση, ὑλικὴ ἢ πνευματικὴ - -».

17 Ὀκτ. 2015 (*Πρῶτο Θέμα*). Ὁ πρῶην ὑπουργὸς Ἄδωνις Γεωργιάδης ἐπισκέφθηκε τὴν Ἀμφίπολη καὶ ἐπαίνεσε τὴν πρ. «ἢ ὅποια μοῦ ἔδωσε ὑπερηφάνεια - - ἔχει κάνει τὴ συγκλονιστικότερη ἀνακάλυψη τῶν τελευταίων ἐτῶν - - Θὰ ἀλλάξει τὸν τόπο αὐτό [τὴν Ἀμφίπολη, ὄχι τὴν Ἑλλάδα, αὐτὴν τὴν ἀλλάζουν οἱ πολιτικοὶ] καὶ τὴν ἱστορία του - - Ξέρω ὅτι δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ κάνεις αὐτὴ τὴ δουλειά, εἶναι δύσκολο καὶ τὸ λέω ὡς ἀρχαιολόγος [τὴν ιδιότητα αὐτὴ τοῦ Α.Γ. δὲν τὴν γνῶριζα, ἀλλὰ ἔτσι θὰ εἶναι, ἀφοῦ τὸ λέει].

19 Ὀκτ. 2015 (*Ἡ Ἐφημερίδα τῶν Συντακτῶν*). Μὲ ἀφορμὴ τὴν ἀπονομὴ τοῦ «Πρώτου Διεθνoῦς Βραβείου ἀρχαιολογικῆς ἀνακάλυψης» στὴν ἀνασκαφικὴ ὀμάδα [τῆς Ἀμφίπολης] - - ἐμεῖς οἱ κάτωθι ὑπογράφοντες [231 τὸν ἀριθμὸ, ἀνάμεσά τους τρεῖς ἀρχαιολόγοι, δύο πανεπιστημιακοὶ καὶ ἓνα πρῶην μέλος τοῦ Κλάδου] ἀπευθυνόμεσθε σὲ ὅλη τὴν πολιτικὴ ἡγεσία τῆς Χώρας [κτλ.] - - ἐπιπροσθέτως, κάνουμε παράκληση νὰ σταματήσουν ὅλες ἐκεῖνες οἱ ἐπικοινωνιακὲς μέθοδοι, οἱ ἀνακρίβειες καὶ οἱ ἀνοίκειες ἐπιθέσεις - - ἔχοντας ὡς σκοπὸ τὴν ὑποβάθμιση αὐτοῦ τοῦ σπουδαίου ἔργου ποῦ ἤδη χαίρει τῆς παγκόσμιας ἀναγνώρισης γιὰ τὴ μοναδικότητα καὶ τὴν οἰκουμενικότητά του» [ἡ ἔκκληση θυμίζει τὴν ἱστοριούλα τοῦ Ἄνταλκίδα (Πλουτ. *Ἀποφθέγματα βασιλέων καὶ στρατηγῶν* 192 c) «Σοφιστοῦ δὲ μέλλοντος ἀναγινώσκειν ἐγκώμιον Ἡρακλέους, ἔφη, “τίς γὰρ αὐτὸν ψέγει;”. Ἦδη ἀπὸ καιρὸ κανεὶς δὲν ἀσχολεῖται μὲ τὸ θέμα ἀφοῦ ἐξαντλήθηκαν οἱ εἰκασίες καὶ τὴ θέση τους πῆρε ἡ βεβαιότητα: Ἀλέξανδρος διέταξε καὶ πλήρωσε, Δεινοκράτης κατασκεύασε, Ἀντίγονος ὁ Μονόφθαλμος παρέλαβε, Ἡφαιστίων ἐτάφη.

Ἡ παγκόσμια ἀναγνώριση θὰ ἔλθει μετὰ τὴν πλήρη καὶ ἀξιόπιστη δημοσίευση καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ κρίση τῶν εἰδικῶν. Ἡ οἰκουμενικότητα προκύπτει ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ση-

μασία τοῦ πράγματος. Ὁ Παρθενώνας, τὰ ἔργα τοῦ Leonardo ἔχουν οἰκουμενικὴ σημασία γιὰ τὴν τέχνη τους, ὅπως οἱ τραγωδίες τῶν Ἀρχαίων καὶ τὰ ἔργα τοῦ Σαίξπηρ, καὶ γιὰ τὶς ιδέες τους καὶ τὴν ἐπίδρασή τους στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, ἔχουν οἰκουμενικὴ σημασία ἢ μεγάλη Γαλλικὴ Ἐπανάσταση καὶ ὁ Ἀγώνας τοῦ '21].

30 Ὀκτ. 2015 (Newsroom, CNN Greece). «Ἡ διευθύντρια τῆς Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων Σερρών βραβεύτηκε στὴν Borsa Mediterranea del Turismo Archeologico, ποὺ πραγματοποιεῖται στὴν Ἰταλία μὲ τὸ International Archaeological Discovery Award “Khaled Al-Asaad”. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ πρώτου διεθοῦς βραβείου ἀρχαιολογικῆς ἀνακάλυψης στὸν τύμβο Καστῆ, ὡς ἡ καλύτερη ἀνασκαφὴ γιὰ τὸ 2014, προβάλλει τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν πολιτισμὸ τῆς στὸ Ἐξωτερικόν». [Ἡ Borsa κτλ. ἐδρεῖται στὴν πόλη Capaccio τῆς Ἰταλίας (κάτ. 22.380) καὶ ἀπονέμει καὶ ἄλλες διακρίσεις. Μὲ τὸ βραβεῖο “Paestum Archeologia” βραβεύτηκε τὸ 2007 ὁ Colin Renfrew, τὸ 2009 ὁ Emanuele Greco καὶ τὸ 2010 ὁ Paul Godart].

4. Λουκ. Πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν 1.

5. Πλουτ. Ἀριστείδης 8 (323).

6. πρ.=ἡ προϊσταμένη τῆς τοπικῆς Ἐφορείας τῶν Ἀρχαιοτήτων.

7. γ.γ. = γεν. γραμμ. ΥΠΠΟ.

8. Θάνος Κονδύλης, διδάκτωρ Μεσαιωνικῆς Ἱστορίας.

9. ΕΑΜ 394.

10. Πρβ. Πτολεμαίους. Εὐκόλο εἶναι νὰ βρεῖ κανεὶς πότε καὶ ποῦ ἐμφανίζονται τὰ ἀρχαῖα ὀνόματα ἂν συμβουλευθεῖ τοὺς ἐπιτὰ ἕως τώρα τόμους τοῦ ἐιδικοῦ λεξικοῦ *Lexicon of Greek Personal Names (LGPN)* τῆς Ὁξφόρδης.

11. *Συναγωγὴ νέων λέξεων* (1900).

ΣΥΓΚΡΙΣΕΙΣ ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ

Ταῦτα μὲν ἐπελθόντα τῇ μνήμῃ κατὰ τὴν γραφὴν ἀπόσασθαι καὶ παρελθεῖν ἴσως ἀπάνθρωπον ἦν¹².

ΑΣΑΦΕΙΑ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Εὐκόλα διαπιστώνει ὁ ἀναγνώστης, ὅτι τὰ ὅσα προηγοῦνται δὲν ἀφοροῦν τὸ μνημεῖο τῆς Ἀμφίπολης, πῶς εἶναι κατασκευασμένο, τί βρέθηκε, ποιά εἶναι τὰ συμπεράσματα ὡς πρὸς τὴ χρονολόγησή του καὶ τὴν κατὰ τοὺς αἰῶνες χρῆση του. Περιγράφουν, ὅπως παρουσιάζεται στὰ ΜΜΕ, τὴ μέθοδο ποὺ ἀκολουθήθηκε στὴν ἀνασκαφή, τὸν τρόπο δημοσιοποίησης τῆς προόδου της, τὴν ἀσάφεια τῶν ἀνακοινώσεων, καθὼς καὶ τὴν ἀντίδραση καὶ τὶς κρίσεις τρίτων γιὰ τὴν παραβίαση βασικῶν κανόνων τῆς ἐπιστήμης.

Τὸ μνημεῖο εἶναι μεγάλο, σημαντικό καὶ παρόλο ποὺ ἡ ἀνασκαφή του δὲν παρουσίαζε ἐπιστημονικὲς-μεθοδολογικὲς δυσχέρειες, κατόρθωσαν οἱ ἀνασκαφεῖς - ὑπῆρξαν περισσότερες ἀπὸ μία - νὰ δημιουργήσουν σύγχυση σὲ ὅσους παρακολούθησαν τὶς καθημερινὲς ἀνακοινώσεις τους ἀπὸ τὰ ΜΜΕ. Τοῦτο, πιστεύω, διότι οἱ τρεῖς κύριοι ἀνασκαφεῖς δὲν γνώριζαν οὔτε μέθοδο ἀνασκαφῆς οὔτε τί νὰ ζητήσουν καὶ νὰ προσέξουν. Ἐπρεπε νὰ ψάξουν μὲ ἡρεμία μία περιορισμένη ἀπὸ τοίχους ἐπίχωση, κρατώντας τετράδιο καὶ μολύβι. Ἡ μία ἀνασκαφεὺς ἰσχυρίζεται ὅτι κάνει ἀνασκαφὲς ἐπὶ 30 χρόνια! Ἄς ὑποδειχθεῖ ποῦ εἶναι τυπωμένα τὰ πορίσματά της.

Ἐπειτα ἀπὸ δύο χρόνια ἐρευνῶν τάφου κτιστοῦ, ἀκέραιου, μὲ τὴν ἐμπειρία 30 χρόνων τῆς ἀνασκαφικῆς μεθόδου καὶ τὴ γνώση τῆς ἰδιοτυπίας τῆς ἀρχαιολογίας τῆς περιοχῆς, μὲ πλῆθος ἀνεσκαμμένων καὶ ὑποδειγματικῶς δημοσιευμένων μακεδονικῶν τάφων, δηλαδὴ μνημειωδῶν κτιστῶν ταφικῶν μνημείων, μὲ τὴ βοήθεια πλήθους εἰδικῶν ποὺ προσέφεραν ἀπλόχερα τὶς γνώσεις τους καὶ τὴν τεχνικὴ ἐμπειρία τους, παρουσιάστηκε, στὸ *Δελτίο*, στὴν *Ἐφημερίδα*, στὰ *Ἀνάλεκτα*,

στο *ΑΕΜΘ* ἔστω μία, διεξοδική, ἀξία τοῦ ὀνόματος, ἔκθεση; Ὅχι μελέτη, ἔκθεση. Ἀλλὰ γιὰ τὴ βαρύτερη αὐτὴ παράλειψη καὶ παραβίαση τῶν νόμων ποὺ καθορίζουν τὶς ἐπιστημονικὲς ὑποχρεώσεις τῶν μελῶν τοῦ Κλάδου δύο εἶναι οἱ αἰτίες. Πρῶτη ἡ εἴσοδος στὸν Κλάδο μὲ χαριστικούς νόμους προσώπων ἀνίκανων νὰ ἀσκήσουν ἐπιστήμη καὶ δεύτερο ἡ διαφθορὰ τῶν πολιτικῶν προσώπων ἀτομικῶς καὶ στὸ σύνολό τους. Δὲν διανοήθηκαν ὅτι μὲ τὶς χαριστικὲς πράξεις τους καταστρέφουν τὴ μόνη ἐπιστημονικὴ καὶ ἐρευνητικὴ Ὑπηρεσία τῆς Ἑλλάδος. Δὲν ἦταν καὶ οὔτε θὰ εἶναι ποτὲ σὲ θέση νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὶς ἰδιοτελεῖς ἐμμονές τους. Ἀκόμη καὶ ὁ σοβινισμὸς τους εἶναι ψευδής. Ἀποβλέπει σὴν ἀπόσπαση ἀνταλλαγμάτων.

Ἡ Ὑπηρεσία ὡς τὰ χρόνια μου ἀπαιτοῦσε γιὰ τὴν προαγωγὴ τῶν μελῶν τῆς ἀπὸ κατώτερο σὲ ἀνώτερο βαθμὸ δημοσίευση ἀξιόλογης ἐπιστημονικῆς μελέτης καὶ γιὰ ὀρισμένο ἀνώτερο βαθμὸ κτήση διδακτορικοῦ διπλώματος. Τὸ σημερινὸ ἑλληνικὸ κράτος, ὅπως ἐξελίχθηκε ἀπὸ τὸ 1967, καὶ περισσότερο ἀπὸ τὸ 1981, ἔχει θέσει μηχανιστικὰ κριτήρια καὶ γιὰ τὶς προσλήψεις καὶ γιὰ τὶς προαγωγές τῶν ὑπαλλήλων. Ἐδῶ ἐννοῶ ἐκείνους ποὺ ὡς ὑπάλληλοι καλλιεργοῦν τὴν ἐπιστήμη τους καὶ πρέπει νὰ τὴν προάγουν. Τέτοιοι ὑπάλληλοι εἶναι πρῶτα πρῶτα οἱ ἀρχαιολόγοι καὶ οἱ χαρακτηριζόμενοι ὡς ἐρευνητές, πρόσωπα ποὺ προσλαμβάνονται γιὰ νὰ ἐκπονήσουν συγκεκριμένα μεγαλεπήβολα ἔργα. Λ.χ. οἱ ἐρευνητές τοῦ ΚΕΡΑ ποὺ μᾶς ἔδωσαν τὶς ἐπιγραφές τῆς Μακεδονίας καὶ ἄλλων τόπων ἐκπλήρωσαν τὸν λόγο τῆς πρόσληψής τους. Ἄλλοι ἐπιστημονικοὶ κλάδοι δὲν προσφέρουν νέα γνώση, ὅπως οἱ πολυάριθμοι φαρμακοποιοί, οἱ καθηγητὲς Μ.Ε., οἱ περισσότεροι γιατροί, μηχανικοί, μαθηματικοί, δικηγόροι.

Τὰ μηχανιστικὰ κριτήρια κρίσεως καὶ προαγωγῆς θεωροῦνται ἀντικειμενικά. Σὲ πόσα συνέδρια μετέσχε ὁ ἀρχαιολόγος, πόσα ὀργάνωσε, ἔστω κι ἂν τὰ συνέδρια σιγνῶνται καὶ γίνονται σὲ ἓνα μῆνα. Καὶ ὅσοι μετέχουν σ' αὐτὰ διαβάζουν κάποια ἀνακοίνωση γιὰ ἓνα ἀσήμαντο εὔρημα ποὺ ἡ θέση του ἦταν, τὸ πολὺ, στὰ Χρονικά τοῦ *Δελτίου*. Οἱ πλέον ἱκανοὶ

μπορεῖ νὰ μιλήσουν γιὰ «paramerized skeleton» σὲ τάφο σὲ κάποιον χωριὸ πού, κατὰ τὴ γνώμη τους, ἀποδεικνύει τὴν ὑπαρξὴ σημαντικοῦ οἰκισμοῦ στὴν ΜΕ ΙΙΙΓ περίοδο.

Ἄλλο κριτήριον ἐπιστημονικῆς καὶ διοικητικῆς ἀνωτερότητας εἶναι τὰ κονδύλια τῶν ΕΣΠΑ, πὺ δίνονται ἐκλεκτικῶς μὲ τὴν εὐνοία κάποιου πολιτικοῦ προσώπου, καί, τέλος, τὰ βραβεῖα τὰ ὁποῖα λαμβάνουν οἱ ἀρχαιολόγοι γιὰ ἀνασκαφές ἀδημοσίευτες, πὺ δὲν θὰ δημοσιευθοῦν ποτὲ ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιστημονικῆς ἀνεπάρκειας τοῦ ἀνασκαφέως.

ΑΛΛΕΣ ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ

Ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Ἀμφίπολης ὑπῆρξε ἡ πλέον δυσάρεστη στὴν ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας, ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιστημονικῆς δεοντολογίας. Καὶ τὶς ἄλλες μεγάλες διάσημες ἀνασκαφές πὺ μνημόνευσα στὴν ἀρχὴ εἶχαν ἐπισκεφθεῖ κατὰ τὴ διάρκεια τῆς διεξαγωγῆς τους πολλοὶ καὶ διαβασμένοι. Τοῦ Σλήμαν στὶς Μυκῆνες πρῶτος-πρῶτος, ὁ Pedro, ὁ πρῶτος αὐτοκράτωρ τῆς Βραζιλίας. Οἱ τότε πρωθυπουργοὶ Ἀλέξ. Κουμουνδοῦρος καὶ Ἐπαμ. Δεληγεώργης δὲν μαρτυρεῖται νὰ πῆγαν στὴν ἀνασκαφὴ, ἴσως γιὰτὶ δὲν ἐτοίμαζαν ΕΝΦΙΑ ἢ τρίτο μνημόνιο. Ὅπωςδὴποτε ἡ σημασία τῆς ἦταν τεράστια, γιὰτὶ ἀπεκάλυψε μιὰν ἄγνωστη ἕως τότε περίοδο τῆς ἱστορίας μας, γιὰτὶ κυριάρχησε ἡ νηφαλιότης καὶ ἡ ἐπιστημοσύνη.

Τὴν ἀνασκαφὴ τῆς Ἀκροπόλεως ἀπὸ τὸν Καββαδία τὴν ἐπισκέφθηκε ὁ Γεώργιος. Καὶ πάλι τὸ θέμα ἔμεινε μεταξὺ ἀρχαιολόγων. Τὸ εὔρημα τῶν Ἀντικυθήρων ἀπασχόλησε τὸν Τύπο μετρίως, κυρίως ὡς πρὸς τὸ ποῖον εἰκόνιζε ὁ χαλκοῦς ἔφηβος, καὶ ἔγιναν θέμα σάτιρας οἱ σχετικὲς γνώμες¹³.

Τὴν ἀνασκαφὴ τοῦ ταφικοῦ κύκλου Β τῶν Μυκηνῶν τὴν ἐπισκέφθηκαν οἱ βασιλεῖς, πλῆθος πολιτικῶν, ἔλαβε μεγάλη δημοσιότητα καὶ ὅσα γράφτηκαν, ἐδῶ καὶ ἔξω, βασίζονταν σὲ ἐπίσημα στοιχεῖα. Κεραμόπουλλος, Μαρινᾶτος, Μυλωνᾶς ἀποτελοῦσαν τὴν Ἐπιτροπὴ πὺ εἶχε ὀρίσει ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία γιὰ νὰ βοηθήσει τὸν Ἰω. Παπαδημητρίου. Τὰ ἀποτελέσματά τῆς τὰ γνωρίζουμε πλήρως ἀπὸ τὶς τακτικὲς ἀνα-

σκαφικές εκθέσεις και τη δημοσίευση του Γεωργίου Μυλωνά. Για την ανασκαφή του Σλήμαν τοῦ 1876 ἀκόμη καὶ σήμερα γράφονται μελέτες γιὰ ἀνέκδοτα εὐρήματα τῶν ὁποίων τὰ ανασκαφικὰ στοιχεῖα εἶχε διασώσει ἢ εὐσυνειδησία τοῦ Παναγ. Σταματάκη, στὰ ἡμερολόγια καὶ τὶς σημειώσεις του.

Ἡ ανασκαφή τῆς Βραυρῶνος ἀπὸ τὸν Ἴω. Παπαδημητρίου, μιὰ ἀπὸ τὶς δυσκολότερες ποὺ ἔχουν γίνει, μέσα στὴ λάσπη καὶ τὸ νερό, διάσημη γιὰ τὴ σημασία της καὶ τὰ εὐρήματά της, δὲν δημιούργησε ἀνοίκεια δημοσιότητα, παρὰ τὸ ὅτι δεχόταν καθημερινῶς, ἐλεύθερα, ἐπισκέπτες ἀρχαιολόγους καὶ πολιτικούς. Ὑπῆρξαν ἐξ ἀρχῆς πλήρεις ἐκθέσεις καὶ σήμερα προχωρεῖ ἡ δημοσίευσή της, ποὺ δὲν πρόλαβε ὁ Παπαδημητρίου (1904-1963) νὰ κάνει ἐξ αἰτίας τοῦ πρόωρου θανάτου του. Δὲν θὰ κάνω λόγο γιὰ τὰ χαλκᾶ ἀγάλματα τοῦ Πειραιῶς, μέγα εὖρημα, καὶ τελειῶνω τὴν ἀναδρομὴ μὲ τὴν ανασκαφὴ τοῦ Ἀκρωτηρίου Θήρας, κατόρθωμα ἐπιστημονικὸ ἐνὸς ἀνθρώπου, τοῦ Μαρινάτου. Τὴν ἄρχισε 67 χρονῶν. Κάθε χρόνο τῆς ανασκαφῆς μᾶς ἔδινε ἓναν τόμο (*Thera I-VII*) μὲ τὴν ἐκθεσὴ του, ποὺ τὴν ἔγραφε μόνος. Ἀνασκαφὴ μὲ ὑγιὴ δημοσιότητα, στὴν ὁποία κυριαρχοῦσε ἡ προσωπικότητα, ἡ ἐπιστημοσύνη καὶ ἡ βαθιὰ γνώση τῆς ἀρχαίας γραμματείας ἀπὸ τὸν ανασκαφέα.

Δὲν εἶναι βέβαια δυνατὴ ἡ σύγκριση τῶν δύο ανασκαφῶν, Θήρας καὶ Ἀμφίπολης, ὡς πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὶς ανασκαφικὲς δυσκολίες. Ἡ πρώτη μᾶς παραδόθηκε πλήρης, ἀξιόπιστη καὶ χάρις στὸν τρόπο διεξαγωγῆς της ἐπιτρέπει τὴ συνεχῆ συγγραφὴ μελετῶν καὶ πλήθους τόμων αὐτοτελῶν ἐργασιῶν. Ἡ ἄλλη, τῆς Ἀμφίπολης, ἓνας τάφος ἀκέραιος, τρία δωμάτια κλειστὰ καὶ στὴν ὀροφή, δὲν ἐπιτρέπει οὔτε περιγραφὴ της οὔτε συναγωγὴ συμπερασμάτων, παρὰ τὴ δαπάνη ἱλιγγιώδους χρηματικοῦ ποσοῦ, ποὺ βρέθηκε ἀπὸ τὶς ἀπολύσεις μελῶν τοῦ Κλάδου καὶ τὴ μείωση τῶν συντάξεων καὶ τῆς κοινωνικῆς πρόνοιας.

Γιὰ τὴν ανασκαφὴ τῆς Βεργίνας δὲν χρειάζεται νὰ εἰπεῖ κανεὶς τίποτε. Ὁ Ἀνδρόνικος τήρησε τοὺς κανόνες τῆς ἐπιστημονικῆς δεοντολογίας μέχρι τέλους. Πρῶτα ἔσκαψε, βρῆ-

κε, μελέτησε, διατύπωσε γραπτῶς καὶ τεκμηριωμένα τὰ συμπεράσματά του καὶ κατόπιν μίλησε δημοσίᾳ στὸ Ἀριστοτέλειο στοὺς ὁμοτέχνους του, γιὰ νὰ κρίνουν πρῶτοι αὐτοί, οἱ εἰδικοί. Δικαίως ὑπῆρξε δημοσιότης τοῦ εὐρήματος. Ἡ ἀνασκαφὴ ὅμως ἔγινε χωρὶς ἀντεγκλήσεις, χωρὶς ὑστερία καὶ χωρὶς κοῦφο βεντετισμό. Χωρὶς κομματικὲς σκοπιμότητες, ὅπως καταγγέλλθηκε ὅτι ὑπηρετοῦσε ἢ ἀνασκαφὴ τῆς Ἀμφίπολης. Τὸ ὅτι οἱ κυβερνήσεις ἐπωφελήθηκαν ἀπὸ τὴ λαμπρότητα τοῦ εὐρήματος τῆς Βεργίνας γιὰ νὰ ἀσκήσουν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ δὲν ἀποτελεῖ σφάλμα τοῦ Ἀνδρόνικου, ἀλλὰ εὐτέλεια τῶν κυβερνήσεων, οἱ ὁποῖες τὴν ἔλλειψη τῆς πολιτικῆς καὶ διπλωματικῆς ἱκανότητος προσπαθοῦν νὰ τὴν ἀναπληρώσουν μὲ ἐπίκληση τῶν ἀρχαίων προγόνων. Ἄλλοι λαοί, νουνεχεῖς, δὲν τὸ κάνουν. Οἱ Γερμανοὶ δὲν ἐπικαλοῦνται τοὺς Τεύτονες, οἱ Γάλλοι τοὺς Γαλάτες, οἱ Ἴταλοὶ τοὺς Ρωμαίους, οἱ Βρετανοὶ τὸν βασιλιὰ Ἀρθούρο, οἱ Ἀμερικανοὶ τὸ Mayflower. Ἀποτυχημένη ἦταν ἡ προσπάθεια τοῦ Σάχη Ριζᾶ Παχλεβῆ νὰ ἀποδειχθεῖ ἀπόγονος καὶ διάδοχος τῶν Ἀχαιμενιδῶν, ἐνῶ ἡ προσπάθεια τοῦ Κεμάλ, περισσότερο ἐπιτυχῆς ἀλλὰ τσαρλατανικὴ, ἦταν νὰ ἀναχθεῖ στοὺς Χιττίτες κλπ. Βλ. καὶ τὴν παρατήρηση τοῦ Σπ. Μαρινάτου γιὰ τὸν Ekrem Akurgal¹⁴.

Η ΜΕΘΟΔΟΣ

«But we must not allow our hopes to run very high. We are no longer living in the nineteenth century, when public opinion could influence the activities of Government officials through the medium of Parliament. Every man who is engaged in scientific work of any kind knows that it is a fundamental obligation of scientific morality to publish your results. When the work is archaeological excavation the duty is a peculiarly urgent one, because a site once thoroughly excavated is a site from which no future archaeologist will ever be able to find out anything. All archaeologists know this, and all except the official archaeologists of the British Government act accordingly. But British Government archaeo-

logists are constantly excavating sites all over the country, at the taxpayer's expense, without publishing any reports at all. They know that they are committing the fundamental crime against their own science; because when other archaeologists speak to them about it they have their excuse ready. The Treasury will not allow them money for publication» (R. G. Collingwood, *An Autobiography*², Clarendon Press. Oxford 1982, 127).

Τὸ ἀπόσπασμα ποὺ προηγεῖται εἶναι γραμμένο ἀπὸ τὸν διαπρεπῆ Βρετανὸ φιλόσοφο, ἱστορικὸ καὶ ἀρχαιολόγο, ἑλληνοιστὴ καὶ λατινιστὴ Robin George Collingwood (1889-1943). Δὲν εἶναι γνωστὸς στοὺς Ἕλληνες ἀρχαιολόγους· ἐκτὸς ἀπὸ τὴ φιλοσοφία τῆς ἱστορίας ἀσχολήθηκε πολὺ μὲ τὴ βρετανικὴ ἀρχαιολογία τῶν χρόνων τῆς ρωμαιοκρατίας (Roman Britain), στὴν ὁποία ὑπῆρξε αὐθεντία. Ἴσως οἱ ἀνασκαφεῖς τῆς Ἀμφίπολης τὸν ἀπορρίψουν. Ἐδῶ ἀναγκάζεται, μὲ τὸ παράθεμα, νὰ γίνῃ «ἓνας Ὑδραῖος στὴ Λάρισα».

Τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ διακρίνει τὴν ἀνασκαφὴ τῆς Ἀμφίπολης ἀπὸ τὶς προηγούμενες ποὺ μνημόνευσα; Ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως, ἀσφαλείας τοῦ μνημείου καὶ τῶν ἐργαζομένων, ὑπῆρξε πλήρης ὑποστήριξη ἀπὸ τὸ κράτος. Δὲν γνωρίζω ἄλλη ἀνασκαφὴ ποὺ τὰ προβλήματα τῆς νὰ λύνονταν ἄνωθεν. Ἀπὸ ἀνασκαφικὴ ἄποψη δὲν εἶχε τὰ βουνὰ τῶν ἐπιχώσεων τῆς Σαντορίνης, τὸ νερὸ καὶ τὴ λάσπη τῆς Βραώνας, τὸ δάσος τῶν σχίνων καὶ τὶς ρίζες τοὺς μέσα στὶς πέτρες τοῦ Ραμνοῦντος. Μία σφραγισμένη μικρὴ ἀρχαία ἐπίχωση σὲ στρωμένο ἔδαφος, κλειστὴ ἀπὸ παντοῦ, ποὺ τὴν προστάτευσε ἓνα παχὺ στρώμα ποταμίσιας ἄμμου. Ἀλήθεια, ξεχωρίστηκαν τὰ διαδοχικὰ στρώματα τῆς ἄμμου; Θὰ μᾶς εἰποῦν ἂν τὴ συσσωρεύσει ἢ κατὰ καιροὺς ἄνοδος τῶν νερῶν τοῦ ποταμοῦ ἢ, ὅπως ὑποστηρίχθηκε, τὴν ἔβαλαν οἱ Ἀρχαῖοι γιὰ νὰ ἀποτρέψουν τυμβωρυχία; Δὲν ὑπάρχει ἀκόμη σχετικὴ ἀνακοίνωση ἀξιόπιστου γεωλόγου. Οἱ ἀρχαιολόγοι, ὀρισμένοι τουλάχιστον, τὸ μόνον ποὺ ξεχωρίζουν εἶναι τὸ στρώμα καταστροφῆς!

Πρώτη διαφορὰ τῆς ἀνασκαφῆς τῆς Ἀμφίπολης ἀπὸ τὶς ἄλλες εἶναι ἡ σκόπιμη, ὑστερική, δημοσιότητα ποὺ τῆς δό-

θηκε και ἡ ἐγκατάσταση ἐπὶ τόπου κομματικῶν προσώπων πού καθόριζαν τὴν πορεία της, τὴν τεχνικὴ καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ. Στὴν Ἀμφίπολη ἔγινε ἀσύστολη κομματικὴ ἐκμετάλλευση. Ὁ πρωθυπουργὸς ἐπισκέφθηκε τὸν χῶρο πρὶν ἀρχίσει ἡ ἔρευνα τοῦ μνημείου. Κάποιος τὸν ἔπεισε μὲ ψευδῆ στοιχεῖα, ὅτι τὸ μνημεῖο ἀνήκε σὲ διάσημο πρόσωπο τῆς μακεδονικῆς ἱστορίας τοῦ 4ου π.Χ. αἰ. Ὁ πρωθυπουργὸς δέχτηκε ὅ,τι τοῦ ἰσχυρίστηκαν, ὅπως θὰ δεχόταν καὶ τὴ διάγνωση ἑνὸς σοβαροῦ γιαιτροῦ, καὶ τὸ εἶπε: (16 Σεπτ. 2014) «ἀκούω μόνο τὴν ἀνασκαφία - νὰ ἀκοῦμε μόνο τὴ σκαπάνη», φράση κατὰ τὸ μισό της τουλάχιστον σφαλερῆ, πού ὑποβλήθηκε στὸν πρωθυπουργό ὡς ἐπιστημονικὴ ἀρχή. Ἡ σκαπάνη, δηλαδὴ ὁ κασμάς ὅπως εἶναι ὀρθότερο, δὲν ἐρμηνεύει τὸ ἀρχαῖο· τὸ ἐρμηνεύει ἡ μελέτη καὶ ἡ γνώση. Στὴν περίπτωση τῆς Ἀμφίπολης, παρὰ τὰ χρόνια πού πέρασαν, περιμένουμε ἀπὸ τὴ σκαπάνη νὰ μᾶς φωτίσει· δὲν θὰ γίνει. Εἶναι πράγμα, δὲν ἔχει κρίση, λογικὴ, νοῦ.

Δὲν ἔχει διεξαχθεῖ στὴν Ἑλλάδα ἀνασκαφὴ μὲ τὴν ὑπαρξὴ σ' αὐτὴν κομισαρίου, δὲν ἔγινε οὔτε στὴν Ἑπταετία. Ἐδῶ ἔχουμε τὴν ἀποφασιστικὴ συμμετοχή, τὴν ἐποπτεία καὶ καθοδήγηση τρόπου ἀνασκαφῆς ἀπὸ μὴ ἀρχαιολόγους καὶ τὴ σύνταξη ἀνακινώσεων ἐπιστημονικῶν ἀποτελεσμάτων ἀπὸ πρόσωπα ἀναρμόδια. Ἐπὶ ἐνάμιση χρόνο τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀνασκαφῆς γίνονταν γνωστὰ μὲ ἀνακινώσεις στὶς ἐφημερίδες, στοὺς σταθμοὺς τηλεοράσεως, καὶ αὐτὸ θεωρήθηκε πρωτοτυπία καὶ πρόοδος. Ὅταν κανεὶς ξαναδιαβάσει ὅσα εἰπώθηκαν καὶ δηλώθηκαν, θὰ διαπιστώσει προχειρότητα, ἄγνοια, σύγχυση, παρερμηνεία τῆς πραγματικότητας, ἀμάθεια καὶ θράσος.

Ἡ μία ἀνασκαφεὺς ἰσχυρίζεται ὅτι ὅσοι διατύπωναν ἀπόψεις ἀντίθετες ἀπὸ τὶς δικές της αὐθαιρετοῦσαν, γιατί δὲν γνώριζαν τὰ πραγματικὰ στοιχεῖα. Τὰ στοιχεῖα δὲν δόθηκαν ποτὲ μὲ ἐπιστημονικὸ τρόπο. Ὅλα γίνονταν γνωστὰ ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες καὶ τὸ διαδίκτυο. Πότε δημοσιεύτηκε μία, ἔστω ὀλιγοσέλιδη, ἔκθεση; Πότε δόθηκε κάτοψη τοῦ μνημείου μὲ διαστάσεις, τρόπο τοιχοδομίας, χρῆση λιθουργικῶν ἔργα-

λείων, εικόνες λεπτομερειῶν; Πότε ἀνακοινώθηκε τὸ εἶδος τῆς κεραμικῆς ποῦ βρέθηκε ἐπάνω στὰ δάπεδα τῶν θαλάμων; Βρέθηκαν λυχνάρια; Ἔπρεπε ποιᾶς ἐποχῆς; Δὲν χρειάζονται οἱ γνώσεις τοῦ Beazley, τῆς Haspels, τῆς Perlzweig, τοῦ Robinson, τοῦ Howland. Ὑπάρχουν ἀπὸ μακροτάτου χρόνου τὰ ἀλφαβητάριά τους, ὅπως ἐπίσης πλουσιότατη ἑλληνικὴ βιβλιογραφία γιὰ τὰ μακεδονικὰ πράγματα. Ἀφήνω τὴν πλαστική, ποῦ μιλάει καὶ ἀπὸ τὶς φωτογραφίες.

Ἀνακοινώθηκε ὅτι ἓνα γυναικεῖο μαρμάρινο κεφάλι μὲ πόλο ἀνῆκε σὲ μία ἀπὸ τὶς δύο σφίγγες. Δὲν δόθηκε φωτογραφία ποῦ νὰ ἐπιβεβαιώνει τὴ συναρμογή, οὔτε ἀνακοίνωση ποῦ νὰ τὴ διαψεύδει. Ἔχουμε καὶ πέμπτο γλυπτό; Δὲν δόθηκαν φωτογραφίες ἢ μεταγραφὴ τῶν τεκτονικῶν σημάτων τοῦ περιβόλου, οὔτε μνημονεύτηκαν τὰ ὄστρακα ποῦ βρέθηκαν στὸ ἐσωτερικὸ του καὶ σὲ ἐπαφή μὲ τὸν τοῖχο. Ἀπὸ τὶς γενικὲς ἀπόψεις τοῦ τύμβου εἶναι φανερὸ ὅτι ἔχουν γίνεи μεγάλης ἔκτασης ἔκκαφες μὲ μηχανικὰ μέσα. Ὅπως ὅμως εἶπε ἡ πρ. (*Τὰ Νέα.gr*, 16 Αὐγ. 2015), «ἡ χρῆση ἔκκαφῶν εἶναι πρακτικὴ ποῦ χρησιμοποιεῖται διεθνῶς γιὰ νὰ ἀφαιρεθοῦν μεγάλοι ὄγκοι χρώματος. Προφανῶς οἱ διαφωνοῦντες ἔχουν κατὰ νοῦ εἰκόνες τοῦ παρελθόντος ὅπου τὸ χῶμα μεταφέρεται μὲ ζεμπίλια». Ἐξωφρενικὴ ἀντίληψη. Γίνεται χρῆση μηχανικῶν μέσων γιὰ νὰ ἀποκομισθοῦν ἐπιχώσεις ἡφαιστειογενεῖς ἢ ποταμίσιες καὶ ἐφ' ὅσον ἔχουν προηγηθεῖ τομὲς ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀποδεικνύεται ὅτι δὲν ὑπάρχει στὴν ἐπίχωση ἴχνος ἀρχαίου. Ὁ λόφος Καστᾶ ὅμως δὲν φτιάχτηκε ἀπὸ τὸ ποτάμι. Τὸ ποτάμι ἐξισώνει τὰ ἐδάφη, δὲν φτιάχνει τύμβους, οὔτε λόφους, πρβ. τὸ γνωστὸ Παρίσι τῶν σπουδῶν τῆς πρ., τὸ Κάτω Χαλάνδρι, τὶς Τζιτζιφιές.

Η ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Δυσμενές, ἀπὸ δεοντολογικῆς ἀπόψεως, χαρακτηριστικὸ τῆς ἀνασκαφῆς εἶναι ἡ χωρὶς ἀρχικὴ ἰδέα συζήτηση εἰδικῶν καὶ δημοσιογράφων στὶς ἐφημερίδες, τὸ διαδίκτυο καὶ τὴν τηλεόραση ὄχι γιὰ τὸ μνημεῖο τὸ ἴδιο, ὅσο γιὰ τὸν «ἔνοικο». Χωρὶς κανεῖς νὰ σκεφθεῖ ὅτι πρῶτα ἔπρεπε νὰ ὀριστεῖ μὲ

έπιστημονική ακρίβεια ό χρόνος κατασκευής του μνημείου, καί οι χρονολογικές περίοδοι οικόδομησής του, αν υπάρχουν, τó απέδωσαν, δημοσιογράφοι καί αρχαιολόγοι, με βεβαιότητα ή με επιφύλαξη, ό καθένας σε κάποια έποχή καί σε πλήθος ιστορικών προσώπων. Όλες οι έκδοχές ήταν αναπόδεικτες, έφ' όσον μās λείπει τó κύριο στοιχείο, πότε κατασκευάστηκε τó μνημείο. Από μέρους των δημοσιογράφων ό,τι έγινε είναι κατανοητό· πρέπει νά γράψουν για νά ζήσουν. Τά γραπτά τους δέν έχουν σημασία όταν πρόκειται για έπιστημονικά θέματα. Οι αρχαιολόγοι όμως με συχνότητα, αυτοβούλως ή έπειτα από πρόσκληση, εξέθεταν τήν άποψή τους έχοντας ως βάση τά όσα άβάσιμα περιείχαν οι άνακοινώσεις τής έκ. Τ. Ήξεραν, ως ειδικοί, ότι τίποτε δέν μπορεί νά άποδειχθεί, έκτός μόνον αν ύπάρξει έπιγραφή από τήν όποία νά προκύπτει με βεβαιότητα ή άπόδοση του μνημείου σε κάποιο ιστορικό γεγονός ή πρόσωπο.

Όποιος στο μέλλον μελετήσει τόν δημοσιογραφικό φάκελο τής Αμφίπολης θά άπορήσει για τή συμμετοχή των ειδικών σε μιá άντιεπιστημονική συζήτηση. Θυμίζω ότι ή πρώτη αρχαιολογική έρις στην Ελλάδα έγινε ανάμεσα στον Πιττάκη καί τόν Ross, για τó θέμα τής χρονολόγησης των έπιγραφών των νεωρίων του αρχαίου Πειραιά. Τήν ιστορία τήν έχω διηγηθεί διεξοδικώς στην *Ανταπάτη*. Δίκιο είχε ό Ross καί άδικο ό Πιττάκης. Έπικράτησε ό δεύτερος, γιατί τόν ενόνησε ή κυβέρνηση καί ό Τύπος. Στην περίπτωση πού μās άπασχολεί δέν ισχύει, όπως τότε, τó «ποιός θά βρεθεί νά μās δικάσει», δηλαδή ποιός έχει δίκιο, αλλά «ποιός τελευταίος θά γελάσει». Στο τέλος-τέλος ήταν καί οι δύο ειδικοί, ό ένας βέβαια έπιστημονικώς πολú άδύνατος.

Η Αρχαιολογική Έταιρεία δέν έλαβε μέρος στη συζήτηση για τήν Αμφίπολη, χαρακτήρισε όμως δύο φορές τή διαδικασία πού άκολουθήθηκε. Τήν πρώτη¹⁵ με τά λόγια του Ross για τις ιστορικές άνακρίβειες του Πιττάκη: «όπότερον πρέπει νά θαυμάσωμεν μάλλον, τήν άπαραδειγματίστον άμάθειαν ή τήν αυθάδειαν καί τήν αναισχυντίαν, με τήν όποίαν πωλούν τά πλέον χειροπιαστά λάθη καί ψέματα ώσαν ιστο-

ρικός ἀληθείας». Τὴ δευτέρα στὶς 10 Μαΐου 2015 κατὰ τὴν ἔκθεση τοῦ Ἔργου (2014, 75): «Υπάρχουν καὶ ἄλλα σοβαρὰ στὴν ἀρχαιολογία καὶ πιθανῶς ἀρκετοὶ ἀπὸ ὅσους μὲ ἀκοῦτε θὰ ἤθελαν νὰ μάθουν καὶ γιὰ τὸ μεγάλο γεγονός τοῦ 2014. Κατ' ἀρχὴν δὲν εἶναι οὔτε μεγάλο, οὔτε μικρὸ γεγονός. Ἦταν μία ἄτεχνα σκηνοθετημένη ἱστορία μὲ σκοπὸ νὰ ἀποσπασθεῖ ἢ προσοχὴ τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ αὐθαίρετα οἰκονομικὰ μέτρα πού τοὺς ἐπλητταν βαρύτερα. Τὸ μνημεῖο τὸ ἴδιο ἕως τώρα δὲν προσέφερε κάτι τὸ νέο (πλὴν τοῦ ἀχρονολόγητου ἀκόμη κτίσματος) καὶ οἱ ἱστορικὲς πληροφορίες πού θὰ μπορούσε νὰ δώσει ἢ ἀνασκαφὴ φαίνεται πὼς χάθηκαν ἐξ αἰτίας τῆς διεξαγωγῆς της ἀπὸ πρόσωπα πού ἀγνοοῦν τὴν ἐπιστῆμη καὶ τὴ μέθοδό της».

Καὶ μιὰ καὶ ἔγινε λόγος γιὰ τὸν Ἔργου, καλὸ εἶναι νὰ θυμοῦνται ὅλοι πὼς ἡ Ἐταιρεία, δὲν ἔχει μὲν δημοσιεύσει πλήρως ὅλες τὶς ἀνασκαφές της, δὲν ἔχει ἀφήσει ὅμως καμιὰ ἀνασκαφὴ της ὀρφανὴ ἢ μὲ τὸν χαρακτηρισμὸ νόθη. Γιὰ ὅλες ὑπάρχουν δημοσιεύσεις καὶ στοιχεῖα στὸ Ἀρχεῖο της, καὶ τοῦτο γιὰτὸ οἱ ἀνασκαφές της δὲν εἶναι ἀτομικὲς, προσωπικὲς. Καὶ συνεχῶς οἱ παλαιὲς ἀνασκαφές της δημοσιεύονται, ἔπειτα ἀπὸ πολλὰ χρόνια, χάρη καὶ στὴ βοήθεια πού παρέχει τὸ μοναδικὸ Ἀρχεῖο της.

Ἡ Ἀμφίπολη εἶναι ἡ πρώτη περίπτωση αὐτονόμησης ἀνασκαφῆς καὶ προσώπων τοῦ Κλάδου, καὶ δημιουργίας ἀτομικῆς Ἀρχαιολογικῆς Υπηρεσίας, ἐξ αἰτίας τῆς ὑπαρξης τοπικῶν ὁμάδων ὑποστήριξης πού ἐπηρεάζουν μὲ τὴν ψήφο τὶς ἐκάστοτε κυβερνήσεις. Στὴν ἐποχὴ πού ζοῦμε καὶ μὲ τὸ πολιτικὸ καὶ κοινωνικὸ καθεστῶς πού ἐπικράτησε, ὅλα εἶναι δυνατά. Καὶ ἡ χειροτονία σὲ ἀρχαιολόγο. Ἄλλωστε ὁ Καλλιγούλας δὲν ἔκανε τὸ ἄλογό του ὑπατο, ὅπως λέγεται;

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ

Τὸ ἐδῶ μακρὸ σημεῖωμα γιὰ τὴν ἀνασκαφὴ τῆς Ἀμφίπολης ἀφορᾷ τὴν ἀσύγγνωστη σκόπιμη δημοσιότητα πού ἔλαβε, τὴν ἄκαρπη καὶ ἀντιδεοντολογικὴ συζήτηση πού ἔγινε χωρὶς βάση, χωρὶς γνώση, χωρὶς ἐπιχειρήματα, ἐνῶ ἐπρόκει-

Είκ. 5. Τοῦ Ἀνδρέα Πετρουλάκη (Ἡ Καθημερινή 10 Σεπτ. 2014).

το γιὰ ἐπιστημονικὸ ζήτημα ὅπου μία εἶναι ἡ ἀλήθεια. Μὲ τὴν πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ὑποστήριξη τῆς κυβέρνησης, θέμα ποῦ σὲ παλαιότερες ἐποχὲς θὰ τὸ εἶχαν χειριστεῖ ἀρχαιολόγοι ὅπως ὁ Κεραμόπουλλος, ὁ Ἀνδρόνικος, ὁ Μπακαλάκης, ὁ Δημ. Λαζαρίδης, πῆρε τροπὴ Indiana Jones. Δημιούργησε προσδοκίες καὶ ἀκολούθησε ἰσχυρὴ δόση «Arsenic and old lace»¹⁶ μὲ τὸν «ἔνοικο», τὰ κόκκαλα, τὸν ἀριθμὸ τῶν νεκρῶν ποῦ δὲν γνωρίζουμε καὶ ὅλες τὶς διηγήσεις τῶν φόνων καὶ τῶν σφαγῶν. Μὲ κύριο στοιχεῖο τὶς ἐφημερίδες καὶ τὸ ἀχαλίνωτο διαδίκτυο κατασκευάστηκε μιὰ ἱστορία τύπου spaghetti western, χωρὶς τὴν τέχνη τοῦ Sergio Leone καὶ τὴν ποίηση τῶν εἰκόνων του, δηλαδὴ ἱστορία νεοελληνικοῦ τύπου. Οἱ μόνοι ποῦ δὲν μνημονεύτηκαν ὡς «ἔνοικοι» ἦταν ὁ Βρασιδᾶς καὶ ὁ Κλέων, ποῦ ἔπεσαν τὸ 422 π.Χ. στὴν Ἀμφίπολη. Ὅμως, ἂν οἱ ἀνασκαφεῖς καὶ ὀρισμένοι σχολιαστὲς παρέβλεπαν τὰ 100 καὶ πλέον χρόνια ποῦ τοὺς ἐμποδίζουν, θὰ εἶχαν δύο ἀκόμη διάσημους ἐνοίκους.

Ἡ ἀνασκαφὴ τῆς Ἀμφίπολης ἔγινε κατὰ τὴ διάρκεια οἰκτρῆς πολιτικῆς, οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς κατάστασης

τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὁ τρόπος τῆς διεξαγωγῆς της σημαδεύτηκε ἀπὸ τὴν κατάσταση αὐτὴ καὶ τὰ ἄτομα ποὺ τὴ δημιούργησαν. Ἄδοξα πρόσωπα τὴ θεώρησαν ὡς μέσο ἀντιπερισπασμοῦ πρὸς ὅσα συνέβαιναν καὶ μέσον ἀπόσπασης τῆς προσοχῆς τῶν πολιτῶν ἀπὸ τὰ πραγματικὰ προβλήματα σὲ φανταστικά. Ὁ Τύπος ἀνέλαβε νὰ ἐπαναλαμβάνει καὶ νὰ διαδίδει κάθε παραδοξολογία καὶ ἀνακρίβεια, καὶ οἱ ἀρχαιολόγοι, ἀσχολούμενοι μὲ σοβαρότητα μὲ τὴ χρονολόγηση τοῦ τάφου καὶ τὴν ταυτότητα τοῦ «ἐνοίκου», συντηροῦσαν τὴν ὑστερία. Σ' ὅλα αὐτὰ ὑπῆρξε ἰσχυρὴ ἀνάμειξη ἐκείνων ποὺ αἰσθάνονται ὑπερήφανοι ὅταν τοὺς τονώνει τὸ ναρκωτικὸ τῆς ἀρχαίας δόξας. Ποτὲ δὲν κατάλαβαν, αὐτοὶ οἱ οἰκτροὶ σοβινιστές, πὼς ἡ δόξα ἀνήκει σ' ἐκείνους ποὺ τὴ δημιούργησαν καὶ ὅτι δὲν κληροδοτεῖται. Ζητοῦν οἱ σημερινοὶ νὰ δοξασθοῦν μὲ ξένα ἔργα, καὶ μάλιστα μὲ τάφους (!) ποὺ ἔγιναν, ἂν δεχθοῦμε τὴν πρῶμῃ χρονολόγηση τοῦ μνημείου, πρὶν ἀπὸ 77 γενιές. Τὸ ζητοῦν οἱ ἴδιοι ποὺ ἀδιαφόρησαν γιὰ τὸν Μαραθῶνα καὶ τὴν καταστροφή του, καὶ θέλουν σήμερα, παρὰ τὰ ὅσα ἔγιναν στὸ διάστημα 2002-2004, νὰ μετατρέψουν τὸν Τύμβο τῶν Μαραθωνομάχων σὲ καμπαρέ.

Ἡ δόξα τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων, γιὰ ὅ,τι μεγάλο δημιούργησαν, ἀνήκει σ' ἐκείνους καὶ μόνο, ὅπως καὶ τὰ δυστυχήματά τους. Οἱ σημερινοὶ δὲν πουλήθηκαν δοῦλοι μαζί μὲ 150.000 Ἡπειρώτες ἀπὸ τὸν Αἰμίλιο Παῦλο τὸ 168 π.Χ., ὁ ὁποῖος, ἄς σημειωθεῖ, πέρασε ἀπὸ τὴν Ἀμφίπολη ὅπου ἔκανε γιορτὲς καὶ ἀγῶνες γιὰ νὰ ἐξάρει τὶς νίκες του, οὔτε σφαγιάστηκαν στὴν Κόρινθο τὸ 146 π.Χ. Γιὰ νὰ περιοριστοῦμε μόνο στὰ ρωμαϊκὰ καὶ νὰ μὴ θυμηθοῦμε τὴν ἀνοίξη τοῦ 416 π.Χ., ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι «ἀπέκτειναν Μηλίων ὄσους ἡβῶντας ἔλαβον, παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας ἠνδραπόδισαν· τὸ δὲ χωρίον αὐτοὶ ᾤκισαν, ἀποίκους ὕστερον πεντακοσίους πέμψαντες». Αὐτὲς τὶς οἰκτρὲς στιγμὲς τῶν Ἀρχαίων κανεὶς δὲν τὶς θυμᾶται, οὔτε τὶς ἐπικαλεῖται.

Ἡ δόξα τοῦ '21 ἀνήκει στοὺς ἀγωνιστὲς ποὺ σκοτώθηκαν γιὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸ χατζάρι τοῦ γενίτσαρου καὶ τοῦ Αἰγύπτιου. Οἱ σημερινοί, ἂν μποροῦν, ἄς τοὺς μιμηθοῦν καὶ

ας διώξουν τὸν εὐρωπαϊὸ σουλτάνο. Ἡ ἐπίκληση τῶν κατορθωμάτων τῶν παλαιῶν φανερῶν ἐλλειψη πίστης στὶς δυνάμεις μας, ὅπως τὸ 1990, ὅταν δὲν πήραμε τοὺς Ὀλυμπιακοὺς τοῦ 1996. Θεωρήθηκε τὸ πράγμα ὡς ἐθνικὸ δυστύχημα: «τὴν στιγμή αὐτὴ ἓνας ὁλόκληρος λαὸς δὲν ἔχει “ἰδανικά”. Δὲν ἔχει “σκοπὸ”. Δὲν ἔχει “Λόγον ὑπάρξεως” - - ἡ Χρυσὴ Ὀλυμπιάδα ἦταν, πράγματι, ἓνας “στόχος”»¹⁷. Πήραμε τοὺς Ὀλυμπιακοὺς τοῦ 2004 καὶ μᾶς پاίνεψαν, καὶ γίναμε περήφανοι. Ἐντεκα χρόνια ἀργότερα «ἡ στρατιὰ τῆς ἠττης», ἀναίσχυνη, μᾶς προτείνει τὸν λογαριασμό, ἀφοῦ προηγήθηκε τὸ καθ’ ὅλα ἀνεπίληπτο δημοψήφισμα τῆς 5 Ἰουλίου 2015, πὸ ἀπέρριπτε συντριπτικὰ ὅσα ἀκολούθησαν.

Τὸ συμπέρασμα προκύπτει ἀβίαστα. Οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες πρέπει νὰ εἶναι περήφανοι γιὰ τὰ δικά τους ἔργα· λογοτεχνία, ποίηση, ζωγραφικὴ, γλυπτικὴ, ἀρχιτεκτονικὴ δική τους καὶ ὄχι ἐλβετικὴ, γέφυρες, ἀεροδρόμια, παιδεία (;) καὶ ὅ,τι ἄλλο συντείνει στὴν πνευματικὴ, πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἀνοδό τους. Ὁ τάφος τῆς Ἀμφίπολης ἀνήκει στοὺς ἀρχαίους Ἀμφιπολίτες. Ἐμεῖς τὸ μόνον γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ μπορούσαμε νὰ περηφανευτοῦμε εἶναι ὄχι ὅτι τὸν βρήκαμε, ἀλλὰ ὅτι τὸν ἐρευνήσαμε καὶ τὸν δημοσιεύσαμε σωστά, πράγμα πὸ δὲν ἔγινε.

Τὸ σφάλμα γιὰ τὴν ὅλη οἰκτρὴ ἱστορία πὸ δημιουργήθηκε, ἓνα νέο νερὸ τοῦ Καματεροῦ, ἓνα νέο snake-oil sellers, εἶναι τῶν ἀρχαιολόγων. Ὅλοι ὅσοι ἔλαβαν μέρος στὴ συζήτηση πὸ ἔγινε, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς ἀνοησίες τοῦ Τύπου, ἦταν καὶ εἶναι πρόσωπα σοβαρά, μὲ γνώσεις καὶ μὲ ἔργο. Γιατὶ ἀποφάσισαν νὰ μετάσχουν σὲ ἰδιοτελὴ machination στημένη ἀπὸ πρόσωπα ἐπιστημονικῶς ἀνυπόστατα; Πρὶν ἀπὸ ἀρκετὰ χρόνια μιὰ ἄλλη συγγενὴς ὑπόθεση, τοῦ τάφου τοῦ Ἀλεξάνδρου στὴν Αἴγυπτο, εἶχε κινητοποιήσει τὴν κοινὴ γνώμη καὶ τὸ ΥΠΠΟ. Τελείωσε μὲ μικρότερες ζημιές, δὲν ἔλειψαν καὶ τότε οἱ ἀρχαιολόγοι πὸ ὑποστήριζαν μὲ ἐπιχειρήματα τὴν ἀπάτη, οὔτε ἀφελεῖς (;) πὸ ἔδωσαν χρήματα τὰ ὁποῖα δὲν τοὺς ἀνήκαν. Στὴν περίπτωση τῆς Ἀμφίπολης οἱ ἀρχαιολόγοι, κυριότατα πανεπιστημιακοί, γνώριζαν τοὺς πρωταγωνιστὲς καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ παγιδευθοῦν καὶ νὰ παλιωθοῦν γιὰ

πράγματα πού δὲν μποροῦσαν νὰ ἰδοῦν καὶ νὰ μελετήσουν προσωπικά. Εἶχαν λιγότερες δυνατότητες ὀρθῆς κρίσης ἀπὸ ὅσες εἶχε ὁ Ἰωάννης Κωλέττης, ὅταν τοῦ ζητοῦσαν νὰ θεραπεύσει τὶς ἀσθενεῖς γυναῖκες τοῦ Ἄλῃ καὶ τοῦ Βελῆ Πασᾶ στὰ Γιάννενα¹⁸.

ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟ

Τὸ μνημεῖο τῆς Ἀμφίπολης εἶναι μεγάλο, ἰδιότυπο, μὲ πολλὰ νέα στοιχεῖα σὲ σχέση μὲ ἄλλα γνωστά. Πρέπει νὰ μελετηθεῖ καὶ νὰ δημοσιευθεῖ. Ἡ μελέτη του, μὲ τὴν προϋπόθεση ὅτι δὲν χάθηκαν στοιχεῖα τῆς ἀνασκαφῆς, θὰ μᾶς ἀποκαλύψει τὸν χρόνο τῆς κατασκευῆς του, τὴ διάρκεια τῆς χρήσης του καὶ τὶς ἐπεμβάσεις πού δέχτηκε ἀπὸ ἐκείνους πού καθόρισαν τὴ χρήση του καὶ ἀπὸ τοὺς τυμβωρύχους. Γιὰ νὰ γίνουν τὰ παραπάνω χρειάζονται ἐπιστήμονες ἀρχαιολόγοι, κάποια χρήματα, ὄχι ὑπερβολικά, τάξη καὶ μέθοδος, καὶ ὅπωςδήποτε ὄχι παρείσακτοι, δηθὲν ἀρχαιολόγοι ἢ ἄλλοι. Οἱ κατάλληλοι ἄνθρωποι, νέοι καὶ ἐργατικοί, ὑπάρχουν. Καὶ ὅταν τελειώσει ἡ μελέτη καὶ ὑπάρξουν συμπεράσματα, θὰ μπορέσουν οἱ παλαιότεροι νὰ κρίνουν ὀρθά.

Ἐκεῖνο πού κάνει ἐντύπωση γιὰ τοὺς Ἑλληνες ἔγκριτους ἀρχαιολόγους εἶναι ὅτι παθιάστηκαν γιὰ ἓνα εὔρημα, χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουν, καὶ ἐκφράσανε πολλὲς καὶ ποικίλες ἀπόψεις, ἀκόμη καὶ γνῶμες. Ὅταν ἐκδίδεται κάποιο ἀρχαιολογικὸ βιβλίο, καὶ μάλιστα σημαντικό, σιωποῦν, τὸ παρέρχονται καί, φυσικά, οὔτε τὸ ξεφυλλίζουν. Ἐννοῶ, ὡς παράδειγμα, τὸ βιβλίο τοῦ Δάκαρη, τῆς Βοκοτοπούλου καὶ τοῦ Χριστίδη, *Τὰ χρηστήρια ἐλάσματα τῆς Δωδώνης* (Ἀθῆναι 2013). Δὲν ὑπῆρξε ἓνας, ἓνας καὶ μόνο λόγος, εἴτε γιὰ τὸ ἔργο, μοναδικό, εἴτε γιὰ τοὺς συγγραφεῖς, ἀπὸ κανέναν, κυριολεκτικά, μόνιμο κάτοικο Ἑλλάδος. Μόχθος δεκάδων ἐτῶν γιὰ κείνους πού τὸ ἔφτιαξαν καὶ γιὰ τὴν Ἐταιρεία καὶ ὑπέρογκη δαπάνη. Τὴ σημασία του οἱ δημοσιογράφοι δὲν μπόρεσαν νὰ διαγνώσουν, γιατί κανεὶς δὲν τοὺς ἐνημέρωσε. Καὶ ὅσα γράφτηκαν καὶ εἰπώθηκαν στὸ *Ἔργον* διάρκεσαν ὅσο καὶ ἡ Δημόσια Συνεδρία. Ἄν εἶχε βρεθεῖ στὶς ἡμέρες μας ἓνας ἀποθέτης μὲ τὶς χιλιάδες τὰ

ελάσματα τῆς Δωδώνης, θὰ εἶχε γίνει πάταγος στὴν Ἡπειρο καὶ στὴν λοιπὴ Ἑλλάδα. Ὅταν αὐτὲς οἱ χιλιάδες παρουσιάστηκαν δημοσιευμένες καὶ ἐρμηνευμένες, σιωπὴ κάλυψε τὸ θέμα. Οὔτε οἱ Ἡπειρωτὲς ἐνδιαφέρθηκαν, παρὰ τὸ ὅτι τὸ βιβλίον (δύο τόμοι) ἀποτελεῖ ἓνα μέρος ἀπὸ τὴν παλαιότατη ἱστορία τους. Ἄν ζοῦσε ὁ Κωνσταντῖνος Φρόντζος (1904-1986, δικηγόρος, βουλευτὴς, πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν), πιστεύω ὅτι θὰ εἶχε ἀσχοληθεῖ, παρ' ὅλη τὴ λανθασμένη ιδέα ποὺ εἶχε γιὰ τὶς ἀρχαιότητες. Θὰ τὸν ἐνθουσίαζε τὸ βιβλίον, θὰ εὔρισκε χρήματα γιὰ τὸ τύπωμά του (οἱ Γιαννιωτὲς ἀρμόδιοι, ὅταν ζητήθηκε ἡ βοήθειά τους, πρὶν ἀπὸ ἀρκετὰ χρόνια, δὲν ἀπάντησαν) καὶ θὰ τὸν συγκινοῦσε ἓνα τόσο σημαντικό ἐπιστημονικὸ ἐπίτευγμα.

Σήμερα, ἂν βρισκόταν ἓνας ἀκέραιος πάπυρος μὲ ἄγνωστη τραγωδία τοῦ Αἰσχύλου, ὅλη ἡ Ἑλλάς θὰ ἀνέβαινε στὰ οὐράνια. Μόλις ἡ τραγωδία τυπωνόταν, κανεὶς δὲν θὰ τὴ διάβαζε! *Graeca sunt, non leguntur*, παρὰ τὸ ὅτι ἐδῶ καὶ 2058 χρόνια καὶ περισσότερα εἶχε εἰπωθεῖ *graeca leguntur in omnibus fere gentibus* (Cic. *Pro Archia poeta* 23).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἡ ἱστορία τοῦ τάφου τῆς Ἀμφίπολης δὲν τελείωσε. Θὰ ἀκολουθήσουν καὶ ἄλλα, μᾶλλον δυσάρεστα. Εἶναι ἄγνωστο ἂν θὰ καταλήξει σὲ κάτι, ἐπιστημονικῶς ἄξιο. Τὸ σύντομο τοῦτο χρονικὸ, σαφὲς εἰκόνα ἑνὸς συνεχοῦς ἐπιστημονικοῦ ἀτοπήματος ποὺ δὲν πρέπει νὰ ἐπαναληφθεῖ, γράφτηκε ὄχι γιὰ νὰ διατηρηθεῖ ἡ μνήμη μιᾶς ἀξιοθρήνητης ὑπόθεσης, ἀλλὰ γιὰ νὰ δειχθεῖ ὅτι εἶχε παραβιαστεῖ ἡ ἐπιστημονικὴ δεοντολογία ποὺ τηροῦσε στὰ χρόνια μου καὶ στὰ προηγούμενα ἡ Ὑπηρεσία, δηλαδὴ ὁ Κλάδος, ὁ ὁποῖος καὶ στὴν Κατοχὴ μὲ τὴ δυστυχία τῆς καὶ τὸν ἐξαναγκασμὸ δὲν ὑποχώρησε σὲ ἀπαιτήσεις.

Σήμερα ἡ κατάσταση εἶναι διαφορετικὴ. Φαίνεται ὅτι τὰ πράγματα ἔχουν κριθεῖ, καὶ μόνο μιὰ ἔντονη, συνεχῆς ἀντίδραση θὰ μπορούσε νὰ ἀντιστρέψει τὸ ρεῦμα. Μὴν ξεχνᾶμε ὅτι τίποτε δὲν ἔγινε οὔτε ξαφνικὰ οὔτε μόνο του. Τὰ σημάδια ὅμως ἀπὸ νωρὶς ἦταν ἔντονα καὶ ἀντιληπτά:

Καί τότε δὴ πρὸς Ὀλυμπον ἀπὸ χθονὸς εὐρυοδείης
 λευκοῖσιν φάρεσσι καλυψαμένα χροά καλόν
 ἀθανάτων μετὰ φύλον ἴτον προλιπόντ' ἀνθρώπους
 Αἰδῶς καὶ Νέμεσις· τὰ δὲ λήψεται ἄλγεα λυγρὰ
 θνητοῖς ἀνθρώποισι· κακοῦ δ' οὐκ ἔσσειται ἀλκή¹⁹.

(Καὶ τότε ἡ Αἰδὼς καὶ ἡ Νέμεσις ἀφήνοντας τὴν πλατιά γῆ
 θὰ πετάξουν στὸν Ὀλυμπο κρύβοντας τὸ πρόσωπό τους μὲ
 λευκὰ πέπλα, γιὰ νὰ βρεθοῦν μὲ τοὺς ἀθάνατους θεοὺς,
 ἐγκαταλείποντας τοὺς ἀνθρώπους. Στους ἀνθρώπους θὰ μεί-
 νουν μόνο πόνοι φρικτοὶ καὶ γιὰ τὸ κακὸ καμιά γιατριά δὲν
 θὰ ὑπάρχει).

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ. «ΟΙ ΕΝΟΙΚΟΙ»

Ὁ ἐδῶ τίτλος θὰ ἦταν ἀκριβέστερος ὡς «ἓνας τάφος ζητεῖ
 ἔνοικο» καὶ θὰ ἀνακαλοῦσε συνειρμικῶς τὸ ἔργο τοῦ Πιραν-
 τέλλο *Sei personaggi in cerca d'autore*, κείμενο περισσότερο
 ἐνδιαφέρον ἀπὸ τὴν ἀσημαντότητες πού ἀποτελεῖ τὸ θέμα
 τοῦ τεύχους τούτου τοῦ *Μέντορος*. Ἐπειδὴ, ὅπως εἶδαμε, πολ-
 λὰ πρόσωπα προτάθηκαν ὡς «ἔνοικοι» τοῦ τάφου, ὅπως καὶ
 γιὰ πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, ἀναγκαῖα εἶναι λίγα στοιχεῖα
 ἀκόμη πού θὰ βοηθήσουν στὴν κατανόηση τῶν μὴ κατα-
 νοητῶν.

Ἀλέξανδρος Γ', ὁ Μέγας (356-323 π.Χ.)

Ἀλέξανδρος Δ' (323-311 π.Χ.). Γιὸς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου
 καὶ τῆς Ρωξάνης. Ἀνακηρύχτηκε βασιλιάς στὴ Βαβυλώνα
 ἀπὸ τὸν στρατό. Δολοφονήθηκε μαζί μὲ τὴ μητέρα του, ἀπὸ
 τὸν Κάσσανδρο.

Ἀντίγονος Α' ὁ Μονόφθαλμος (382-301 π.Χ.). Στρατηγὸς
 τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὁ γνωστότερος ἀπὸ τοὺς διαδόχους του,
 σατράπης Φρυγίας, Παμφυλίας καὶ Λυκίας.

Δεινοκράτης, ἀρχιτέκτων, ἴσως Ρόδιος, Μακεδὼν κατὰ τὸν
 Βιτρούβιο. Ἔργα του ὁ νέος ναὸς τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος
 καὶ ἡ σχεδίαση τῆς Ἀλεξάνδρειας. Κατὰ τὸν Λουκιανό (*Πῶς
 δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν* 12), ὁ Ἀλέξανδρος “οὐδὲ τὴν τοῦ ἀρ-
 χιτέκτονος τόλμαν ἠνέσχετο, ὑποσχομένου τὸν Ἄθων εἰκό-

να ποιήσῃν αὐτοῦ καὶ μετακοσμήσῃν τὸ ὄρος ἐς ὁμοιότητα τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ κόλακα εὐθύς ἐπιγνοὺς τὸν ἄνθρωπον οὐκέτ' οὐδ' ἐς τὰ ἄλλα ὁμοίως ἐχρήτο". Βλ. καὶ Βιτρ. ΙΙ πρόλογος 2-4.

Δημήτριος Α΄ ὁ Πολιορκητὴς (337-283 π.Χ.), βασιλιὰς τῆς Μακεδονίας, γιὸς τοῦ Ἀντίγονου τοῦ Μονόφθαλμου, ἐκ τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

Ἡφαισίων († 324 π.Χ.), Μακεδὼν στρατιωτικός, στενότατος φίλος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

Θεσσαλονίκη, ἀδελφὴ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, σύζυγος τοῦ Κασσάνδρου.

Κάσσανδρος (350-298 π.Χ.), βασιλιὰς τῆς Μακεδονίας, γιὸς τοῦ Ἀντιπάτρου, στρατηγοῦ τοῦ Φιλίππου Β΄, ἀντιβασιλέως τῆς Μακεδονίας κατὰ τὴν ἐκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου στὴν Ἀσία.

Νέαρχος, ναύαρχος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, τὸν συνόδευσε κατὰ τὴν ἐκστρατεία του στὴν Ἀσία. Διάσημος γιὰ τὸν μεγάλο πλοῦ ἀπὸ τὸν Ἰνδὸ ποταμὸ ἕως τὰ Σοῦσα.

Ὀλυμπιάς, σύζυγος τοῦ Φιλίππου Β΄, μητέρα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Δολοφονήθηκε τὸ 318 π.Χ. ἀπὸ τὸν Κάσσανδρο.

Ρωξάνη, σύζυγος (327 π.Χ.) τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, κόρη τοῦ βασιλιᾶ τῆς Βακτριανῆς Ὁξυάρτου. Δολοφονήθηκε στὴ Μακεδονία τὸ 311 π.Χ., μαζὶ μὲ τὸν γιό της Ἀλέξανδρο Δ΄, ἀπὸ τὸν Κάσσανδρο.

Φίλιπποι, πόλη τῆς Μακεδονίας, ὅπου ἔγιναν δύο μάχες τὸ 42 π.Χ. (ἡ δευτέρα στὶς 23 Ὀκτωβρίου) μεταξύ Βρούτου καὶ Κασσίου, φονέων τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, καὶ Ἀντωνίου καὶ Ὀκταβιανοῦ.

Ἄτομα ἢ ἄτομο, στρατηγοὶ ἢ μὴ, ἓνας ἐπιφανῆς Μακεδὼν στρατιωτικός, κάποιοι ντόπιοι, ἄσημοι Ἀμφιπολίτες, ἔχουν προταθεῖ ἐπίσης ὡς «ἔνοικοι».

Ἰδιαιτέρο, βασικὸ κατὰ τοὺς ἀνασκαφεῖς καὶ τοὺς πολιτικούς, ρόλο ἔχει στὴν ὅλη ἱστορία ἢ σκαπάνη, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκσκαφικὰ μηχανήματα καὶ ἡ ἀτέρμων ταινία μεταφορᾶς τῶν ἐπιχώσεων - ποῦ τὰ ζεμπίλια τώρα - ὥστε ἀμέθοδοι δὲν εἴμεθα, θαρρῶ.

Ἐπὶ τὸν ἀποφύσικον νὰ τὰ ἀπορρίψω παραμερίζοντάς τα. Πλουτ. *Περικ.* XXIV 7.

13. Βλ. *Ὁ Μέντωρ* 56, 2000, 135-147.

14. *Ὁ Μέντωρ* 111, 2015, 39.

15. *Ὁ Μέντωρ* 110, Δεκ. 2014, 334.

16. Τοῦ Joseph Kesserling (1939) ταινία τοῦ Frank Capra (1944) μὲ τὸν Cary Grant.

17. *Ἡ Καθημερινή*, 19 Σεπτ. 1990.

18. Θ. Πετσάλι-Διομήδη, *Ἑλληνικὸς Ὅρθρος Β΄* (Ἑστία χ.χ.) 30.

19. Ἡσιόδ. *Ἔργα καὶ ἡμέραι* στ. 197-201 (ἔκδ. Paul Mazon, Les Belles Lettres 1947).

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟ ΚΑΙ ΤΟ ΕΥΡΗΜΑ

Frederic G. Kenyon (έκδ.), *How to Observe in Archaeology* (British Museum, London 1929).

Sir Leonard Woolley, *Digging up the Past* (1930, Pelican books 1937).

Georges Daux, *Les étapes de l'Archéologie* (Paris PUF 1948).

René Ginouvès, *L'Archéologie Gréco-Romaine* (Paris PUF 1975).

Στεφάνου Ν. Κουμανούδη, *Η ελληνική αρχαιολογία* (Κείμενα, Ἀθήνα 1984).

Paul Bahn, *The Bluffer's Guide to Archaeology* (Ravette Ltd, 1989)· ελληνική μετάφραση: *Έγκόλπιον τοῦ καλοῦ μπλοφαδόρου γιὰ τὴν ἀρχαιολογία* (Ἀθήνα, Δίαυλος 1994).

Τοῦ ἰδίου, *Archaeology, A Very Short Introduction* (Oxford University Press 1996).

Τὰ δημοσιεύματα 2014-2015 τοῦ Τύπου καὶ τοῦ διαδικτύου γιὰ τὸ ταφικὸ μνημεῖο τῆς Ἀμφίπολης: Ἀρχεῖο Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

γ.γ. Ἡ γενικὴ γραμματεὺς τοῦ ΥΠΠΟ κυρία Λίνα Μενδώνη.

έκ. Τ. Ἡ δημοσιογράφος, καθηγήτρια πανεπιστημίου, κυρία Ἄννα Παναγιωταρέα.

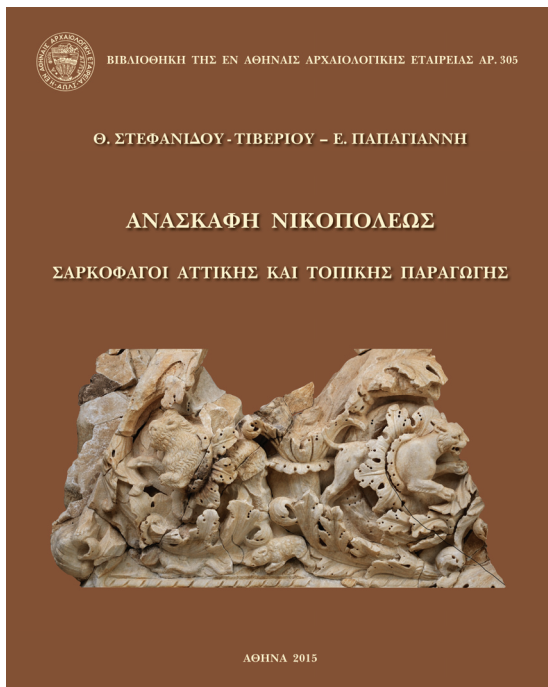
πρ. Ἡ προϊσταμένη τῆς Ἐφορείας τῶν Ἀρχαιοτήτων Σερρών, κυρία Αἰκατερίνη Περισιτέρη.

οὐ πάνυ γε ῥάδιόν ἐστιν εὐρεῖν ἔργον ἐφ' ᾧ
οὐκ ἂν τις αἰτίαν ἔχοι. χαλεπὸν γὰρ οὕτω τι
ποιῆσαι ὥστε μηδὲν ἁμαρτεῖν, χαλεπὸν δὲ
καὶ ἀναμαρτήτως τι ποιήσαντα μὴ ἀγνώ-
μονι κριτῇ περιτυχεῖν.

Ξενοφ. Ἀπομν. 2, 8, 5

ΘΕΟΔΟΣΙΑΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ-ΤΙΒΕΡΙΟΥ –
ΕΛΕΝΗΣ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ
ΣΑΡΚΟΦΑΓΟΙ ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Α. ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ Η ΠΡΟ-
ΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΣΑΡΚΟΦΑΓΩΝ

Β. ΕΙΣΑΓΜΕΝΕΣ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩ-
ΓΗΣ ΣΑΡΚΟΦΑΓΟΙ

Γ. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

Ι. ΒΟΡΕΙΑ ΝΕΚΡΟΠΟΛΗ

ΙΙ. ΝΟΤΙΑ ΝΕΚΡΟΠΟΛΗ

ΙΙΙ. ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΚΑΙ ΔΥΤΙΚΗ ΝΕΚΡΟΠΟΛΗ

ΙV. ΝΙΚΟΠΟΛΗ ΜΕ ΑΓΝΩΣΤΗ ΤΗΝ ΠΡΟ-
ΕΛΕΥΣΗ

V. ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΝΙΚΟΠΟΛΗΣ

ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΕΣ ΑΡΙΘΜΩΝ

ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΝΟΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑ-
ΤΩΝ

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΜΟΥΣΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΟΠΩΝ

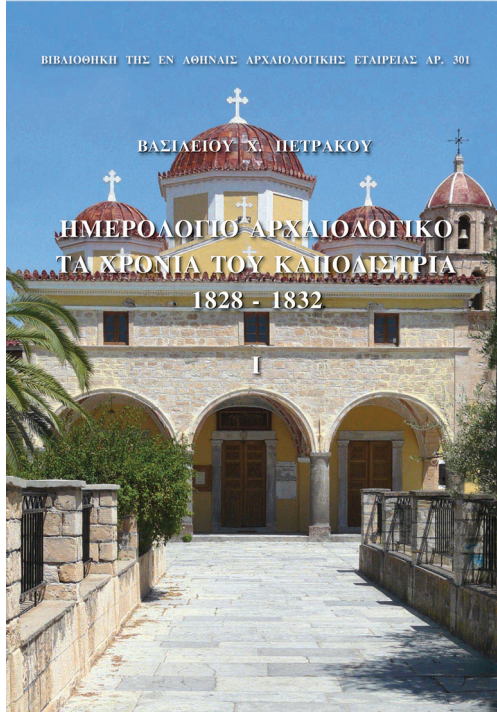
ΠΙΝΑΚΕΣ (1-73)

Σχήμα 21×28 εκ.

Διατίθεται στην 'Αρχαιολογική Έταιρεία, Πανεπιστημίου 22, Αθήνα 106 72,
τηλ. +30210 3647585 • Fax +30210 3644996 • bookstore@archetai.gr • www.archetai.gr
'Αποστέλλεται επίσης επί αντικαταβολή, κατόπιν παραγγελίας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ

**ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ
ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ
1828-1832**

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ. Πρόλογος, Εισαγωγή. Ἀκολουθοῦν 40 κεφάλαια στὰ ὁποῖα ἐκτίθεται κατὰ χρονολογικὴ τάξη ἡ ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας ἐπὶ Καποδίστρια, ὅπως σχηματίζεται ἀπὸ τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας καὶ ἄλλα κείμενα. Μὲ ἀφετηρία τὴν ἔκδοση τῆς Χάρτας τοῦ Ρήγα ἐξετάζεται ἡ φροντίδα γιὰ τὶς ἀρχαιότητες κατὰ τὴν Ἐπανάσταση ἢ ὁποῖα συνεχίζεται μὲ τὴ διήγηση τῶν ἀρχαιολογικῶν πραγμάτων τῆς καποδιστριακῆς περιόδου: Ἡ γέννηση, ἡ συγκρότηση καὶ τὸ σβῆσιμο τῆς Ὑπηρεσίας μὲ τὸν φόνο τοῦ Κυβερνήτη καὶ τὴν ἀποχώρηση ἀπὸ τὴν ἐλευθέρη Ἑλλάδα τοῦ Ἀνδρέα Μουστοξυδῆ ὡς καὶ ἡ διοίκηση τοῦ Μουσείου Αἰγίνης ἀπὸ τὸν Ἄθαν. Ἱατρίδη ἕως τὴ διάλυση τοῦ Μουσείου.

Σχῆμα 17×24 ἐκ.

Διατίθεται στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, Πανεπιστημίου 22, Ἀθήνα 106 72,
τηλ. +30210 3647585 • Fax +30210 3644996 • bookstore@archetai.gr • www.archetai.gr
Ἀποστέλλεται ἐπίσης ἐπὶ ἀντικαταβολῇ, κατόπιν παραγγελίας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ

**ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ
ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ
1828-1832**

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ. ΚΕΙΜΕΝΑ. Ἄπο τὸν Ρήγα ἕως τὸν Καποδίστρια
ἀρ. 1-78. **1828:** ἀρ. 79-114. **1829:** ἀρ. 115-132. Ἡ *Expédition Scientifique de
Morée* ἀρ. 133-183. **1829:** ἀρ. 184-284. **1830:** ἀρ. 285-464.

Πίνακας ὀνομάτων καὶ πραγμάτων.

Σχῆμα 17×24 ἐκ.

Διατίθεται στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, Πανεπιστημίου 22, Ἀθήνα 106 72,
τηλ. +30210 3647585 • Fax +30210 3644996 • bookstore@archetai.gr • www.archetai.gr
Ἀποστέλλεται ἐπίσης ἐπὶ ἀντικαταβολῇ, κατόπιν παραγγελίας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΥ

**ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ
ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ
1828-1832**

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ. ΚΕΙΜΕΝΑ. **1831:** άρ. 465-612. **1831:** άρ. 613-629. **1832:** άρ. 630-644. **1832:** άρ. 645-662. **1832:** άρ. 663-694. **1833:** άρ. 695-705. **1834-1866:** άρ. 706-734. Ἡ ἀνέκδοτη διατριβὴ τοῦ Ἀνδρέα Μουστοξύδη, *Πρὸς τὸν Ἀδαμάντιον Κοραῖν Ἀνδρέας ὁ Μουστοξύδης.*

Πίνακας ὀνομάτων καὶ πραγμάτων.

Σχῆμα 17×24 ἐκ.

Διατίθεται στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, Πανεπιστημίου 22, Ἀθήνα 106 72,
τηλ. +30210 3647585 • Fax +30210 3644996 • bookstore@archetai.gr • www.archetai.gr
Ἀποστέλλεται ἐπίσης ἐπὶ ἀντικαταβολῇ, κατόπιν παραγγελίας.